

17 САКАВІКА 1995 г.

№ 11 (3783)

Кошт 200 руб.

БЫЎ ЧАС, БЫЎ МАЙ, БЫЛО МЯСТЭЧКА...

*Алесь ЧОБАТ: "Так пачыналася
новая дэмакратычная партыя.
Кляпалі яе местачковыя хлопцы,
каб накідаць у шыю камунякам..."*

3, 14—15

МЫ ЗА ЦАНОЙ НЕ ПАСТАЯЛІ?

*І. КУЗНЯЦОЎ: "Мы за цаной
не пастаім!" — гэта не толькі словы
з песні Б. Акуджавы, гэта метаф
вядзення вайны".*

5, 12

ЗАПАТАЯ МАЯ РАМАНТЫКА...

Імпрэсіі Людмілы РУБЛЕЎСКОЙ.

9

ЦЁМНЫЯ ПЛЯМЫ НА "БЕЛЫМ ФЕСТИВАЛІ"

*Алесь ТАРАНОВІЧ: "Законы
мастацтва паўсюль аднолькавыя.
Мы не створым стабільны мастацкі
рынак у нашай рэспубліцы,
не станем вядомымі і купляемымі
на Захадзе, кіруючыся прынцыпамі
адмаўлення папярэднікам, школе,
нацыянальнаму ў суадносінах
да сусветнага і класічнага вопыту".*

13

"БЕЛАРУСЬ НЕ ПАВІННА ЎПУСЦІЦЬ СВОЙ ШАНЦ..."

*Гутарка Леаніда ПРАНЧАКА
з Расціславам ЗАВІСТОВІЧАМ —
адным з актыўных дзеячаў
беларускай эміграцыі ў Амерыцы.*

16

ТАМАРУ НІЖНІКАВУ ВЕДАЮЦЬ, ШАНУЮЦЬ — І ВІНШУЮЦЬ!

Паважаная Тамара Мікалаеўна!
Са святам Вас і з юбілеем!
Для Вас і за Вас ваш любімы тост: "За любоў!"
За любоў — да знакамітай спявачкі, народнай
артысткі СССР — зязюленькі, беларускага салаўя, з
незабыўным чудаўным голасам серабрыстага тэмбру,
які параўноўвалі з чарадзейнай флейтай;
да артысткі, якая стварыла на сцэне ДАВТа
Беларусі шчырыя і шматгранныя вобразы: Марынкі,
Марфачкі, Ірыны, Віялеты, Разіны, Джыльды, Лейлы,
Антаніды, Марфы, Валхавы, Шамаханскай царыцы і
іншыя.
За любоў — да прафесара Беларускай акадэміі
музыкі, педагога, калегі, якая выхавала шэраг вядомых

сёння лаўрэатаў конкурсаў, спявачак, што працуюць у
тэатрах і канцэртных арганізацыях Беларусі, у блізкім
і далёкім замежжы.

За любоў — да маці, бабулі, а для некаторых і
проста Тамары — добрага, чулага, інтэлігентнага
чалавека, што жыве з Богам у душы, любіць людзей і
любімая імі.

Дай Вам Бог здароўя і шчасця яшчэ на многія гады.
Любіце і будзьце любімай!

Тост для Вас вымавіў прафесар
Беларускай акадэміі музыкі
Леанід ІВАШКОЎ.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Беларусь для Расіі была і застаецца прывабным, прыцягальным кавалачкам. Сведчанне гэтага — відзіты апошніх месяцаў да нас расійскіх палітыкаў і палітыкаў, камерсантаў і банкіраў. Іх цікавіць адно і тое ж — нашыя заводы, нашая зямля і танныя рабочыя рукі, хоць і дзейнічаюць яны рознымі метадамі. Як бывае гэта і ў прыродзе, за арламі пацягнуліся крумкачы, за лывамі — шакалы... На мінулым тыдні Беларусь наведаў расійскі сакал, надта падобны да крумкача. Нічога новага мы ад яго не пачулі. Нават ідэя далучэння Расіі да Беларусі была толькі бляклым паўтарэннем ягонаў прапановы ў Індыі аб далучэнні Індыі да Бангладэш і Пакістана. Чарговага (чаканага?) скандалу з відзіты не атрымалася — гэта добра. Але, тым не менш, не да гонару кіраўнікам нашай незалежнай дзяржавы рабіць выгляд, што нічога не адбываецца, што яны не заўважаюць цыннічных выказванняў "сокала" і "сакалатаў" пра нас і нашу краіну.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"...Я ніколі не зміруся, калі мая Беларусь стане часткай любое іншае дзяржавы, страціць незалежнасць і свабоду. Я цяплю і буду цяплець колькі трэба і якія заўгодна нястачы, працаваць без сну і адпачынку, але толькі тады, калі буду ўпэўнены ў шчаслівай будучыні свае Радзімы — Беларусі, а значыць, і маіх нашчадкаў. У супрацьлеглым выпадку вы, пан прэзідэнт, можаце падпісаць дагаворы, праводзіць рэферэндумы, парушаць Канстытуцыю, рабіць усё, што прывядзе да знікнення Беларусі (спачатку як дзяржавы, а потым як нацыі), мне застаецца толькі адно — змагацца. Я ёсць, і Вам, у выпадку такіх дзеянняў, давядзецца пераступіць не толькі праз горкі плач нашай інтэлігенцыі і адчайныя крыкі апазіцыі. Вам давядзецца пераступіць і праз маю кроў. Праз кроў сотняў тысяч, мільёнаў такіх, як я. Як растлумачыць Вам, пан прэзідэнт, што ідучы на паводзе тых, хто жыве з імперскімі замашкамі, хто спіць і бачыць далучэнне Беларусі да Расіі, можна лёгка штурхануць усіх нас у прорву грамадзянскай вайны?"
(З артыкула Здзіслава Вальярвіча "Я цяплю і буду цяплець...", "Народная газета", 10 сакавіка г. г.).

"ЗНАХОДКА" ТЫДНЯ

У мінулую пятніцу кіраўнік прэзідэнцкай адміністрацыі Л. Сініцын пазнаёміў калектыў упраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі з новым начальнікам — Уладзімірам Зяматаліным... Прэзідэнт доўга шукаў замену незалежнаму А. Фядуце і знайшоў... сякера пад лаўкай. Як і многія іншыя крокі прэзідэнта, гэты — невывітумачальны. Гэтаксама невывітумачальная з чыста чалавечых прынцыпаў і згода заняць пасаду У. Зяматаліна, які ў свой час, служачы В. Кебічу, рабіў усё, каб А. Лукашэнка не стаў прэзідэнтам.

УГОДКІ ТЫДНЯ

Паўна, толькі нашчадкі змогуць аб'ектыўна ацаніць тое, што адбываецца цяпер, і тое, што адбылося дзесяць гадоў таму, калі самы малады з членаў Палітбюро стаў Генеральным сакратаром кампартыі. У тыя гады мы і марыць не маглі, што ўслед за "перабудовай", "галоснасцю" і "дэмакратызацыяй" у наш лексікон гаспадарамі ўвоўдуць словы "незалежнасць", "суверэнітэт", "дзяржаўнасць"... Так, ля вытокаў незалежнай Беларусі, як ні парадаксальна гучыць, стаяў Міхаіл Гарбачоў. Толькі і ён дзесяць гадоў таму, паўна, і не падазраваў пра гэта...

ЛІЧБА ТЫДНЯ

Тры, толькі тры палітычныя партыі з 31, па звестках, атрыманых БелаГАН у Мініюце краіны, прайшлі перарэгістрацыю. Яшчэ 7 зарэгістраваны пасля ўступлення ў сілу новага Закона аб палітычных партыях. Маркучы па ўсім, да заканчэння перарэгістрацыі — 1 красавіка — неабходныя 500 подпісаў збяруць далёка не ўсе.

НЕЧАКАНАСЦЬ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка становіцца ўсё больш папулярным у Еўропе. Лідэрам іншых краін давядзецца займаць чаргу ў чаканні афіцыйнага відзіты нашага прэзідэнта. Асабліва напружаны атрымліваецца пачатак траўня. На 6—7 траўня А. Лукашэнка запрошаны ў Вялікабрытанію, на 8 — у Францыю, на 9 — у Маскву. Наш прэзідэнт, вядома, не Фігара і не зможа пабываць адразу ўсюды. Якое з запрашэнняў ён прыме — пакуль загадка. Хутчэй за ўсё, ён не захоча "пакрыўдзіць" ветэранаў.

ТЛУМАЧЭННЕ ТЫДНЯ

Варта было нашаму прэзідэнту пакінуць на пару дзён дзяржаву, як гэтым зноў пакарысталіся "псеўдарыначнікі": на 50 працэнтаў паднялі цэны на хлебабулачныя і малочныя вырабы. Прэзідэнт, у сваім інтэрв'ю БТ з нагоды дня Канстытуцыі, назваў павышэнне ценяў неабгрунтаваным. На ягоную думку, прычын для гэтага не было: долар "стаяў", энерганосьбіты не даражалі. Зноў "проіскі" дэмакратаў з ліку былых партакратаў?

АПЕРАТЫЎНАСЦЬ ТЫДНЯ

Не паспелі беларускія элдэпэраўцы на сваім з'ездзе прыняць змены ў статут партыі, як супрацоўнік Мініюста Беларусі М. Сухінін тут жа ўручыў ім пасведчанне аб рэгістрацыі партыі. Па новым статucie ў ЛДПР з'явіўся ЦК, члены якога займелі права вылучацца па любой акрузе ў Беларусі. Лідэры ЛДПР адразу ж скарысталі гэта і вылучыліся.

СКАНДАЛ ТЫДНЯ

На памежным пераходзе Брузгі—Кузніца, што на беларуска-польскай мяжы, затрыманы народны дэпутат Беларусі пан Карпаў. Ён хацеў, не маючы дазволу, правезці прыхаваныя ў "Мерседэсе" цыгарэты на 2000 долараў. Дыпламатычны пашпарт дэпутату не дапамог. Польскія газеты змясцілі гэтую навіну на першых полосах.

Недзе ў годзе пяцьдзсят восьмым ці пяцьдзсят дзевятым галоўны аграном калгаса імя Сталіна Дзяржынскага раёна Браніслаў Станіслававіч Бабіцкі з дапамогай уласнага карэспандэнта "Правды" па Беларусі апублікаваў у ёй артыкул аб дасягненнях сваёй гаспадаркі на ніве земляробства. Лічыўся па тым часе калгас імя Сталіна, як тады казалі, маяком не толькі ў раёне, а і ў вобласці па ўраджаях збожжа, бульбы, лёну, і была ў тым, усе ведалі, немалая заслуга менавіта галоўнага агранома, чалавека не толькі вопытнага, а яшчэ і мудрага.

Літаральна праз тыдзень пасля з'яўлення артыкула ў "Правде" атрымаў Браніслаў Станіслававіч папощце ліст з Рыгі. Я тады працаваў у мясцовай райгазете, з Бабіцкім падтрымліваў сяброўскія адносіны, і той ліст ён мне неяк паказаў. Пісаў яму Энгельгард, з тых самых вядомых у дарэвалюцыйнай Расіі Энгельгардаў, што пакінулі прыкметны след і ў навуцы, і на ніве палітычнай дзейнасці (адзін з іх быў у свой час нават старшыней Дзяржаўнай думы). Сам аўтар ліста быў фігурай не такой прыкметнай, паводле яго слоў, валодаў маёмасцю ў Мсціслаўскім павеце Магілёўскай губерні са ста гектарамі зямлі. Пасля рэвалюцыі ён эміграваў у Латвію, адкуль паходзілі яго продкі, да 1940 года жыў у Рызе, а калі прыбалтыйскія краіны Сталін далучыў да сваёй імперыі, быў арыштаваны і атрымаў 10 гадоў лагераў.

Дык вось, прачытаўшы ў "Правде" артыкул Бабіцкага, былі памешччк, па адукацыі таксама аграном, вырашыў яму напісаць і расказаць, як некалі ён гаспадарыў на сваёй зямлі. Амаль увесь ліст займала апісанне аграэхнічных прыёмаў, якія ён ужываў, колькі чаго вырошчваў, як плаціў наёмным рабочым. І выходзіла, што літаральна па ўсіх паказчыках маёмтэк Энгельгарда нашмат пераўзыходзіў калгас імя Сталіна, хоць і пралегла паміж імі адлегласць у часе ледзь не ў пяцьдзсят гадоў. "Ну, як вам усё гэта?" — спытаў я ў Бабіцкага, вяртаючы яму ліст. Скоса зірнуўшы на мяне, ён паціснуў плячыма і нягучна вымавіў: "А што ты хочаш, — уласнік, сам сабе гаспадар. Паглядзеў бы я, як бы ён пакруціўся сёння..."

Гэтая гісторыя ўспомнілася мне днямі на гадавым агульным сходзе Акадэміі аграрных навук Рэспублікі Беларусь, што адбыўся ў канфе-

рэнц-зале Міністэрства сельгасарху. Чаму ўспомнілася, скажу далей. А пакуль што патлумачу, што створана была гэтая акадэмія тры гады назад паводле пастановы Саўміна "ў мэтах удасканалення навуковага забеспячэння аграпрамысловага комплексу рэспублікі, развіцця фундаментальных і прыкладных даследаванняў, забеспячэння навукова-тэхнічнага прагрэсу ў сельскай гаспадарцы і перапрацоўчых галінах". Дадамо да гэтага, што ў склад акадэміі ўваходзяць 13 сапраўдных членаў (акадэмікаў) і 21 член-карэспандэнт, 16 навуковадаследчых інстытутаў, 11 даследчых станцый і аддзелаў, 53 эксперыментальныя базы. Акадэмія мае тры вопытныя заводы, аб'ядноўвае навукоўцаў пяці вышэйшых навуковых устаноў аграрнага профілю. Ва ўсёй яе сістэме працуе 150 дактароў і 1570 кандыдатаў навук.

Значная частка іх, як я зразумеў, была сярод 227 чалавек, зарэгістраваных, паводле слоў прэзідэнта акадэміі В. Антанюка, як удзельнікі сходу. Дадамо яшчэ, што сярод запрошаных былі два міністры — сельгасарху В. Лявонаў і прыродных рэсурсаў і акаляючага асяроддзя М. Русы, не лічачы гасцей з Расійскай Федэрацыі, Літвы і Украіны.

Чаму ж прыгадаліся мне сярод гэтай паважанай публікі ўжо далёкае па часе пісьмо Энгельгарда і звязаны з ім час? Пачну з таго, што сход быў хоць і вучоны, але як дзве кроплі вады нагадваў, здаецца, ужо сплыўшы ў "лету" партыйна-гаспадарчыя актывы, з іх абавязковым дакладам-справаздачай і яго абмеркаваннем, у час якога выступоўцы аддаюць абавязковую даніну "цікаваму і змястоўнаму дакладу", зробленаму вялікім начальнікам (у дадзеным выпадку прэзідэнтам акадэміі).

Тым не менш, з пачцівасцю глядзеў на вучоных-аграрыяў, якія адзін за адным уздымаліся на трыбуну. Што ні кажыце, а звыклы ў навуковым асяроддзі выраз — кабінеты вучоны — для іх паняцце досыць абстрактнае. Іх "кабінет" — поле, ферма ў любую пару года. Быў нават гатовы парадавацца прагучаўшым у дакладзе лічбам і фактам, што павіны былі засведчыць немалыя дасягненні беларускай аграрнай навукі. Гэта дзесяцікі выведзеных і раянаваных у краіне сельскагаспадарчых культур, новыя папуляцыі кароў з фантастычнымі надоямі, свіней з такімі ж

фантастычнымі прывагамі, распрацаваныя новыя віды ўгнаенняў, сродкаў аховы раслін, сельскагаспадарчай тэхнікі і г.д.

Але, але... Выкажу ўласную думку, думку чалавека, які амаль паўтара дзесятка гадоў папрацаваў на аграрнай ніве хай і ў якасці журналіста. Дык вось, не было ў савецкія часы навукі больш коснай, казёнай, больш паслухмянай "партыі і ўраду", адданай прынцыпу "чаго пажадаеце", чым аграрная. Нагадаем таю ж лысенкаўшчыну, бяздумную меліярацыю, кукурузную эпопею Хрушчова і яго паход супраць травалюльнай сістэмы земляробства, ссяленне ўжо ў пасляхрушчоўскі час дробных вёсак і іншыя партыйныя навацыі, кожны раз асвячоны імёнамі самых вядомых вучоных-аграрыяў.

Успомнілася мне Энгельгард і мудры Бабіцкі яшчэ таму, што мала не ў кожным выступленні на вучоным сходзе стаюць вавілонскі плач па гадах камуністычнага ўладарання, калі, як казаў Райкін, і зімы былі як зімы, і паводкі як паводкі... Запомніўся такі пасажа аднаго з выступоўцаў. Павярнуўшыся да міністра В. Лявонава, што сядзеў у прэзідыуме, ён з пафасам усклікнуў: "Не забыць, якой увагай мы, навукоўцы, былі абкружаны на Магілёўшчыне, калі вы, Васіль Севасцянявіч, працавалі там першым сакратаром абкома партыі".

І яшчэ. Ні ў дакладзе, ні ў выступленнях не прагучала слова — фермер. Быццам такога паняцця ў нас не існуе. Быццам не існуе пякучай праблемы, звязанай з правядзеннем аграрных рэформ, у прыватнасці, набыццём зямлі ў прыватную ўласнасць. і да т.п.

Пра што б ні гаварылі ўдзельнікі сходу, якія б бакі сваёй дзейнасці ні закраналі, два "чароўныя" словы пры гэтым абавязкова прысутнічалі: калгасы і саўгасы. І я зразумеў, што пры іншым парадку ў аграрным сектары краіны яны сябе не мысляць.

Вядома, калі б я паставіў перад сабой мэту пісаць проста справаздачу з гэтага сходу, я б не абмінуў прыведзеныя ў многіх выступленнях факты сапраўды жабрацкага існавання нашай аграрнай навукі, з яе мізэрнай зарплатай навукоўцаў, адсутнасцю сродкаў на правядзенне даследчых работ і г.д. Але ўсё пачулае і ўбачанае на сходзе ў свядомасці выкрывалася ў іншаму. Так і напісалася.

М.ЗАМСКІ

Памяркуем

ЯК ДОБРА, ШТО НАС НЕ ВЕДАЮЦЬ...

У Заходняй Еўропе пра Беларусь, пра яе існаванне на карце і ў свеце ведаюць хіба што ў Польшчы. Крыху далей ад заходняй мяжы ўжо могуць быць пытанні: Беларусь? А дзе яна? Штосці не чуў пра такую...

Дзіўнага тут няма. Нованароджаная, можна сказаць, дзяржава. Ды і нарадзілася неяк мімаволі, заўчасна — як дзіця ў сем месяцаў. Не то дзяржаўнае ўтварэнне, не то проста лапкі сушы, адкрыты ўсім вятрам. Рука тузанулася напісаць — "і ўплывам", ды спынілася. На нас уплывае толькі вялізнае, дужае, пагрозлівае... Па прынцыпе кампенсацыі.

Нашай вядомасці не спрыяюць ні Вялікае княства Літоўскае, ні нават Чарнобыль. Мо і праўда, як сказана было на адной вузкай навуковай пасядзелцы, варта рассылаць у бібліятэкі розных краін даведнікі пра гэтую загадкавую Белую Русь?

Гэтая прыкраса невядомасці паспела зрабіцца за апошнія гады ледзьве не нацыянальным комплексам. Не людзі мы, ці што? І пасольствы свае паўсюль маем, і дзелавыя

связі, і грамадскія кантакты, а для шырокіх еўрапейскіх мас як быццам нас няма ў прыродзе — ні нашай слаўнай інтэрнацыянальнай гісторыі, ні нашых рускіх асветнікаў, ні нашых польскіх рэвалюцыянераў — нічога!

Толькі не думайце, што я ўсур'ез распачну тут лямант і "сотрысненне ваздухов". Тады для чаго я ўсё гэта пішу? Аказалася, што ў адсутнасці розгаласа і недахопе інфармацыі пра нашу рэспубліку ёсць свае станоўчыя бакі. Несумненныя нават плосьці.

Возьмем, да прыкладу, афіцыйны відзіты прэзідэнта Беларусі ў Бельгію разам з прадстаўнічай камандай. Чысценькая, сімпатычная, кажучу, краіна. Досыць зможная, і галоўнае — без маніі велічы. І нельга сказаць, што не абазнаная ў навейшай гісторыі. Там нават ведаюць, якія ахвяры панесла БССР у мінулай вайне. (А. Лукашэнка ў Бруселі абачліва не назваў яе Вялікай Айчыннай. Правільна навучылі!)

Дык вось: крыху прастадушнай, патрыярхальнай Бельгіі з яе каралём Беларусь была прадстаўлена

як краіна, якая ідзе па шляху рэформаў. Хто і ў якую, скажыце, лупу ўгледзіць у нас тыя рэформы?!

Рабочыя большасці прадпрыемстваў знаходзяцца практычна ў бестэрміновым адпачынку. Ну, выйдучу на пару тыдняў — і зноў "загараць"... Пры гэтым атрымліваюць калі не зарплату, то нейкі прыжытчыны мінімум. Пералавілі рыбу ў прыгарадах, Павыбівалі ўсе дываны і дарожкі. У дзённіках нашчадкаў параспісваліся. Амаль ідылія. Толькі ў ідыліі ёсць сваё падвойнае дно: улады проста бяцца пралетарыята, вось і кідаюць "костку". "Рынак" у нас толькі для рахманых бюджэтнікаў, якія забастоўкі не аб'являюць і ў бунт не ўкінуцца.

За апошнія гады не закрыўся, не спынены ніводзін нерэнтабельны завод, які выжывае жалезе для суседзяў ці ўвогуле непатрэбшчыну. А ці даводзілася вам чуць, што пераабсталявана, перапрафілявана тое ці іншае прадпрыемства? Што новыя фабрыкі пачалі будавацца — для вырабу дзіцячага, скажам, харчавання ці яшчэ

Dainova Invest
Пры абмене чэкаў "Маёмасць" на акцыі інвестыцыйнага Фонд прадастаўляе льготы пенсіянерам па ўзросце
Тэл.: (0172) 308-926, 308-927

СИЛА ЁСЦЬ — РОЗУМУ НЕ ТРЭБА?

БЫЎ ЧАС, БЫЎ МАЙ, БЫЛО МЯСТЭЧКА...

ПРАВІНЦЫЙНЫ АПОВЯД

Усё болей актывізуецца палітычныя партыі і рухі напярэдадні выбараў. Асабліва — партыі правага накірунку. Вось і Беларуская партыя свабоды падала голас са старонак адноўленай "нацыяналістычнай" газеты "За волю". Аднак, здаецца, занадта многа тэмперменту ў гэтым голасе. Нават пагроза гучыць у словах лідэра БПС С.Высоцкага.

Газета (№ 1 за 1995 г.) надрукавала артыкул С.Высоцкага "Чаму мы не з БНФ, альбо Да чаго прыводзіць талерантнасць?". Уражвае пазіцыя БПС у дачыненні да плюралізму думак на Беларусі. Але найбольш — стаўленне БПС да БНФ.

Сп.Высоцкі ад імя БПС абвінавачвае Фронт у згодніцтве і кампрамісах — і не праланне нічога, акрамя сілавога ўздзеяння на палітычных апагантаў. Але гэта ўжо было ў часы сўмнявадомай КПСС-КПБ. Прыводзячы падзеі 3 ліпеня 1994 г., БПС папракае Фронт у блэздейнасці. Цікава было б паглядзець на сяброў БПС, апыніся яны ў той момант на пляцы Перамогі, — як бы яны рэагавалі на ўсялякія правакацыі?

Здзіўляе і зневажальнае стаўленне лідэраў БПС да гісторыі і культуры Беларусі. Складаецца ўражанне, што БПС жыве толькі сённяшнім днём. А ці варта забывацца на тое, што ў народа, які не мае мінулага, які грэбуе сваёй культурай, сваёй гістарычнай спадчынай, няма і будучага?

Заяўляючы пра "павольную талерантнасць" БНФ і заклікі Фронт да барацьбы з дапамогаю законных сродкаў, БПС зноўку абвінавачвае яго ў "беларускай памяркоўнасці" і — не праланне нічога, апроч сілы.

А вось што гаворыць С.Высоцкі пра сацыяльную скіраванасць Фронт. Цытую з артыкула: "Усім малазабяспечаным і г.д. БНФ абяцае гарантыі, пенсіі, дадаты. За чый кошт гэта будзе рабіцца? Дзіркі ў бюджэце будуць залатвацца з кішэнні маладых працаўнікоў, беларускіх рабочых, бізнесменаў". А што ж праланне БПС? "Мы не будзем займацца аніякай сацыяльнай дэмагогіяй. Тыя, хто будуць працаваць, будуць добра жыць. Гультаям, злодзеям... і г.д. месца не будзе". Відач, сп.Высоцкі нічога не чытаў і не чуў пра "сродкі

залатвання дзірак у бюджэце", якія праланне БНФ. Альбо лідэр БПС не ўяўляе сабе геапалітычнага становішча Рэспублікі Беларусь. І зноўку замест абдуманых падыходаў да вырашэння спрэчных пытанняў праланне сілавое ўздзеянне.

І апошняе, але, бадай, самае жахлівае ў словах сп.С.Высоцкага. Цытую: "Беларуская Партыя Свободы стаіць за захаванне за Рэспублікай Беларусь статусу моцнага ядзернага дзяржавы. Жалезна гарантаваць незалежнасць нашай Бацькаўшчыне... можна будзе толькі калі ў нас будзе ядзерная зброя". Варта было б шануюму сп.Высоцкаму зазірнуць у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь, у прыватнасці, у артыкул 18, а пасля — у артыкул 52, і сур'ёзна падумаць пра пазіцыю БПС ва ўнутранай і знешняй палітыцы. Да таго ж, міжволі ўнікае такая паралель: "жалезна гарантаваць" — "жалезны парадак" — "жалезная заслона..."

Як бачым, Беларуская партыя свабоды для вырашэння ўсіх дзяржаўных пытанняў праланне сілы. Па-першае, кажуць і так: сіла ёсць — розуму не трэба. Па-другое, у мяне, скажам, выклікае сумнеў існаванне на Беларусі такой сілы. Але нават калі яна і існуе — крыў Божа прыйсці ёй да ўлады! Вядома, які рэзананс узнікне на Беларусі дый ва ўсім свеце наогул. Да таго ж, гісторыя яшчэ не ведала выпадкаў, калі б свабода забяспечвалася сілаю. І зусім іншая рэч, калі ў дзеянне ўступае другая сіла, сіла розуму, сіла інтэлекту. Супраць гэтай сілы нішто і нішто не здольны ўстаяць. Але ці шмат на Беларусі маладых палітыкаў, якія валодаюць такою сілаю?

Дэмакратам, кшталту БПС, "правага рэваншу" і іншых, хочацца параіць зазірнуць у тлумачальны слоўнік беларускай мовы і прачытаць там азначэнні слоў "нацыяналізм", "шавінізм", "фашызм". І не толькі прачытаць, а заўважыць і зразумець розніцу паміж гэтымі словамі. Не лішне было б ім уважліва прачытаць і Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь. Глядзіш, і павагі да законаў пабыла б. Бо якраз гэтага і не халае зараз некаторым нашым палітыкам.

Тарас КУТНЯК,
намеснік старшынкі
патрыятычнага аб'яднання
Нацыянальнае дзеянне

— Толькі кампраміс!
— Толькі капітуляцыя!
Валодзька і я пахмурна паглядзелі адзін на аднаго, цяжка ўздыхнулі, стукнуліся чаркамі і выпілі. Быў май дзевяностага года. Над Нёманам буяла вясна, па-над стрэхамі стракаталі баявыя верталёты — час быў змрочны, людзі жылі ў трывозе, да ўлады рваліся дэмакраты.

— Толькі капітуляцыя! — я ўперся, як баран у плот. — Усіх слабакоў і чыстых адраджэнцаў — вон к чарцам! А калі хто перадумае — няхай пакаецца!

— Слухай, ты! — Валодзька наляцеў на той самы плот мне насустрач. — Цяпер так нічога не зробіш! Людзі не пойдучь. Цяпер у кожнага свае думкі, хай сабе і дурныя. Толькі кампраміс!

Так пачыналася новая дэмакратычная партыя. Кляпалі яе месчакковыя хлопцы, каб накідаць у шыю камунікам — як тыя накідалі хлопцам зімой на выбарах. Але ж і добра далі! А я ўжо дастаў, як той конь — таму цяпер дамагаўся парадку, грошай і дысцыпліны, каб камар носа не прасунуў! Валодзька ж выйшаў менш абсінчаны на тым месцы, каторага людзі не бачаць, а таму яшчэ нешта плёў пра свабоду дыскусій ды ўнутрыпартыйную дэмакратыю. Чыстыя Ленін з Пляханавым, выданне другое, неразрэзанае! Быў час, быў май, было мястэчка...

— Паўтараецца семнаццаты, — буніў я далей. — Гэтак званая перабудова правалілася з трэскам, няма нават асноўных дэмакратычных свабод. А таму партыя мае называцца Дэмакратычнай і на першую чаргу высунуць задачы дэмакратызацыі і незалежнасці!

Гэты тэзіс ды яшчэ пад чарку і яешно з салам Валодзьку амаль пераканаў.

— Можна, лепш Сацыял-Дэмакратычнай? — удакладніў ён. — Навошта людзям тыя свабоды? Людзі хочучь жыць лепей, а рабіць меней!

— На якія шышы? — здзіўіўся я. — Што, падзелім на акцыі збанкрутаваўшыя гіганты-каміны і парадзім народ?!

— А народу не трэба казаць, што тут усе збанкрутавалі, потым ён сам зразумее, — цынічна адказаў Валодзька, як быццам палітыкаваў з малалецтва. Пра што я і ўкалоў яму ў вока.

— А ты што рабіў? — пакрыўдзіўся ён. — Цябе да чаго рыхтавалі ў піянерах і камсамольцах?!

— Ладна, — пайшоў я на кампраміс. — Але ніякага сацыялізму! Чыста дэмакратычная партыя.

— Ладна, — пайшоў ён у той самы бок. — Але з акцэнтам на сацыяльную абарону народа ды свабоду дыскусій і фракцый!

— З нашымі людзьмі гэта ржою не зарасце, — паабяцаў я.

— Ну! — Валодзька разліў рэшткі, перавярнуў над сваёй чаркай пляшку і пастукаў кулаком у донца, страсяючы да апошняй кроплі, бо ўжо падступаў эканамічны крызіс. — За наша безнадзейнае прадпрыемства!

Гулялі не ў карты і не ў жарты — такіх партый, куды камуністаў не бралі, тады нават у Мінску не было. Прышоў я з канспірацыйнай забягалаўкі дахаты, зачыніўся на ўсе замкі, занавесіўся на ўсе фіранкі, залуціў супраць шпіёнаў тэлевізар на ўсю катушку і пачаў убиваць у пішучую машынку новы катэхізіс: "Дэмакратычная Партыя Беларусі ёсць палітычная партыя парламанцкага тыпу...". Недзе пяром ад рукі гэтаксама рылеў Валодзька, а раніцай на службе пераграваў казёны камп'ютэр. Спыніць дэмак-

ратыю было ўжо немагчыма — хіба што сама, як тая няшчасная бядняцкая кабыла, звалілася б на паўдарогі да цывілізаванага свету ды здохла!

Сварыліся мы ўжо другі месяц. На першай канспірацыйнай сустрэчы было чалавек пяць, але нехта здрадзіў — і на другую прывалакліся ўжо дванаццаць. А дзе мы толькі і збіраліся! Лепей не ўспамінаць...

Як пачынаючы рэвалюцыянер-народнік, быў я ахвярай большавіцкіх рэпрэсій трывожнага канца васьмідзесятых, бамжаваў, не меў нічога да работы і таму пра партыю здагадаўся першым — тут з песні слова не выкінеш!

"Навошта чакаць тых мінскіх? — думаў я. — Ну, далучыцца да каго-небудзь, прыйшоў табе кучу бланкаў на ўсялякія справадзачы, за грашовыя складкі ды нядоімкі вечно даставаць будучь, растраты пойдучь, рэвізіі... Ды гары яно гарам! А тут — сам сабе гаспадар! Як той казаў, роўныя з роўнымі, вольныя з вольнымі: забіць-то зайца не забілі, але ж, брат, гуку нарабілі!..."

І тут духі продкаў знак падалі, бо прысніўся мне сам Юзэф Пілсудскі, які быў людскі. І хоць падкінуў я ранкам на долю манетку, але нават не паглядзеў, правым ці лікім бокам упала. Жыццёвае мора слабых не любіць! Праўда, аказалася, што не моцных баяцца трэба, а занадта разумных, бо з тых дванаццаці месчакковых апосталаў-самазванцаў кожны быў разумнейшы за другога, а як ужо нёс, дык нёс — ад душы! Не было рады!!!

"Чорт з імі! — плюнуў я наршэце на сваім падворку. — За каго там прагаласуюць — яшчэ пабачым. Абы людзей больш прывялі!..."

Гэтаксама на сваім падворку плюнуў Валодзька. А паколькі астатнія аказаліся ідэолагамі толькі гаварлівымі, а мы з Валодзькам яшчэ і пісьменнымі, дык нам і прыйшлося, па-інтэлігентнаму кажучы, адзін другому гузікі з мясам выдзіраць ды чужых прыхільнікаў перавярбоўваць, а сваіх наверхаваных пільнаваць, каб за недагледдам не парасцявалі.

А што вы думаеце? Нават у святы дзень Устаноўчага Кангрэса, калі ранкам на явочнай кватэры я хуценька падмогу з правінцыі ахмураў, лепшы Валодзькаў балбату Антанін мала сілай туды не рваўся, каб галасы рашаючыя перахапіць! Ледзь бярваном дзверы не вывалілі — от вам, дзлүчаткі ад семнаццаці да п'ятдзесяці васьмі, і свабода фракцый!

І вот — Кангрэс! Вот Палац Хімікаў, дзе прафсаюзнічаў тады сімптык нашай слаўтай партыі (не блытаць з КПСС), вот буфет з півам і цыгарэтамі, хоць вясной дзевяностага цыгарэтаў нават у Гродне было не купіць; вот стол, крэслы, дзлүчаты, аркестр, рэгис-

трацыя; вот ганаровыя госці з цэлага, можна сказаць, свету — з Польшчы, напрыклад... Ну, таму што як дзе-небудзь якія-небудзь людзі жывуць, дык там ужо і Польшча, калі нашых "крэсовых" палікаў паслухаць... А вот у дзвярах спачуваючы партыйнай справе амбалістыя хлопцы з нацыянальнымі апаяскамі нават у знаёмых так мандаты трасуць, што няшчасную прэсу месчаквовую ды цякаўных упаўнаважаных ад працоўных калектываў зусім перапалохалі: наконт двух назіральнікаў з гаркама — самі ведаець чыйго — прыйшлося нават кароценькую рабочую нараду проста ў фаве нарадзіць.

Эх, як усё пачыналася! А нейкі новаахрышчаны дэмакрат гадкоў васьмідзесяці п'яці ледзь ногі цягаў, але абшоўці ці не ўсіх ды кожнага павіншаваў — дажылі, кажа, дзяткі, і усё такое!..

Смех смехам, але разам з прошанымі ды напрошанымі гасцямі, тутэйшай прэсай і назіральнікамі ад нейкіх міфічных ледзь не з таго свету арганізаванай народнай паналіхвалася БАГАТА, як некалі на палішукі манер пісаў Сярожка Астраўцоў, калі яшчэ рабіў як чалавек, а не заграбаў шуфелем грошы на Радзій Свобода пад псеўданімам літаратурным.

А Валодзька хі-ітры! Сам ціха сядзіць, а хлопцы яго з "ініцыятыўнай групы" — як быццам гэта партыя імі ўжо прыватызавана! — галоднымі кнурамі пручь да карыты ў прэзідыум. Але і мы не дурні!

— Я ат рабочых! — крычыць з месца такі Лайдакоў, у якога твар перакручаны ці ад гуты, ці ад мартэна, ці нават ад дыспансера.

— Ня нада нам прэзідзіумав эці! Папрывыкалі, панімаіш...

— Правільна! — крычаць тут усім класам. То значыць — усім рабочым класам. — Ня нада!

Ну, давайце аднаго вядучага... Ну, кажуць, калі аднаго — тады нічога, тады ладна. І тут мая ультранационалістычная групка выстаўляе барадатага Мікалавіча — не тое што "рускоязычного", а самага натуральнага маскаля! Валодзька з намеснікам трывожна пераглядаюцца — бо, як справы ў нашай незалежніцкай партыі з той нацыянальнай свядомасцю, не мне ім гаварыць! Як кругом — так і ў нас! І дурно ясна, за каго прагаласуюць!

— Трэба па-беларуску размаўляць, — бярэцца-такі ратаваць і прырчыць сухенькі дзядок. — Шануйма родную мову...

— Камуністы толькі таво і ждучь, штобы нас падзяліць, как нацыяналісты хаяць! — перабівае яго Лайдакоў.

— Ня нада... Я ат рабочых, — дадае ён крыху няпэўна. Таму што падскочыць-то падскочыў, нават другі раз падскочыў, а так нічога і не сказаў, хоць і вываліў запас цэлага жыцця. Але Бог з ім, бо справа вырашана! Мікалавіч залазіць на сцэну, хукае ў мікрафон і абвясчае разбор палётаў адкрытым.

— Ну, што ж! — рыхтык Гарбачоў гаворыць вядучы. — Надо, наўверное, гостям даць слово для разогрева, как?

— Так! — зноў крыкнулі дружна і зашыкалі на хлопца з Валодзькавай кампаніяй, які нешта спрабаваў сказаць пра працэдурі і рэгламент — за што яго абазвалі адлаведна здраднакам, камуністам і наменклатурай... Які рэгламент?! То ж шырокі народны рух! Масы! Людзі ўжо да ручкі дайшлі, а яны са сваім рэгламентам, маць вашу!

(Працяг на стар. 14-15)

чагосьці... Адзінкавыя прыклады. Можна, гэта ў нас завучь рэфармай?

У гастронамах, з якіх многія сталі акцыянернымі прадпрыемствамі, частавата лажыць непрывабнага колеру і паху мяса. Яго працэсій спісаць і выкінуць на сметнік, чым скінуць цану і збыць пакупнікам.

Гандаль не кінуўся ў вёску закупляць прадукты — свініну, цяляціну, малако, бульбу, садавіну — усё, што там з радасцю збылі б. Нікому гэта непатрэбна, бо нявыгадна. Куды выгадней "наварваць" на іншым: збываць дзяржаўныя тавары оптам на перапродаж, у асноўным на блізкае замежа.

Можна, гэта і ёсць рэформа?

...Ды што я — усё пра будзённае, побытавае. Дзяржаўныя мужы, яны і мысляць па-дзяржаўнаму. Што ім цэны, зарплаты, нашы дробныя хатнія праблемы?... Закранём момант сур'ёзны — прыватызацыю. На сённяшні дзень для яе няма заканадаўчай базы як для айчынных вытворцаў, так і для замежных інвестараў. Праграма неадкладных мер, заяўленая прэзідэнтам, гэта сімбіёз рынкавых паняццяў і старых, адміністрацыйных метадаў кіравання эканомікай. А можна, тармазуючы на эканамічнай, нашы ўлады праводзяць ідэалагічныя рэформы мяняюць саму сістэму кіравання, чысцяць кадры ўсіх узроўняў, тых ж слаўтых карупцыянераў выцягнулі за вушка на сонейка? Ды не, усё тое самае: непатрэб-

ныя саветы, прадажны суд, ранейшыя кіраўнікі, якія даўно маральна збанкрутавалі... Што ж да новых, у прэзідэнцкай камандзе, то Аляксандр Рыгоравіч такі магутны знаўца людзей... А колькі пагрозных слоў мы чулі, колькі клятвенных абяцанняў — ужо з заўтрашняй раніцы перамяніць жыццё да лепшага!

Тое-сёе сапраўды перамянілася. Па рэдакцыях пайшлі беларускамоўныя жабракі. Штосьці новенькае. Гэта, мабыць, яна, доўгачаканая...

Ах, рэформа! Казка пра белага бычка. Вольная фантазія для Еўропы і Еўрапейскага саюза з мэтай выцганьвання крэдытаў. Зрэшты, гэта рэч у свеце звычайная. Сама Расія заігрывае з Міжнародным валютным фондам. Крэдыты для Беларусі такая ж актуальная сёння рэч, як падачка для якогось бедлага-пенсіянера. З багатых па ніццы... і г.д. Цяпер вы ведаеце, як добра быць "terra incognita" для высокаразвітых краін?

Я не збіраюся інкрымінаваць прэзідэнту свядомую хлусню на міжнародным узроўні. Ён заўжды шчыра верыць у тое, што гаворыць сам і ў чым пераконваюць яго. Ён інстынктыўна знайшоў самы надзейны спосаб, як займець падтрымку і дапамогу, як здзейсніць "праўдзіў у Еўропу". Будзе ведаць бабуля-Белыя, як трымаць паслоў па сумяшчальніцтве...

Г.К.

МІРСКІ ЗАМАК

Свай пясцотгоддзе адзначае сёлета ўнікальны помнік старажытнага дойлідства, адна з жамчужын беларускай архітэктуры, Мірскі замак, што ў Караліцкім раёне. Некалькі стагоддзяў назад знікнёў ён свай прыгажосцю, і мала было яму роўных у Еўропе.

Самыя разбуральныя гады для замка выпалі на гэтае стагоддзе: войны, пажары, поўнае забыццё рэліквіі. І толькі трыццаць гадоў назад успомнілі пра сваю гістарычную святыню беларусы. Прыйшлі ў замак і першыя рэстаўратары. Аднавіць яго планавалі за некалькі гадоў. Ды вось не атрымалася. Калі такія тэмпы востра работы і далей, то яшчэ трыццаць гадоў пойдзе на аднаўленне. А ёсць жа выдатны вопыт суседзяў-літоўцаў, якія ўжо гадоў пятнаццаць назад узнялі з руін знакімі Тракай.

І ўсё ж работы ідуць: з'явіліся надзамкавыя невялікія вежы, вінтавыя лесвіцы, пераходы, ёсць ужо некалькі памяшканняў, дзе размясціліся невялікі музей. Сюды штодня прыбываюць экскурсіі, старанна вывучаюцца яшчэ не адкрытыя старонкі цудоўнай пабудовы сярэднявечча.

На здымках: Мірскі замак.

Малодшы навуковы супрацоўнік музея замка Валеры Ярошчык. Студэнт-завочнік гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, ён некалькі гадоў працаваў рэстаўратарам.

Эдуард КАБЯК,
БЕЛІНФАРМ
Фота аўтара

“ЁСЦЬ” —
І ЁСЦЕ ТУТ

У Беластанку выйшла чарговая кніга пазілі Міры Лукшы, названая крыху нечакана — “Ёсць”. Пра змест зборніка дакладна сказаў у невялікай прадмове рэдактар кніжкі Ян Максімоў: “Рэаліснасць ёсць рэчышча Існасці. Яе рэчыва ўтварае рэчы: рэчы ў сабе й рэчы для сябе. Але ў іх няма твару.

Новая Мірына кніжка пра рэчы тварам. Яны ўтвараюцца ў рэаліснасці разам з нам і захоўваюць свой твар дзякуючы нам. Гэта рэчы з намі.

Існасці адтвараюцца ў рэчах з намі безупынна, існуюць як твар заўсёднага ёсць. Але мы бачым яго адно ў рэдкім імгненні, калі быццё дазваляе нам растварыцца ў сваім рэчыве, зліцца са сваім рэчышчам. Працягласць такіх імгненняў мы знойдзем у дадзенай кніжцы.”

Можна, вядома, да гэтага прыслухацца, але лепей самому ўсё прачытаць. Тады і ўпэўніцца, наколькі арыгінальна твора М. Лукша.

Адметнасць зборніка і ў тым, што ён праілюстраваны малюнкамі вядомага мастака Алеся Пушкіна.

Меркаванне

НЕ КОЖНЫ ВЕРШ СТАНОВІЦЦА ПЕСНЯЙ, А ПЕСНЯ — ГІМНАМ

Мушу выказаць некалькі заўваг адносна меркавання Юрася Пацопы (“ЛіМ”, 17.02.95) аб прапановах чытачоў газеты “Наша слова” па стварэнні Гімна Беларусі грамадою, сумеснымі намаганнямі, шляхам народнага сааўтарства. Змаўчаць было б няправільна. Перш наперш таму, што шануюны аўтар па меншай меры зняважліва паставіўся да бескарыслівых патрыятычных памкненняў суайчыннікаў. Паміж тым, імкнучыся паказацца рашучым антыкамуністам, ён ужыў метады, якімі якраз звычайна карысталіся бальшавікі: пачынаючы з кім-небудзь публічнаю спрэчкаю, дыскусіяю, яны спярша імкнуліся ўсяляк прынізіць і нават зняславіць свайго апанента (які імкліва і бесцырымонна пераўтвараўся імі ў ворага), а потым развівалі наступ далей, каб пераможна самасцвердзіцца. Вось і сп. Ю. Пацопу спачатку “бамбіць” увесь “плацдарм” — газету “Наша слова”, якая, аказваецца, не проста дала магчымасць выказацца сваім чытачам, а “распачала кампанію”. Канешне ж — “сумнеўную”. І не больш не менш як па “рэанімацыйні бальшавіцкага (?) гімна БССР”. Мала таго — нашаслоўцы гэтай “кампаніі” імкнуцца да таго ж надаць (?) агульнанародны размах”. Чаго, вядома, бальшавікі асабліва не даравалі.

Папалохаўшы, што нейкія “пэўныя сілы” таксама, аказваецца, “мараць ажыццявіць падобныя (?) захавы” (ствараць грамадою гімн ці што?), сп. Ю. Пацопу пераходзіць да “разгону” неслухай і “рэвізіяністаў” па “частках”. Тое, што прапаноўвалі чытачы “Н. С.”, на ягоную думку, усёго толькі “рэанімацыйні (?) варыянт”, “аскепікі савецкіх стэрэатыпаў”, “масавыя клішы”, то гэта “сентыментальныя лозунгі”, а то ўжо і “ніякага зместу”, а следам — “жменька наваспечаных (?) лозунгаў”, першапачатковы тэрмін “жыгалкі” — “самахваляства” і г. д., і т. п.

Ну, а чым жа хоча задаволіць нас сам рашучы барацьбіт з “савецкімі аскепікамі”? Аказваецца — песняй-малітвай са словамі пакорлівай жалбы на лёс і просьбамі-рэфрэнамі “дай, дай, дай”. Канешне, для малітвы —

усё натуральнае. Але ж гімн — гэта зусім іншы жанр. Ён вымагае энергіі сцвярдзэння, а таксама дакладных і простых фраз з мінімумам шматзначнасці, метафар. Мы ж ведаем, што не кожны нават вельмі адмысловы верш па прычыне якраз ягонай метафарычнасці становіцца песняй. Асабліва такой, якую ахвотна спяваў народ. Але і не кожная песня ў сваю чаргу можа стаць гімнам. Тым больш дзяржаўным. Звернем увагу і на тое, што самыя старыя дзяржаўныя гімны маюць прасты, нават спрошчаны, без усялякіх мастацкіх штукарстваў тэкст.

Што да старога, БССР’ўскага гімна, то не варта адным махам, хоць бы крыху (на развітанне) не асэнсаваўшы гэтую рэч, выкідаць за борт “карабля сучаснасці”. Ды яшчэ і разам з музыкай. Гэта зноў жа бальшавіцкая метада. Да колішняга гімнавага тэксту ўжо таму трэба ставіцца з павагай, што ён цверда сцвярджаў беларускасць ва ўмовах “зліцця нацыі”. Адносна музыкі справа яшчэ больш складаная. Адзін з чытачоў “Нашага слова” настаўнік Івянецкага дзіцячага дома-інтэрната М. Куксо заўважыў: “Гімнавая музыка Сакалоўскага — сапраўды “мэлёдыя магуннасці”, ужываючы рэкламнаю фразу “Дайновы”. Гэта не дзіва, бо Н. Сакалоўскі — таленавіты кампазітар, які ў складаны для Беларусі час сабраў і ўзняў з нябыту сотні выдатных беларускіх мелодый. Відаць, таму і ў гімнавай мелодыі выразна чуецца беларускасць. Ды не слязліваць, не жалба, а годнасць і рашучасць змагання. Паміж іншым савецкі час быў не такі ўжо бедны на музычныя шэдэўры, якія і цяпер карыстаюцца павагай у меламаману ўсяго свету.

Сп. Ю. Пацопу выказвае свае меркаванні, як ён піша, “з пазіцыі і філолага і літаратара”. Я яе паважаю, хоць і не магу поўнаццо падзяляць. А вось пазіцыя таксама культурнага чалавека — старога інжынера-будаўніка Я. Таўпыгі з Гродна: “Гімн, — піша ён, — нам вельмі патрэбны сёння, а не калі-небудзь пад нейчы настрой. Без пліткі... але годны. І каб было адразу бачна — хто мы і да чаго

імкнёмся. Лічу, што дадзены тэкст — самы лепшы з тых, якія былі раней прапанаваныя ў якасці дзяржаўнага гімна. Дарэчы, тэкст гімна ўвогуле павінен быць не больш аднаго чатырохрадкоўніка, інакш гэта ўжо не гімн дзяржавы, а песня пра яе...”

Напрыканцы хачу заўважыць, што тая даволі вялікая група чытачоў “Нашага слова”, што брала ўдзел у стварэнні гімнавага тэксту, у тым ліку У. Жыгалка і некалькі прафесійных літаратараў і паэтаў, — людзі сціплыя: ніхто з іх не прэтэндаваў на славу, на аўтарства. Такім чынам можна сцвярджаць, што тэкст створаны на прынцыпах народнай песні. Вось яго канчатковы варыянт, няхай шануюны чытачы “ЛіМа” адзначыць самі, што атрымалася:

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!

Музыка Н. Сакалоўскага
Словы народныя

Мы, беларусы, — вольныя людзі!
Наша “Пагоня” імчыць у вяках...
Нас акрыляе сімвал Радзімы
Бела-чырвоны-белы наш Сцяг.

Прэмею:
Разам ніколі мы не загінем,
З Богам сустрэнем шчасця зару.
Наша адданасць — вечнай Радзіме,
Хай жа заўсёды жыве Беларусь!

Дружная праца нас узмацняе,
Годнасць гартуе з году у год.
Веліч Радзімы — мужнасць народа.
Мы — беларусы, слаўны наш род.

Прэмею:
Разам ніколі мы не загінем,
З Богам сустрэнем шчасця зару.
Наша адданасць — вечнай Радзіме,
Хай жа заўсёды жыве Беларусь!

Эрнест ЯЛУГІН,
рэдактар газеты “Наша слова”

ЗАМЕСТ РЕДАКЦЫЙНАГА КАМЕНТАРЫЯ

ПЛАСТЫЧНАЯ АПЕРАЦЫЯ... З ДАПАМОГАЙ СЯРПА, МОЛАТА ДЫ КУХОННАГА НАЖА?

Музыка — рэч тонкая. Пазізія таксама рэч тонкая. І палітыка — таксама. У нейкім сэнсе. Пакуль не пачынае дамінаваць над музыкай і над пазізіяй, а то і брутальна ўмешвацца ў іхні саюз. Зрэшты, за ПАЛІТЫКАЙ АБО “палітыкай”, ПАЭЗІЯЙ або “паэзіяй”, МУЗЫКАЙ або “не надта” — можна ўгледзець чалавека. Прафесійніка ці дылэтанта, ідэаліста ці кан’юнктураніка, творцу ці пераймальніка, мудраца ці “не надта”...

Я — прасты лімавец, і магу толькі здагадацца, якую спажыву для сацыяльнай псіхалогіі дае сітуацыя са стварэннем нашага дзяржаўнага гімна. Заўважылі? Ці не ў кожнай газеце з’яўляюцца адпаведныя рубрыкі, і калі б эксперт-аналітык узяўся разабраць тую своеасабліваю пошту гімна, ён, магчыма, вызначыў бы ў ёй і гульню палітыканаў ад літаратуры, і хваравітую ігру графаманскіх амбіцый, і самаўпэўненасць невуцтва. І краўдальную наўнясць тых, каму й сапраўды верыцца, што такую тонкую рэч, як Песня, як Гімн, і сапраўды можна змайстраваць талако, а потым усім гамазам “абгабляваць”, “адшліфаваць” і адразу ж усенародна палюбіць.

Барані Божа, я не збіраюся нікога настаўляць, напраўляць, бэзіць калючымі слоўкамі. Гэтага халае, нават у той “палітычнай” тэрміналогіі, з дапамогай якой палемізуюць і нашы найшануюныя аўтары. Я толькі дазволю сабе выказаць сякія-такія думкі “ўроскід” — з нагоды Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусі, якога дасюль няма і вакансію якога займае (спадзяюся, часова) мелодыя старога гімна БССР.

Спраба правесці конкурсны адбор твораў, што паступілі ў кампетэнтную камісію, не была марнай хачя б таму, што дзякуючы конкурсу адкрыліся некаторыя занябаныя старонкі нядаўняй нашай песеннай гісторыі, загучалі й новыя творы, ажывілася, урэшце, грамадская думка.

Але, як гэта неаднойчы бывала ў гісторыі, актывізацыя грамадскай думкі прывяла да, па сутнасці, абсурднай ініцыятывы: стварыць гімн дзяржавы “калектыўнымі намаганнямі”, пад гэткую “музычную рыбу”. Быццам бы гэта не музычная візітоўка дзяржавы, а які-небудзь універсальны рускія частушкі, дзе на адным і тым жа матыве можна “смажыць” колькі заўгодна новых надзённых тэкстаў.

Нагадвае гэкі “спосаб творчасці” і практыку савецкіх куплетыстаў, якія пад мелодыі папулярных песень спявалі “палітычную сатыру” або “выкрывалі асобныя недахопы нашай рэаліснасці”, сцвярджаючы “пазітыў”. Свае словы на вядомую мелодыю — досыць зручны, а таму й распаўсюджаны пацяшальны прыём у сяброў Клуба вясёлых і знаходлівых. Не абміналі гэтага і стваральнікі “літаратурна-музычных мантажоў” у школах, і актывісты агітбрыгад, і эстрадныя парадзісты... Ну, а цяпер вось, аказваецца, і сябе саміх можна спарадзіраваць, паспрабаваўшы і дзяржаўны гімн “спячы” гэткам жа чынам...

У гімна БССР быў свой, некалькім пакаленням знаёмы, твар. Цяпер гэты твар камусці захачелася спалавініць, зрабіць на ім — “рукамі народа” — штосыці нахшталт пластычнай аперацыі. Рукамі, у якіх, фігуральна кажучы, — сялянскі серп, кавальскі молат, кухарчын нож. Ды толькі наўрад ці сапраўдны, кваліфікаваны кухар ці патомны араты рынечца ратаваць нямоглы саюз інтэлігентнаў ды дзяржаўных мужоў, якія ўсё яшчэ не паразумеліся наконт галоўнай песні Беларусі. Не кідаюцца ж, напрыклад, саліст балета ці мастак-ювелір даваць парадзі будаўнікам дарог ці публічна распрацоўваць мадэль фермерскага гаспадаркі! Мастак свайёй справы паважай і майстэрства іншага “профі”, таму ніколі не дазволіць сабе ўмешвацца ў чужую справу.

Ну, а энтузіясты “агульнанароднага сааўтарства” парупіліся ўжо наконт належным чынам падабраных, скампанаваных-зрыфмаваных слоў. Начытаўшыся гэтых “гімнічных тэкстаў” — і аўтарскіх, і “народных”, — я, прасты лімавец, у цяжкім одуме толькі й магу з сябе выціснуць: “Той думай, што кожная кухарка можа кіраваць дзяржавай, але ж гімн стварыць — не суп завярць... Беда, коль пірогі начнец печы сажоннік... Прароча казаў знаёмы настаўнік гісторыі: “А хто нам даў права не мець чайкоўскіх тысячамі?!”... Усё ж дасціпна спявалі некалі студэнты-фізікі: “Мы — беларусы, так нам і нада...”

Мушу прызнаць, што ніколі не пераканаю сваіх апанентаў, бо размаўляюць мы на жаль, на розных мовах. Мяне ніколі не пачуюць і не зразумеюць людзі, здатныя з лёгкасцю за-

мяніць у радку старога гімна вокліч “Партыі слава” на кашчуннае ў гэтым кантэксце словазлучэнне “Госпаду слава”. Мы ніколі не будзем аднадумцамі з тымі, хто ўсур’ёз намагаецца “шліфаваць талако, як народныя песні”, рэгламентаваныя колішняй мелодыка-рытмічнай схемай, а таму і мёртва-народжаныя рыфмы. Намагаецца — быццам забыўшыся, што і шэдэўры народнапесеннай творчасці нараджаліся індывідуальна, у жытых душах, а не ў спалітызаваных ці кан’юнктурных галовах, не паводле рэгламента, а па законах натхнення, удасканалваліся дзесяткамі, а то й сотнямі гадоў, спакваля страчваючы канкрэтныя імёны таленавітых і сціплых сваіх перштворцаў. І не хочацца мне ўсынаць палеміку з аўтарамі “гімнічных” лістоў у “Звязду”, ні з тымі людзьмі, якія на старонках паважанай “Народнай газеты” (2.03.95 г.) пад грыфам “словы народныя” друкуюць даволі цынічную для нашай экалагічнай сітуацыі недарэчнасць: “Край беларускі — шчодры, дзівосны, рэкі, азёры чыстыя тут”.

Карацей — людцы добрыя! Няўжо вы, незалежна ад сваіх здольнасцяў і дасведчанасці, з гэткам жа спрытам уключыліся б у конкурс, напрыклад, на лепшае выкананне кравецкага заказу? Кіньце марнаваць паперу, час, нервовую энергію ды газетную плошчу на пераніцоўку старога тэксту! І няхай гімн Нестара Сакалоўскага (чыё імя годна ўвекавечана сапраўды народнай “Песняй пра Нёман”) — няхай гэты гімн застанецца музейнай каштоўнасцю, музычным сімвалам той часткі нашай гісторыі, якая звязана з утварэннем і жыццём БССР і з перыядам пераходу да сапраўднага дзяржаўнага суверэнітэту.

І дайце веры, што, “падклаўшы” новыя словы, немагчыма адным махам змяніць уплыў самой, хрэстаматыйна-закасацянелай мелодыі на асацыятыўнае ўспрыманне музычнага твора. Вы паспрабуйце праспяваць вядомую “Варшавянку” (“Вихри враждебные веют над нами”) або “Зорку Венеры” з тэкстам таго ж гімна БССР: па рытме кладзецца, а па сутнасці атрымліваецца пародыя. Паспрабуйце зрыфмаваць што-небудзь надзённае пад мелодыю і дагэтуль сучаснага марша “Развітанне славянкі!” А ўспомніце, як моцна маніпулюе эмоцыямі ды сьвядомасцю музы-

(Заканчэнне на стар. 15)

КОЖНАЯ гістарычная падзея з часам абрастае міфамі. Часцей за ўсё — ва ўгоду палітычным амбіцыям урадаў і правячых партый. У савецкі час гэтых міфаў створана безліч. Вялікая Айчынная вайна не была тут выключэннем.

Як і ва ўсякім міфе, праўда тут змешана з хлуснёй, вымыслам, якія не заўсёды проста выкрыць. Тым больш, што за доўгія гады існавання многія міфы глыбока ўвайшлі ў народную свядомасць.

Адным з такіх міфаў з'яўляецца бытучая дагэтуль легенда аб незвычайным адзінстве савецкага народа перад вайной, аб мудрым кіраўніцтве правадыра І. Сталіна, што і паслужыла зарукай перамогі. Сёння мы ўсё больш пачынаем разумець, што выйграць вайну з фашызмам удалося хутчэй не "дзякуючы", а "на суперак" таму "кіраўніцтву". Іначай цяжка растлумачыць многія факты і падзеі таго часу.

гуць выклікаць буйныя ўскладненні. Адначасова войскам Ленінградскай, Прыбалтыйскай, Заходняй, Кіеўскай і Адэскай ваенных акруг быць у поўнай баявой гатоўнасці, сустрэць магчымы раптоўны ўдар немцаў і іх саюзнікаў.

3. Загадаваў:

а) на працягу ночы на 22.6.41 г. скрытна заняць агнявыя кропкі ўмацаваных раёнаў на дзяржаўнай граніцы;

б) на досвітку 22.6.41 г. раззасяродзіць па палях авіядромах усю авіяцыю, у тым ліку і вайсковую, старанна яе замаскіраваць;

в) усе часці прывесці ў баявую гатоўнасць. Войскі трымаць раззасяроджана і замаскіравана;

г) супрацьпаветраную абарону прывесці ў баявую гатоўнасць без дадатковага пад'ёму прыпіснага саставу. Падрыхтаваць усе мерапрыемствы па зацяжненні гарадоў і аб'ектаў;

д) ніякіх іншых мерапрыемстваў без асаблівага распараджэння не праводзіць.
21.6.41 г. Цімашэнка. Жукаў.

чыя баі на Брэсцкім напрамку. 9 ліпеня 1941 года камандуючы арміяй А. А. Карабкоў быў арыштаваны і 22 ліпеня 1941 г. асуджаны да расстрэлу. У 1957 г. А. А. Карабкоў паспяротна рэабілітаваны. — І. К.

БАЯВОЕ ДАНЫСЕННЕ ШТАБА

4-Й АРМІІ ЗАХОДНЯГА ФРОНТУ N 06
23 чэрвеня 1941 г. 9.00

З 6.00 23.6.41 г. часці арміі перайшлі ў контратаку ў напрамку Відамлі і Брэста.

У выніку прадпрынятага праціўніка сутрачнага бою сіламі не менш 2 танкавых дывізіяў у напрамку Пружаны і сіламі да трох пяхотных дывізіяў з танкамі на Кобрын контрнаступленне арміі паспеху не мела...

Поспеху праціўніка асабліва садзейнічала несупынная падтрымка авіяцыі пры поўнай адсутнасці дзеяння авіяцыі з нашага боку...

Слабакіруюмыя часці, напалоханыя несупыннымі атакамі з нізкіх вышынь і брыю-

сці ў Лунінец, што можа стварыць мяшок для ўсяго пінскага напрамку. У самім Лунінцы гарнізона амаль няма. Праведзеная ў нашым раёне мабілізацыя людзей і коней эфекту не дала. Людзі блукаюць без мэты, няма ўзбраення і снарадаў.

У горадзе поўна камандзіраў і чырвонаармейцаў з Брэста, Кобрына, якія не ведаюць, што ім рабіць, несупынна прасоўваюцца на машынах на Усход без усялякай каманды, бо ніякага старшага вайсковага камандзіра, які б мог камбінаваць дзеянні войск, няма.

У Пінску самі ў паніцы падарвалі артсклады і нафтабазы і аб'явілі, што іх бомбамі (відавочна, падарвалі. — І. К.), а начальнік гарнізона і абком партыі ўцяклі да нас у Лунінец, а потым, разабраўшыся, што гэта была проста паніка, вярнуліся ў Пінск, але боепрыпасы, гаручае праралі, — і дыскрэдытавалі сябе ў вачах насельніцтва.

Прысылаюць самалёты ў разабраным выглядзе, а сабраць іх няма дзе. Іх будзем вяртаць назад.

Гэтыя факты падрываюць давер насельніцтва. Нам паказваюць нейкую невытлумачальную расхлябанасць. Усе патрабуюць тэрміновых мер, прызначэння камандуючага, стварэння штаба, значнага ўзмацнення ўзброеных сіл, узмацнення знішчальнай авіяцыі, бо цяпер бамбардзіроўшчыкі немцаў адчуваюць сябе беспакарана.

Звяртаюся да Вас, таму што і я, і Пінскі абком партыі з ЦК КПБ...

Заўвага. Далей тэкст абрываецца. Па сэнсе: "сувязі не маю". — І. К.

3 ЗАГАДА
СТАЎКІ ВЯРХОУНАГА ГАЛОУНАГА
КАМАНДАВАННЯ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ N 270
16 жніўня 1941 г.

ЗАГАДАВАЎ:

1. Камандзіраў і палітработнікаў, якія ў час бою зрываюць з сябе знакі адрознення і дэзерціруюць у тыл ці здаюцца ў палон ворагу, лічыць злоснымі дэзерцірамі, сем'і якіх падлягаюць арышту, як сем'і дэзерціраў, якія парушылі прысягу і здрадзілі сваёй Радзіме.

Абавязак усіх вышэйстаячых камандзіраў і камісараў расстрэляваць на месцы падобных дэзерціраў з начсаставу.

2. Трапіўшым у акружэнне ворага часцям

МЫ ЗА ЦАНОЙ НЕ ПАСТАЯЛІ?

І той жа калгасны паўпрыгонны мужык, той жа хлапчук-інтэлігент, які страціў бацькоў у 37-м, пачалі адважна ваяваць і гераічна паміраць на палях баёў — не за Сталіна, вядома, і не за савецкую ўладу, а за Айчыну, за сябе, за сваіх блізкіх, а таму і выйгралі вайну, нягледзячы, часам, на бяздарнасць камандавання, што прыняла да шматлікіх памылак, а "на суперак" таму "кіраўніцтву". Іначай цяжка растлумачыць многія факты і падзеі таго часу.

"Мы за цаной не пастаім!" — гэта не толькі словы з песні Б. Акуджавы, гэта метафара вядзення вайны. І сапраўды, за дарэмныя, неапраўданыя ахвяры ў нас не судзілі нікога — народу шмат, чаго там разменьвацца на дробязі, сотняй тысяч больш, сотняй тысяч меней... Адсюль і тыя неапраўданыя, як цяпер ужо ясна, страты. Гінулі лепшыя, загінуў, можна сказаць без перабольшання, цвет нацыі. Да ахвяр вайны варта дадаць яшчэ ахвяры ваенных трыбуналаў, асобных адзелаў, жорсткіх і бесчалавечных загадаў Вярхоўнага, накіраваных на 227 аб уяўленні штрафных падраздзяленняў і загарджальных атрадаў!

Праўда ніколі не ўпісвалася ў ідэалогію таго часу. Толькі нядаўна мы пачалі даведвацца, якую цану заплацілі за перамогу — некалькі дзесяткаў жыццяў за жыццё аднаго ворага.

Шмат "белых плямаў" і на карце партызанскага руху. Яго сутнасць нашмат складаней і забытаней, чым мы ўяўляем гэта сёння. Без усялякага сумнення, партызаны мужна змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і наносілі ім даволі адчувальныя страты. Але не будзем забывацца, што ў партызанскіх атрадах былі свае "асобныя аддзелы", якія ўзначальвалі мясцовыя або прысланыя з "вялікай зямлі" чэкісты. Яны дзейнічалі гэтак жа, як дзейнічалі ў 37-м годзе, не разбіраючы ні правых, ні левых...

Магчыма, у недалёкай будучыні мы ўсё-такі дойдзем і да поўнай праўды пра мінулы вайну. І гэта будзе нашай сапраўднай перамогай, а не толькі святам "са слязамі на вачах".

Дакументы, якія я прапаную ўвазе "ЛіМа", амаль скрозь пазначаны грыфам "Зусім сакрэтна". Дагэтуль яны былі схаваны ад людскога вока ў "спецхранах".

І. КУЗНЯЦОЎ,

кандыдат гістарычных навук

ДЫРЭКТЫВА

НАРКОМА АБАРОНЫ СССР
Ваенным саветам ЛВА, ПрыбВА, ЗахВА, КАВА, АдВА

Копія: Народнаму камісару ВМФ
1. На працягу 22-23.6. 41 г. магчымы раптоўны напад немцаў на франтах ЛВА, ПрыбВА, ЗахВА, КАВА, АдВА. Напад можа пачацца з правакацыйных дзеянняў.

2. Задача нашых войск — не паддавацца ні на якія правакацыйныя дзеянні, якія мо-

Заўвага — перадача дырэктывы ў акрузі была закончана ў 00. 30 хвілін 22.6.41 г. — І. К.

АБ СТАНОВІШЧЫ

НА ФРОНЦЕ БРЭСТ-КОБРЫНСКАГА НАПРАМКУ

Запіска сакратара Брэсцкага абкома КП (б) Беларусі М. Н. Туціцына ў ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)Б

Зусім сакрэтна
Асобная папка
25 чэрвеня 1941 г.

Брэсцкі абком КП(б)Б лічыць неабходным інфармаваць Вас аб складаным становішчы на фронце Брэст-Кобрынскага напрамку.

Абком КП(б)Б лічыць, што кіраўніцтва 4 Арміі аказалася непадрыхтаваным арганізаваць і кіраваць ваеннымі дзеяннямі. Гэта пацвярджаецца цэлым шэрагам фактаў, у прыватнасці:

Уварванне нямецкіх войск на нашу тэрыторыю адбылося так лёгка таму, што ніводная часць і злучэнне не былі гатовы прыняць бой, таму вымушаны былі альбо ў беспарадку адступаць, альбо загінуць. У такім становішчы апынуліся 6 і 42 стр. дывізіі ў Брэсце і 49 стр. д. — у Высокаўскім раёне.

У Брэсцкай крэпасці на самай граніцы трымалі дзве стр. дывізіі, якім нават у мірных умовах патрабавалася шмат часу для таго, каб выйсці з гэтай крэпасці і разгарнуцца для ваенных аперацый. Акрамя таго, нягледзячы на сігнал ваеннай небяспекі, камандны склад жыў у горадзе на кватэрах. Натуральна, пры першых стрэлах сярод чырвонаармейцаў усцалася паніка, а магутны шквал агню нямецкай артылерыі хутка знішчыў абедзве дывізіі. Па расказах чырвонаармейцаў, якім удалося выратавацца, заслугоўвае ўвагі і такі факт, што не ўсе часці і злучэнні мелі патроны, не было патронаў у байцоў...

У выніку такога становішча з першых жа дзён ваенных дзеянняў у часцях 4 Арміі пачалася паніка. Можна было назіраць такую карціну, калі тысячы камандзіраў (пачынаючы ад маёраў і палкоўнікаў і канчаючы мал. камандзірамі) і байцоў кідаліся ўцякаць...

Абком і Гарком КП(б) разам з абл. упраўленнямі НКУС і НКДБ спрабавалі першы час навесці парадак у горадзе, але эфектыўна нічога зрабіць не змаглі, паколькі чырвонаармейскія часці ў паніцы адступалі. Таму, не ведаючы абстаноўкі, не маючы сувязі з ваенным камандаваннем, не разлічваючы на бяздольнасць ваенскіх часцей, мы вымушаны былі пакінуць г. Брэст.

Абком КП(б)Б лічыць, што неабходна прыняць самыя тэрміновыя і рашучыя меры па наведзенні парадку ў 4 Арміі і ўмацаваць кіраўніцтва 4 Арміі.

Сакратар Брэсцкага абкома КП(б) Туціцын.

Заўвага. 4-я армія была сфарміравана ў жніўні 1939 года ў беларускай Асобай ваеннай акрузе на базе Бабруйскай армейскай групы. З пачатку вайны армія ў складзе Заходняга фронту вяла абарон-

чага палёту ВВС праціўніка, адыходзяць без самых малых прычын...

Прашу! Настойліва прашу:

а) актывізаваць нашу авіяцыю на барацьбу з авіяцыяй праціўніка, затрымаць авіяцыяй прасоўванне танкаў на Пружаны і Картуз-Бяроза напрамку;

б) артсклад у Бона Гура праціўнікаў узарваны, боепрыпасы ў часцях засталася мала, а транспарту для падвозу з Пінска недастаткова.

Камандуючы войскамі 4-й арміі генерал-маёр Карабкоў.

Член ваеннага савета дывізіённай камісар Шлыкаў.

Начальнік штаба палкоўнік Сандаляў.

СТАНОВІШЧА

НА ПІНСКІМ НАПРАМКУ

Паведамленне сакратара Лунінецкага райкома партыі Пінскай вобласці В. І. Анісімава. Не пазней 30 чэрвеня 1941 г.

Лунінец. Брэст-Літоўскай чыгункі. Ля апарата сакратар райкома партыі, член урада БССР Анісімаў.

Дакладваю некаторыя дадзеныя аб становішчы ў нас для даклада ўраду Саюза аб становішчы спраў на Пінскім напрамку.

Цяпер ад Драгічына да Лунінца і далей да Жыткавіч супраціўленне праціўніка аказваюць асобныя часці, а не нейкая арганізаваная армія. Штаб 4-й арміі пасля бамбардзіроўкі яго ў Кобрыне да гэтага часу не сабраны, а асобныя часці штаба шукаюць адзін аднаго. Месца знаходжання камандуючага арміі генерал-маёра Карабкова дагэтуль невядома, ніхто не кіруе расстаноўкай сіл, у выніку чаго на участку чыгункі Баранавічы-Лунінец нашых войск няма.

Лунінец з поўначы не прыкрыты, і немцы, якія праходзяць па шашы ад Баранавіч на Слуцк, зараз могуць беспераходна прый-

і падраздзяленням самааддана змагацца да апошняй магчымасці, берагчы матэрыяльную частку як эрэнку вока, прабірацца да сваіх па тылах варожых войск, наносычы паражэнне фашысцкім сабакам.

Абавязак кожнага ваеннаслужачага незалежна да яго службовага становішча патрабаваць ад вышэйстаячага начальніка, калі часць яго знаходзіцца ў акружэнні, змагацца да апошняй магчымасці, каб прабіцца да сваіх, і калі такі начальнік альбо частка чырвонаармейцаў замест арганізацыі адлору ворагу аддадуць перавагі палону — знішчаць іх усімі сродкамі, як наземнымі, так і паветранымі, а сем'і чырвонаармейцаў, якія здаліся ў палон, пазбаўляць дзяржаўнай дапамогі.

3. Абавязак камандзіраў і камісараў дывізіяў без прамаўджання здымаць з пастой камандзіраў батальёнаў і палкоў, якія хаваюцца ў час бою і баяцца кіраваць ходам бою на полі бітвы, зніжаць іх па пасадзе, як самазванцаў, пераводзіць у рады, а пры неабходнасці расстрэляваць на месцы, ставячы на іх месца смелых і мужных людзей з малодшага начсаставу або з чырвонаармейцаў, якія вызначыліся.

Старшыня Дзяржаўнага Камітэта Абароны І. Сталін.

(Працяга на стар.12)

“АЗІЕВІЧЫ НЕ ЧЫТАЮЦЬ ВАШАЙ ГАЗЕТЫ”

Хачу падзякаваць за апавяданне Андрэя Федарэнкі “У гасцях”, што ў нумары першым “ЛіМа”. Я даўно сачу за творчасцю гэтага аўтара, ведаю яго са студэнцкіх гадоў, бо закончыў, як і А. Федарэнка, бібліятэчна-бібліяграфічны факультэт у Мінску, а галоўнае — бачу ў маладым пісьменніку будучую славу і гонар беларускай прозы.

У сваім новым апавяданні А. Федарэнка раскрыў важную праблему — выбар жыццёвых шляхоў маладой інтэлігенцыяй. Мне добра вядомы такія людзі, як персанажы “У гасцях” — настаўнік, Азіевіч, Лена. Многія з маіх аднакурсніц і аднакурснікаў не сталі інтэлігентамі. Адно закінулі свае дыпламы і працуюць бог ведама дзе, зарабляюць як небудзь на сябе і сям’ю. Іншыя павыходзілі замуж і заняты элементарнымі хатнімі клопатамі. Хто і працуе па атрыманай спецыяльнасці — не лічыць сваю справу галоўным жыццёвым клопатам з-за жабрацкай зар-

платы. Пры гэтым мала чытаюць, не працуюць над сабой, актыўна не адстойваюць гуманізм, праўду, гонар, што лічу галоўнымі прыкметамі інтэлігента. Адным не дазваляе жабрацкі стан, калі штодзень выдумляеш, на чым эканоміць колькі рублёў. Іншым, абыякавым, мо і не трэба праўды, гонару, сумлення. Ды і ці такі ўжо вольны наш малады сучаснік у выбары шляхоў жыцця? Аб’ектыўны стан краіны, якая ў глыбокім эканамічным крызісе, не дае нам усіх магчымасцей.

Вось апавяданне “Бляха” з кнігі А. Федарэнкі “Смута”. У гэтым творы дзяцюк Бляха гіне не таму, што ён кепскі ці добры, а таму, што так склалася, што злодзеі наехалі, што зіма, што сабакі... Вось і тут, у новым лімаўскім апавяданні, чытач нічога не парадзіць вясковаму настаўніку, які круціцца, як можа, працуе ў школе, даглядае агарод, шануе жонку, марыць аб моры. Толькі пашкадаваць небараку? Не, проза А. Федарэнкі не

жаласлівая. Творы пісьменніка накіроўваюць чытача на ўчынкi, клічуць жыць справядліва і годна.

Што А. Федарэнка не даў свайму настаўніку імя — знаходка аўтара. Бо мы ўсе пазнаём у ім сябе! Вось у другім нумары “ЛіМа” на стар. 4 матэрыял пра такіх настаўнікаў “Чым жывеш, чалавек?” Што чытач пазнае сябе ў Азіевічу — не веру, “азіевічы” не чытаюць вашай газеты. Асабліва хачу звярнуць увагу на выразную мову А. Федарэнкі. Уважання словы і трапныя сказы, спагадлівая, даверлівая інтанацыя апавяду — усё гэта мне вельмі нагадвае прозу Антона Чэхава. У Федарэнкі не выкінеш ні аднаго слова, тут усё на месцы, кожнае слова “гаворыць”, працуе на рэалістычны вобраз.

Уладзімір СУХАПАР,
галоўны бібліяграф Брэсцкай
абласной бібліятэкі

ПАМЯЦІ НЯЗГАСНАЙ ПОДЫХ

Жлобін — адзін з нямногіх раённых цэнтраў нашай дзяржавы, дзе рэгулярна выходзяць кнігі. Гэтым разам пабачыў свет зборнік аб святкаванні 50-годдзя з дня вызвалення Жлобіншчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў “З думай чыстымі, з добрай воляй” (каб з’явілася гэтая патрэбная і арыгінальная кніга, парупіліся выканкомы гарадскога і раённага Саветаў дэпутатаў, рэдакцыя раённай газеты “Новы дзень”, Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей). Адкрываецца кніга шматлікімі віншаваннямі, змешчаны вершы “Дзе пеніць язміная замець” А. Калусціна і “Вуліца міру”

А. Экава, партрэты ганаровых грамадзян Жлобіна А. Калусціна, П. Масіка, І. Хіжняка, Ф. Пічугіна і кароткія біяграфічныя звесткі пра іх.

Пад рубрыкай “Яны вызвалілі Жлобіншчыну” раскажаецца пра капітана Ф. Баталава, генерал-лейтэнанта Л. Пятроўскага, лейтэнанта М. Жуйкова, старшага сяржанта П. Мазіліна і іншых.

Шырока прадстаўлены матэрыялы, што даюць адчуць усю ўрачыстасць таго моманту, калі паўвекавы юбілей вызвалення стаў святкам са слазямі на вачах. Сярод выступленняў, якія гучалі на цэнтральнай плошчы Жлобіна тым днём, прыводзяцца тэксты прамой пісьменніцка-землякоў А. Калусціна “Паслухай, таварыш і браті” і У. Федасевікі “Тут дзяліў усе прыгоды”.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА “НЁМАН”

Рэдакцыйны савет “Нёмана” адначасна літаратурнымі прэміямі лепшых твораў, апублікаваных на старонках часопіса ў 1994 годзе. Прэміі прысуджаны — У. Бутрамееву (за апавяданне “Гісторыя Каменскай бібліятэкі” і “Сакавіцкі снег”), І. Афанасьева (за літаратурна-крытычны артыкул “Мелодыя абарванай струны”), А. Літвіну (за гісторыка-публіцыстычны нарыс “Беларуская Крайвая Абарона”).

З АЎЦЮКОЎ У... МІНСК

“Па дарозе ў Аўцюкі” — такую, крыху нечаканую назву мела творчая вечарына Васіля Ткачова, што прайшла ў Доме літаратара. Творчую справаздачу трымаў пісьменнік, які аднолькава плённа выступае ў самых розных жанрах. В. Ткачоў вядомы і як празаік, і як драматург, і як дацільны пісьменнік, і як нармісіст. Не чужыя яму таксама гумар і сатыра. У гэтым перакананай і вечар, на якім жарты суседнічалі з самай сур’ёзнай гаворкай пра самае сур’ёзнае.

Пра В. Ткачова і яго творчасць гаварылі вядучы вечара сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Псымянкоў, народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, У. Ліпскі, М. Чарняўскі, К. Жук, гомельскі літаратар В. Кіеня...

КНІЖКІ З БЕЛАРУСКАЙ НІЗКІ

Акурат такую назву мела мерапрыемства, што прайшло ў ганцавіцкім раёне. Ініцыятарам яго правядзення сталі Ганцавіцкая дзіцячая бібліятэка і раённы аддзел культуры. Была падрыхтавана цікавая кампазіцыя па кнігах для маленькіх — “Заўзятары” Алеся Пісьмянкова і “Ехаў Чым у Парыж” Уладзіміра Марука, а яна пачала пачатак тыдню літаратуры для дзяцей. На свята прыехалі самі аўтары. Ды не адны, а ўзялі з сабой знакамітага барда Алега Атаманава. Першая сустрэча адбылася ў раённым Доме культуры, дзе сабраліся вучні з усяго раёна. Наведаліся госці і ў ганцавіцкую сярэднюю школу №1, а затым была паездка ў глыбінку — у Будчанскую сярэднюю школу. І там панавала атмасфера шчырасці, сардэчнасці, уладарыла чароўнае беларускае слова.

Н. К.

ГОРШАЯ КНІЖКА ГОДА?

Зусім нядаўна з’явілася ў кніжных крамах рэспублікі кніжка Паўла Савоскі “Запіскі халасцяка”. Не ведаю як каму, а яна мне зусім не спадабалася. Галоўны недахоп кніжкі ў тым, што аўтар, як мне здаецца, амаль поўнаасцю не валодае роднай мовай. Яна ў яго сухая, нежывая, невыразная і да таго кепская, што проста дзіву даешся, як кніжка выйшла з друку. Прачытаеш іншы сказ, а то і фразу — і быццам хто калом па галаве заехаў. І такое амаль на кожнай старонцы!

Прызнаюся шчыра — больш пяці старонак за вечар адолець не магла. Калі чытала, то было такое адчуванне, быццам прадзіралася праз калючае кустоўе, якое бессаромна шуматала адзенне і пакідала чырвоныя пісягі на целе...

Цяпер звернемся неспрэчна да твораў. Кніжка пачынаецца апавесцю “Запіскі халасцяка”. Зазначу адразу, што аўтар у гадах, лічы заўтра на пенсію, вольны і падумалася, што прачытаю штосьці цікавае. Ну хача б пра таямнічае каханне. Але каханнем у апавесці і не пахне. Усё Звездзена да прымітыўнай гісторыі “як у жыцці”. Адсутнасць мовы і сюжэта загубілі апавесць на карані. Бо аўтар не разумее, што жыццё — не мастацтва; у жыцці бывае ламдуг падзей, але няма сюжэта. А сюжэт як развіццё мастацкай думкі праз

вобразы патрабуе селекцыі матэрыялу, яго падначаленасці галоўнай думцы. Вось і атрычалася аўтабіяграфічная проза, крыху белетрызаваная. Яна нагадвае фактаграфію, без спробы выйсці на нейкі абагульненні, на сваю філасофію.

У пачатку апавесці галоўны герой, прыехаўшы з Чукоткі, цалуе ў трамвай прыгожую незнаёмку. Магчыма, што пасля паўночнай галадухі без жанчын такое магло і здарыцца. Але ж далейшы ход падзей развіваецца ў такім накірунку, што проста не хочацца чытаць. Ідзе прости пераказ падзей, а дзе ж каханне, якое ачышчае і акрыляе чалавека? Яго няма. Тое ж самае мы бачым і ў апавесці “Фіктыўны шлюб”. Апавяданні напісаны крыху лепш, але і там столькі недахопаў, што проста не хапае ў мяне слоў, каб пра іх расказаць.

У свой час шануюны спадар Савоська пабываў у розных мясцінах і на Паўднёвым Урале, і ў Сібіры, трапіў нават і на далёкую Чукотку. Жыццёвы вопыт мае вялікі, а які з гэтага толк? Вазьміце дзеля прыкладу таго ж У. Арлова і А. Федарэнку. Школа — інстытут — рэдакцыя, а якія выдаюць цікавыя творы — не адарвацца!

Я добра разумею, што нашы вядомыя крытыкі заняты больш сур’ёзнымі справамі, але каб ім выпадкова трапіла ў рукі кніжка

Паўла Савоскі, то яны знайшлі б у ёй яшчэ больш недахопаў і агрэхаў. (Тут я маю на ўвазе нашых шануюных В. Акудовіча, Г. Тычкі і Т. Грамадчанку). І калі б у нас прысуджалася прэмія “За горшую кніжку года”, то “Запіскі халасцяка” занялі б з вялікім адрывам першае месца...

Цяпер пісьменнікі нашай гаротнай Беларусі выйшлі ўрэшце з-пад ідэалагічна-камуністычнага прэса. Можна і патрэбна пісаць агульначалавечыя, высокамастацкія творы, каб заявіць пра сябе ў далёкім замежжы. У нас, дзякуй Богу, ёсць каму пісаць. У гэтым годзе я з вялікім задавальненнем прачытала першыя кніжкі М. Адамчыка “Забойства на каляды” і Б. Пятровіча “Сон між пачвар”. Маладыя, але ж як пішучы! З філасофска-прыгодніцка-фантастычным ухілам, многае заганяюць у падтэкст. А ў Паўла Савоскі ўсё плоска, суха, кепска і невыразна. Я, напрыклад, упэўнена, што ён і сам не разумее, для чаго напісана ім апавяданне “Фонька”. Яно пра жабрака, але ж у творы відавочна не хапае нейкае важнае думкі, нейкага падтэксту, каб чытач усё-такі зразумеў — што ж хацеў сказаць аўтар людзям.

Святлана ДАРАФЕЕВА

г. Віцебск

“ЧАБАРОВАЯ ПАЛЯНА”

Так назваў сваю першую кніжку Віктар Сабалеўскі. Яна напрыканцы леташняга года пабачыла свет у раённай друкарні гарадскога пасёлка Узда.

Кніжку адкрываюць вершы пра Беларусь, аб’яднання раздзелаў “Гэта ўсё — мая Радзіма”. Да яго можна дадаць яшчэ больш дэясцяка твораў, якія пазт прысвядзі кола-саўскім мясцінам.

У зборнік, які налічвае добрую сотню старонак, увайшло многае з таго, што друкавалася ў перыёдыцы. Для сваіх лірычных твораў Віктар Сабалеўскі стараецца знаходзіць трапныя вобразы і пазтны радок:

Хутка, быццам на вачоркі,
Карагодзіць сталі зоркі,
Каб да раніцы гарзіць.

Амаль палову зборніка склалі сатырычныя і гумарыстычныя вершаваныя апавяданні, фельетоны, байкі-былі. Пазта хваляюць праблемы нашага сёння, і ён не можа не адгукнуцца на іх сваімі творами: “Дзед Кастусь і юбілейны гусь”, “У платформе і ў жыцці”, “Прымакова доля”, “Я зацягвалі драты”, “Бульбяныя прыгоды”, “Пра законы”, “Як Света сваё шчасце шукала... Яны напісаны з гумарам, з вострай сатырай. Праўда, падчас пазт збіваецца да простага пераказу падзей. Такое вершаванае апавяданне можна слова ў слова пераказаць мовай прозы, і твор ад гэтага амаль нічога не страціць. Аднак такія творы маюць права на літаратурнае жыццё. Яны надзённыя, выкрываюць заганы, якія маюць месца ў нашым

грамадстве. Сатырычная і гумарыстычная пазія знаходзіць свайго чытача, яе часта ўключаюць у свой рэпертуар самадзейныя артысты.

Мне думаецца, трапна сказаць пра творчасць Віктара Сабалеўскага пісьменнік Алеся Камароўскі ў сваім “Слове да чытача”: “... прачытаўшы зборнік, зноў хочацца вярнуцца ў родныя наднёманскія краявіды...”

Віктар Сабалеўскі каторы год працуе намеснікам рэдактара уздзенскай раённай газеты “Чырвоная зорка”, узначальвае яе літаратурнае аб’яднанне “Нёманец”. Яно за апошнія паўтара года выдала ўжо трэцюю кніжку сваіх твораў. На чарзе — выхад кніжкі прозы Васіля Гурскага.

Алеся МАХНАЧ

КАБ НЕ ПЛАКАЛА КНІГАЎКА...

Як ні цяжка, а беларуская кніга ўсё ж торыць сабе дарогу не толькі ў дзяржаўных выдавецтвах, але і ў іншых структурах, якім дазволена займацца гэтай важнай справай. Сведчанне таму і з’яўленне ў Гомелі чарговага зборніка вершаў Міхася Башлакова “Слёзы кнігаўкі” (мастацкае афармленне і выданне Алеся Шэліпава). Кнігу склалі лепшыя творы, напісаныя пазтам за апошнія два гады. Іх няшмат — усюго трыццаць два, але ці не ўсе яны пазначаны роздумам пра тое, чым жывём мы сёння, што непакоіць нас на схіле дваццатага стагоддзя, калі над Бацькаўшчынай адчувальны гаркавы прысак Чарнобыля.

Два раздзелы ў кнізе. Першы — “Як слёзы горкія Айчыны...”. У ім уражае верш “Клаўдзія Лукінічна...”, верш пра ахвяру абставін і не ў меншай (а нават і ў большай) ступені ахвяру сістэмы:

Клаўдзія Лукінічна —

Тонкі цень ГУЛАГа...
З чым прыйшла да фінішу
Пад чырвоным сцягам...

Лёс, як дым, хіснецца.
Плакаць слёз няма.
Выстудзіла сэрца
Лютая зіма.

У гэтай споведзі і імкненне зразумець, чаму ж так здарылася, што, імкнучыся да лепшага, мы адыходзілі ад агульначалавечых ісцін добра і справядлівасці, забывалі аб важнасці цвёрдых маральных прынцыпаў. Пра гэта такі невялікі верш:

Памаўчы!
Не стагні...
Вінаваты мы самі,
Што крычалі: “Распіні...”
І распінулі яго,
Гэты лад,
Гэты дзень,

І народ гэты самы...
А цяпер распінаць,
Распінаць нам
Каго?

Вершы другога раздзела (“Засумую па родных мясцінах...”) прывязаны да пазтавай “Малой Радзімы”. Гэта і вяртанне ў маленства, і асэнсаванне месца чалавека на зямлі, і скрушнасць ад незваротнасці страт. Але ж гэта і аптымізм. Той, што гатовы нарадзіцца, як кажуць, праз слёзы. Бо гэта — слёзы ачышчэння, якія так патрэбны нам сёння. Мы ад многага адмаўляемся, мы многае спасцігаем занава. Мы імкнемся да дасканаласці...

Зборнік адметны і тым, што выйшаў накладам... 25 экзэмпляраў. Атрымалі яго толькі шчасліўчыкі. Адно пазт парупіўся, каб кніжка трапіла ў бібліятэкі.

А. М.

Неяк пры стрэчы Сяргей Дубавец сказаў:

— А вы ўсё, бачу, у дудку дзьмяце!..

Напачатку я не зусім зразумеў: пра якую дудку ён гаворыць? Толькі пасля да мяне дайшло: гэта ж ён пра Багушэвіча, пра маю даследчыцкую адданасць Багушэвічу. Што ж, сапраўды "дзьму"!

Нараджаюцца ўсё новыя і новыя абразкі, занатоўкі, здагадкі. Вось і напярэдадні песняровага юбілею — 155-й гадавіны з дня народжэння — намроілася...

нарадзілася ў Кушлянах — упершыню наведала Мінск. Яна прымала ўдзел у святкаванні 150-й гадавіны з дня народжэння аўтара "Дудкі Беларускай". Усё было добра, усім яна была задаволеная, усім усцешана. Але ўсё ж яе штось турбавала. Выхаваная ў польскім духу, яна непакоілася: "Як жа так — яна полька, а прадзед беларус. Ці так гэта?" — пыталася ў мяне. Так, казаў я. Францішак Багушэвіч — беларускі пясняр, беларускі дзеяч і асветнік. Прыгадаў і словы Напалеона Роўбы, які згадваў, што па-польску Багушэвіч "пісаў мала... хацеў пісаць перш за ўсё для народа, які жыў у яго родных мясцінах... і гаварыў пераважна па-беларуску".

Паслухаўшы мяне, пані Хрысціна ўсё ж не зусім згадзілася: "Прадзед мой таксама быў паляк. Проста ён спачуваў беларусам, спрыяў ім". Згадалася, што гэтай жа думкі трымаўся і Францішкаў сын Тамаш. Мне не хацелася, каб Хрысціна пакінула Беларусь з такім перакананнем. Таму я сказаў: "Ну, добра! Хай будзе так, як вы кажэце, Францішак Багушэвіч — паляк. То, можа, з гэтай нагоды Польшча запіша яго ім'я ў сваю

не па сабе. Хто і каму дае права так каламуціць жыццё нацыі, яе культурную аўру да непазнавальнасці?! Скуль чакаць нам натуральнай пераемнасці ва ўсім: у культуры, традыцыях, гаспадаранні?"

Адзін з беларускіх адраджэнцаў, хтосьці Задзвінец, у сваіх развагах пра Вацлава Ластоўскага, вялікага прыхільніка тэрмінаў Крывія, крывіцкі ў дачыненні да беларусаў, бедаваў, што Францішак Багушэвіч так неабачліва ў назвы ўсіх сваіх кніг, а таксама ў слаўтай прадмове да "Дудкі Беларускай" паставіў азначэнні Беларусі, беларускі. На думку Задзвінца, дый і самога Ластоўскага, калі б Багушэвіч у назвы сваіх кніг паставіў назоў "крыўская", "крыўскі", то і наша краіна, і наш народ зваліся б цяпер адпаведна — Крывія, крывічы, а ўсё з ім'ем звязанае — крывіцкім.

Але Багушэвіч настойліва сцвярджаў назвы Беларусь, беларускі, не баючыся, што гэтыя назвы сугучныя з назвамі Русь, Расія, рускі, якія давалі і даюць імперскай краіне праз філалагічныя доследы выказваць прэ-

кывічы, крывіцкая мова? Безумоўна. У 1891 годзе, незадоўга перад выхадам "Дудкі Беларускай", яму на вочы трапіла "Народныя песні" Яна Чачота. Прачытаўшы гэты зборнічак, Багушэвіч у лісце да Яна Карловіча зазначаў: "Пачынаюцца даследаваннем аб крывіцкай мове, якім карыстаюся, хоць у многіх выпадках не магу згадзіцца з арфаграфіяй, якая скарыстана ў песнях". З гэтых слоў вынікае, што не толькі ведаў, але і разважаў, думаў. Не раз і не два карыстаўся Багушэвіч і назвамі Літва, літоўскі. "На нашай беднай Літве", — чытаем у яго допісах. Суседнюю з Кушлянамі ды Жупра-намі пушчу ён называў спрадвечна літоўскай. Усё ведаў Багушэвіч, перш чым напісаць сваю Прадмову, а ў ёй акрэсліць беларускі абшар і даць яму найменне Беларусі.

Францішка Багушэвіча абвінавачвалі ў хлопаманстве, у беларускім сепаратызме. Называлі яго адначасова і кракаўскім палітыканам, які наважыўся сваёй "Дудкай Беларускай" разбіць магутнасць расійскай імперыі, пашырыць на Беларусі польскі элемент. Але, як бачым, не было на думцы Францішка Багушэвіча ні таго, ні другога. І пра гэта сведчыць яго ахрышчэнне ўсёй нашай Зямлі Беларуссю. Ён сапраўды першым тэрмін "беларускі" перанёс на ўвесь абшар нашай сённяшняй краіны. Ён хацеў, каб гэтая зямля, гэты край, нашая старонка жыла сама сабою, сваім жыццём, як жылі ўсе народы-пабрацімы: чэхі, сербы, балгары, якіх ён згадаў у сваёй Прадмове.

Чым жа ён кіраваўся, наракаючы ўсю нашу зямлю Беларуссю? Чым яго прывабіла гэтае найменне, якое колькі пашырала толькі на Віцебшчыну ды Магілёўшчыну? Гучаннем сваім, паэтычнасцю? Цяжка адказаць. Загадкі — няпростыя, складаныя, часам невытлумачальныя — застаюцца...

Часта можна пачуць ад журналістаў, а таксама ад такіх званых нашых "дзяржаўных" дзеячаў пра нашу краіну, такія азначэнні: "наша рэспубліка маленькая", "наша рэспубліка невялікая". Нават знайшліся такія, што Беларусь параўналі з вялікім калгасам...

Калі я гэта чую, заўсёды адчуваю і засму-чэнне, і прыніжэнне. Ці ж напярэдадні наша Беларусь такая маленькая? Згадайма зноў жа таго ж Багушэвіча: "Можа, хто спытае: дзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, дзе наша мова жыве: яна ад Вільні да Мазыра, ад Віцебска за малым не да Чарнігава, дзе Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчак і вёсак".

Вунь якая Беларусь вялікая для патрыёта, для сапраўднага сына! Ну а для спустошанага, з'ідэалагізаванага чыноўніка яна і сапраўды маленькая, няздатная, няздольная сябе ні пракарміць, ні абгарэць. А ёсць сярод нас і такія, для якіх Беларусі і наогул няма...

Гэтыя свае нататкі я пачаў з Сяргея Дубавца. У 1993 годзе я даведаўся, што Францішак Багушэвіч — Мацей Бурачок, яго прадмова не давалі спакою не толькі мне, але і грамадцы беларускай мінскай моладзі. Сяргей Дубавец у 1993 годзе згадаў у "ЛіМе", што да чарговага з'езда пісьменнікаў у першай палове 80-ых мастакі перазнялі фотаспосабы прадмовы Ф.Багушэвіча да "Дудкі Беларускай", і моладзь распаўсюджвала яе. Рабілася гэта ў вялікай канспірацыі, што цалкам імпанавала юнакам і дзяўчатам. Тую прадмову яны разнеслі па адраслах пісьменнікаў і паўкладвалі ў паштовыя скрынкі. Не ўдалося даставіць прадмову толькі А.Макаёнку, бо той жыў у доме, які ахоўвала міліцыя.

Абразок нацыянальнай культуры: студэнты нясуць прадмову Багушэвіча беларускаму пісьменніку і не могуць яе данесці: у пад'ездзе сядзіць міліцыянер...

Выходзіць, што і Сяргей разам са сваімі сябрамі той парой таксама дзьмуў у Багушэвіча дудку. Дзьмуў сам і запрашаў дзьмуць іншых. І душы адгукліся. І нараджалася сугучна душ з песняровай "Дудкай Беларускай", з яе агністаю прадмовай, якая нагадвала і нагадвае не аднаму пакаленню беларусаў шанавачь сваю Бацькаўшчыну, сваю мову, каб не ўмерці.

Уладзімір СОДАЛЬ

ДУДКА ГРАЕ — ЁН ЖЫВЫ...

ДА 155-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

Францішак Багушэвіч у адным са сваіх лістоў да Яна Карловіча называў сябе чалавекам, які нарадзіўся не ў сваю эпоху. Ён меў усе падставы так сказаць. Сацыяльная і нацыянальная несправядлівасць, падзел грамадства на багатых і бедных не цешылі яго. Ён марыў пра больш гарманічнае і справядлівае грамадства, чым тое, у якім жыў. Ды не прычыкаў. То, можа, яго дзедці ці ўнукі прычыкалі? Дзе там! І ім доля выпала не дай Бог! Больш таго — і паэтава творчая спадчына не мела гэтай самай шчаснай долі. За царскім часам, пры жыцці, яна была абвешчана крамоўнай. Крамоўнай лічылася і на пачатку стагоддзя. Не ўсё імпанавала ў Багушэвічавай творчасці і савецкім чыноўнікам. Шмат ад чаго яны адварочваліся. Не даспадобы ім была Багушэвічавы "Прадмова" да "Дудкі Беларускай", "Хрэсьбіны Мацюка" і "Свая зямля". Згаданыя творы проста не друкавалі, не ўключалі ў пазтвы зборнікі, школьныя хрэстаматыі. Была ў савецкі час і такая пара (трыццатая гады), калі Багушэвічавы творчасць наогул была абвешчана нацыяналістычнай...

І вось настаў наш час. Як жа пачувае сябе зараз, у канцы дваццатага стагоддзя, Багушэвічавы Муза?

Зноў з'явіліся багатыя і бедныя, заможныя, маёмасныя і абяздоленыя, жабракі і пакрыўджаныя. І зноў у газетах застракацелі вытрымкі з Багушэвічавых твораў, сугучныя нашаму часу: пра тое, што "Бог не роўна дзелі", што "Кепска будзе"... Вісяць у пазтвы і нацыянальныя пытанні, праблемы, нягледзячы на тое, што Беларусь абвешчана незалежнай краінай, а беларуская мова дзяржаўнай.

То калі ж настане на Беларусі Багушэвічавы эпоха? Калі можна будзе сказаць: Песняры! Эпоха твая настала. На Беларусі і ўсёй Зямлі запанавала ідэя хрысціянства, якую Ты выказаў у вершы "Ахвяра":

Маліся ж, бабулька, да Бога,
Каб я панам ніколі не быў;
Не жадаў ніколі чужога,
Сваё дзела як трэба рабіў.
Каб прад меншым я носу не драў,
А прад большым не корчыў спіны,
Каб грэх свой прад сабой я пазнаў,
У другіх каб не відзеў віны.

Каб мне дзедці былі ў слуху,
Каб я башкам для іх век дажыў.
Каб людзей прызнаваў за братоў,
А багацтва сваё меў за іх,
Каб за край умерці гатоў,
Каб не прагнуў айчыны чужых.
Каб я Бога — свайго не акліў,
Каб не здрадзіў за грошы свой люд...

У 1990 годзе Францішкава праўнучка Хрысціна Шманьда, — жыве ў Варшаве, а

літаратуру, залічыць сваім класікам? Польскія дзедці будуць знаёміцца з яго творчасцю на ўроках? То, калі ласка, зрабіце гэта, мы нічога не маем супраць... Пані Хрысціна толькі ўсміхнулася, змахнуўшы з вока няпрошаную слязінку: "Такога, пэўна, ніколі не будзе..." — "Вось, бачыце", — засмяяўся і я.

Так, кім Багушэвіча ні называй, а імя яго навакі вечныя замацавалася за Беларуссю, належыць Беларусі, злілося з ёю, і тут нічога не зробіш, як бы хто ні хацеў, як бы хто ні жадаў...

Бальшавіцкая каса не толькі касіла, але яшчэ і ўсё карчавала на сваім шляху. А хіба ж не так? Давайце задумаемся: на Беларусі ніхто не жыве з нашчадкаў В.І.Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча. А жылі ж да 1939 года! Але як толькі прыйшло "вызваленне" — гэтыя нашчадкі мусілі пакінуць абжытыя гнёзды і шукаць прытулку ў суседніх дзяржавах. Хто не паспеў — той патрапіў у Сібір.

Пазбавілі радзімы бальшавікі і ўсіх нашчадкаў Ядвігіна Ш. З усіх іх — ад малалетніх да старой пісьменнікавай удавы выбілі ўсю беларускасць. Ніхто з нашчадкаў Ядвігіна Ш. цяпер таксама не жыве на Беларусі. Унукі і праўнукі Ядвігіна Ш. ужо не гавораць па-беларуску, хаця і памятаюць пра свае вытокі, пра свой радавод. І найперш старэйшыя, якія нарадзіліся на Беларусі і яшчэ вучыліся па два-тры гады ў беларускіх школах.

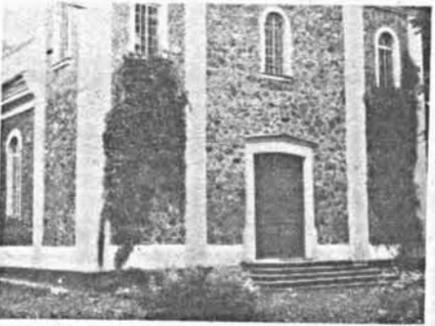
Не ведаюць роднай мовы і многія нашчадкі В.І.Дуніна-Марцінкевіча і Ф.Багушэвіча. І гэта самотна. Тут не толькі іхняя віна. І мы ім доўга не цікавіліся, і самі яны не выяўлялі асаблівай волі.

Мне здавалася і зараз здаецца: гэта вельмі ненатуральна, гэта трагедыя, што нашчадкі такіх вялікіх волатаў культуры не ведаюць мовы сваіх слаўных продкаў, не ведаюць гісторыі свайго краю. Не ведаюць і не спрабуюць ведаць. Думаў, гэтая з'ява характэрна больш для Беларусі, якая ніяк не можа выкараскацца на паважаны "пасад між народамі", і адсюль усё наша занядабальства. Але вось вычытаў — праўнукі А.Чэхава таксама не ўмеюць размаўляць па-руску. У 1992 годзе "Аргументы і факты" N 41 паведамілі, што Маскву наведала Вера Чэхава — актрыса з Германіі. У гутарцы з карэспандэнтам яна паведаміла, што рускай мовы не ведае, але пасля наведання Масквы паспрабуе вывучыць мову свайго сьліннага продка. Публікацыя так і называлася: "Правнучка Чэхова не гаворыць па-руску".

Гэта трохі нібы збалансавала маё разладдзе. Але як падумаеш, што гэта ўсё зроблена сілком, з чыйсьці волі, то робіцца

"Вяртанне" Ф.Багушэвіча ў Свіраны (1990 г.)

Рукойненскі касцёл, у якім хрысцілі паэта.

тэнзіі на беларускія землі. Яго развагі, пэўна, ішлі такім парадкам. Беларусы не якое-небудзь племя ці яго адгалінаванне, а старажытны і самабытны народ. Ён існуе і жыве на сваім карані, істотна адрозным ад расійскага, на сваёй аснове. У яго свая мова, свой побыт, свая псіхалогія, свой менталітэт, сфармаваны гісторыяй, навакольнай прыродай. І зусім натуральна, што ў яго назве карань рус. І Скарына, друкуючы свае кнігі, пазначаў, што ён іх літарамі рускімі цісне. І ў "Статуце Літоўскім" гаварылася, што пісар зямскі павінен пісаць моваю рускаю, а не іншымі якімі словамі. Пачуваючы сябе пераемнікам далёкіх традыцый, Францішак Багушэвіч слагаваўся тэрмінамі, назвамі Беларусь, беларускі. Многія яго больш блізкія папярэднікі таксама карысталіся тэрмінамі-назовам Беларусь, беларускі. Месяцаслоў на 1794 год, выдадзены ў Магілёве, прыкладам, называўся "Календар беларускі". Аляксандр Рыпінскі пазначаў, што яго "Нячысік" — беларуская балада. Рамуальд Падбярэзскі сваю кнігу патлумачыў "Шляхціц Завальня, ці Беларусь у фантастычных апаўданнях". Гэта было ўжо ў 1844 годзе.

А ці ведаў Францішак Багушэвіч тэрміны

ВІТАЛІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Прыхільнікі таленту паэта сабраліся ў Літаратурным музеі Янкі Купалы. Тут прайшла вечарына, прысвечаная 60-годдзю сьліннага майстара паэтычнага слова, народнага паэта Беларусі. На гэтым і акцэнтавалі сваю ўвагу выступоўцы. Шчырыя словы пра Рыгора Іванавіча, яго творчасць прамаўлялі

дырэктар музея Ж. Далкюнас, Л. Давідоўская (яна была і вядучай), С. Законнікаў, Л. Дранько-Майсак і іншыя.

Панавала святочная атмасфера. Святочная і па-сапраўднаму адраджэнская. Бо сабраліся аднадумцы, бо спаткаліся тыя, хто не толькі днём сённяшнім жыве, а і дбае

аб дні заўтрашнім Беларусі, роднага народа. Дарэчы, выстаўка, арганізаваная музеем і прысвечаная Р. Барадудзіну, так і называлася — "Не ўяўляю сабе жыцця паэта асобна ад жыцця народа".

Дачка паэта, мастачка І. Барадудзіна паднесла бацьку свой дарунак: адлюстраванне

хаты, у якой прайшло маленства Рыгора Іванавіча і дзе ён па-ранейшаму знаходзіць душэўны спакой і маральную раўнавагу. Г. Бальчэўская выканала песні на словы Р. Барадудзіна. Парадаваў прысутных (і юбіляра, вядома) і М. Басякоў. Гэты чалавек доўга жыў у Сібіры, але захаваў павагу і любоў да ўсяго беларускага, цудоўна выконвае народныя песні, балады, з якімі і пазнаёміў удзельнікаў Барадудзінскай вечарыны.

**АДНАТОМНІКАМ
ВАСІЛЯ
БЫКАВА**

папоўнілася мінквыдавецкая серыя "Школьная бібліятэка". У кнігу "У тумане", выпушчанай выдавецтвам "Юнацтва", акрамя аднайменнай аповесці ўвайшла і аповесць "Аблава", а таксама раман "Кар'ер". Гэтыя творы чытачу, безумоўна, добра вядомы, але ж яны ў першую чаргу адрасуюцца старшакласнікам, а новае пакаленне чытачоў Васіля Уладзіміравіча ці не ўпершыню атрымае магчымасць заглябіцца ў свет яго прозы — праўдзівай, аб'ектыўнай, бескампраміснай у сцвярдзенні высокіх маральных якасцей і ў адмаўленні бесчалавечнасці і зла.

**У АБАРОНУ
МОВЫ**

Пятым угодкам з дня прыняцця Закона аб мовах прысвечана кніга "Прымалі закон аб мовах", выпушчаная выдавецтвам клуба "Спадчына", аўтарамі якой з'яўляюцца старшыня гэтага мінскага клуба Анатоль Белы і ганаровы сябра Леанід Лыч. Асноўны змест зборніка складаюць два артыкулы — "Прымалі закон аб мовах..." А. Белы і "Закон аб мовах (падрыхтоўка, абмеркаванне, прыняцце, выкананне)" Л. Лыча. У прадмове аўтары зазначаюць: "Аб'ядноўваючы два артыкулы пад адной вокладкай, мы ставім перад сабой задачу як мага лепш падрыхтаваць чытача да абароны свайго роднага слова, над якім заносзяць даўно акрываўлены меч прыхільнікі дзяржаўнага беларуска-рускага двухмоўя, ініцыятары правядзення ў рэспубліцы моўнага рэферэндуму... Ганьба, што ініцыятарамі моўнага рэферэндуму выступаюць многія дзяржаўныя дзеячы, у тым ліку і прэзідэнт краіны, а таксама народныя дэпутаты... Цывілізаванаму свету яшчэ невядомыя такія выпадкі. Калі ў нас такое адбудзецца і запануе дзяржаўнае беларуска-руское двухмоўе, тады з поўнай верагоднасцю можна гаварыць пра непазбежнае канчатковае знікненне беларускай мовы, а разам з ёю і беларускага народа ўжо ў першым стагоддзі новага тысячагоддзя. Святы абавязак кожнага свядомага беларуса не даць загінуць матчынай мове. Жыве Беларусь — жыве беларуская мова!"

**НАДЗЕЮ
ПАДТРЫМЛІВАЕ
"НАДЕЖДА"**

З 1989 года адзін раз у квартал выходзіць літаратурна-мастацкі інфармацыйна-публіцыстычны вестнік "Надзея", складальнікам і галоўным рэдактарам якога з'яўляецца В. Янчанка. Сама інвалід, яна робіць усё магчымае (і немагчымае!), каб падтрымаць тых, каму, як нікому, гэтая дапамога патрэбна. У вестніку змяшчаюцца творы інвалідаў, вядзюцца з імі перапіскі, даюцца розныя карысныя парады. Не выключэнне тут і адзін з апошніх нумароў. Ён вясеннацэтны з часу выхаду і другі ў мінулым годзе. Ёсць у ім месца раздзелу "Паэзія нашых сэрцаў", дзе змешчаны вершы А. Альфіровіча, І. Пятрэнікі, Ф. Будзько, Г. Гаргун, М. Дзянісавай і многіх іншых. Што цікава, дык аўтары жывуць не толькі ў Беларусі. "Надзея" дае надзею і жыхарам іншых рэгіёнаў былога Саюза.

ЯК І ЗАЎСЁДЫ,

публіцыстычнай заўважанасцю, месцамі палемічнасцю вылучваюцца матэрыялы царкоўна-грамадскага часопіса "Голас часу", што выходзіць у Лондане. Пацвярджаюць таму і чарговы нумар, пазначаны сакавіком-красавіком. Сярод аўтараў як прадстаўнікі замежжа, так і тыя, хто жыве на Беларусі. У прыватнасці, А. Баханчык з Нясвіжскага раёна выступае з артыкулам "Хто кіруе Беларуссю: Прэзідэнт ці палітрак?" Змешчаны карэспандэнцыя "Візіт у Лондан старшыні Беларускага Парламента", вершы Н. Плевіча, Н. Дземідовіч, Ю. В-скага, працяг артыкула Ю. Сваржынскага "Галасы аб Вялікай айчынай вайне" і ўдзел у ёй савецкіх і польскіх партызан", пачатак нарыса Ю. Вясілюўскага "Архіепіскал Мядзёлі і ягоная дзейнасць", нарыс А. Баркоўскага "Мельхіёр і Богдан Чыжыкі" (першы з іх родам з Мінска, адзін з удзельнікаў паўстання 1863 года), іншыя матэрыялы.

Паэзія

Сяргей ГРАХОЎСКИ

**"ДАЎ НАМ БОГ
НЕЎМІРУЧУЮ
МОВУ..."**

АДЗІНОТА

Мінорная не моўкне нота,
Нібы даўно не чуты звон.
І адзінота, адзінота
Апошніх непазбежных дзён.

Ні дождж не цешыць, ні спякота,
Не радуе ружовы сон,
І адзінота, адзінота
Апошніх непазбежных дзён.

Хвалюе ўвосень пазалота
На ліпах і барвовы клён,
І адзінота, адзінота
Апошніх непазбежных дзён.

Ды рушчэ марная работа,
А плён яе ледзь-ледзь відзён,
І не сучешчэ адзінота
Апошніх ненадзейных дзён.
19/IX-94

Я — ахвяра ў кожнай драме
І сягоння, як даўней,

Страшна у такім бедламе
Жыць, а паміраць страшней,

Бо адзіную краіну,
Як любіў, так і люблю,
Ды бяда — на дамавіну
І за год не зараблю.
12/II-95

НЕЎМІРУЧАСЦЬ

Даў нам Бог неўміручую мову,
Што жалейкай, то лерай пяе.
Колісь прыхадзі бэспцілі слова,
А цяпер узяліся — свае:

То паклёпам, то хітраю змовай
Ачмураюць адзін аднаго.
Хто цураецца роднае мовы,
Той не любіць народа свайго.

Мы сцяпелі і сцяпім нягоды,
Хоць ад крыўды і сэрца дрыжыць.
Сыдуць фобы ў нябыт назаўсёды,
А вось мова павек будзе жыць.
10/II-95

ГОСЦІ

*Доўгія госці
Давядуць да мласці.
Прыказка.*

Наехалі неспадзявана госці.
Жыруюць, чокаюцца, п'юць,
Вядліну хваляць, ну а косці
Гаспадарам дагрызваць аддаюць.

З іх кожны і слаўты, і вядомы,
Герой, вучоны, колішні "маяк",
Жыве і раскашуе, а дадому
Не выберацца аніяк,

Гасціннасці даўно не заўважае,
Глядзіць на гаспадыню з-пад ілба,
За нізкія пясочыць ураджаі
І кліча не інакш,
як "галыцьба".

Тутэйшыя не даспадобы песні
І слова, што вякі перажыло,
Загадае: "Рабі усё, хоць трэсні,
Каб так, як госцю хочацца, было.

Не наракай, у вас яшчэ не голад:
Вуць пацяробкі з нашага стала.

Заместа абразоў
павесім серп і молат,
А зверху — двухгаловага арла".

О, дарагія госцейкі, даволі
Апекі вашае, парадаў і дароў.
Пакіньце хоць адзіны шлях да волі
Для найцярплівейшых гаспадароў.
9/II-95

МАЛІУ НЯЎМОЛЬНЫХ

"Сваё — на звод! Мілей усё чужое,
З ім лёгка да апошніх дзён дажыць,
З празрыстай развітаўшыся мяжою,
Бязмежжу выгаднай за ўсё службыць".

Там танкі перамолваюць нямоглых,
Удоў цяжарных, голых немаўлят.
Іх не ўратуюць енкі, плач і модлы,
Калі страляюць дзень і ноч з гармат.

Учарашнія хлапчкі з Калугі,
З Разані, Краснаярска, з Бугульмы
Тужэй зацягваюць папругі
У сцюжы браніраванай турмы.

Няўмольныя і лютыя служакі,
Чужога не шкадуючы жыцця,
Глядзяць, як рвуць галодныя сабакі
Адзінае у мацеры дзіця.

Падлетачкі ў крываваых камуфляжах
На неабвешчанай забітыя вайне,
У месце з крыві, гразі і сажы,
Дамоў не трапяць нават і ў труне.

Служакі аддаюць усё дазвання —
Народ, гісторыю, і мову, і душу,
Няўжо ім не прысніцца пакаранне,
Якога ў Бога грэшнікам прашу?

А Бог з вышняў пазірае грозна
На папалішчы і крывава брод.
Апамятайцеся, пакуль яшчэ не позна,
І пашкадуіце збэзчаны народ.
3/II-95

Свой завяршаю круг зямны
У век бязлітасны і люты,
Ратуючыся ад маны
І непазбежнае пакуты.
13/II-95

Васіль ЖУКОВІЧ

**"СВЯТАЯ ВЕРА
ВЕРНЕЦЦА..."**

ВЫПРАБАВАННЕ

Там сонейка зрэдку праб'ецца
праз хмараў аблаву,
тут праўда — праз чорныя хмары
абвальнай хлусні.
Дзіўлюся, наколькі
паказвае неба дакладна,
што дзеецца ў нас на зямлі,
дзе няма цішыні.

Не ладу — разладу ўся прагне
злачынная ўлада,
на службе ў якое падбрэхічаў
цэлая раць...
Пад шквалам вятроў і пад валам
залевы і граду,
Асілак, пачаў ты гадзючае
поле араць.

Навошта мне наканавана бачыць,
як зорка маладая дагарэе?

Чаму нічога не магу зыначыць,
хоць мне яна такая дарагая?!

За што пакуты свету незямнога?
Не ведаю, чым ёсць мае пакуты.
Калі зыначыць не магу нічога,
чаму да зоркі памяццю прыкуты?

Жыў прарок пад убогай страхой.
Ды прароку не верылі людзі,
не было, гаварылі, й не будзе
вешчуна у Айчыне сваёй.

А мудрэц той краіне усёй
праўду нёс, жыў ён праўдай адною.
Людзі звыкліся з чорнай манюю
і не верылі праўдзе святой.

Жыў прарок пад убогай страхой.
Але быў ён зямны і смяротны, —
пасля скону сказаў люд гаротны:
"Жыў прарок у Айчыне сваёй".

Няўжо, няўжо, скажы,
Зянон Пазняк,
мы безнадзейна так спазніліся?
Няўжо
нам толькі сны прысніліся
якім не спраўдзіцца ніяк?!

Няўжо людзей з каленяў не падняць?
Няўжо са спінамі сагнутымі
ім жыць, не развітацца з путамі,
і панавацьме ўсё хлусня?

Няўжо на нас ляжыць
пракляцця знак?!
Калі святая вера вернецца,
што ўсё да лепшага павернецца?..
Дзень позышца, Зянон Пазняк.

Аляксею МАРАЧКІНУ
У свеце ашалелым
суцэльнай мітусні
туга па снезе белым

узыдзе ў цішыні.

Па ім туга быць мусіць
бязмежнаю тугой.
Глыбінна зажурыся,
каб выклікаць яго.

Святое неба святам
душу мне ўскалыхне —
нябеснаю санатай
наблізіцца мой снег.

О, не жыцця дажынкі
й не мітусню жыцця
спяюць мае сныжынкі —
спяюць палёт, працяг.

Ах, чысціні стыхія,
сняжынкаў акіяна,
адмольваю грахі я, —
уваскрасаю я!

Святлее, пасвятлела
дзён шэрых мітульга.
Туга па снезе белым —
высокая туга.

ЛЕТНІМ РАНКАМ

Неба сіняе навокал.
Вабяць поле, дуг і бор.
Тут прастор не толькі воку —
думцы, роздуму прастор.

Сонца ўстала за гасцінцам.
Жыта ў золаце расы.
Пакланіліся спяжынкы
і зямліцы каласы.

ДВА ВОЗЕРЫ

Два возеры — ясныя вочы
у вейках раскошнай лазы,
чысцейшыя вы ад слязы,
два возеры, ясныя вочы.

Сваёю зямною красой
варожыце неба, азёры,
і вабіце зоркі і зоры
сваёю зямною красой.

Проза

ЛЕСВІЦА
АРФЕЯ

Арфей хацеў быць пасвечаным, падобна Майсею, у саборы таёмнага брацтва Дыянісійскіх Містэрыяў.

Але не прайшоў выпрабаванняў, што вымагалі не толькі розуму і смеласці, але і фізічнага спрыту.

Здарылася нечуванае: дзеля выбітнага мастакоўскага таленту Арфею дазволілі прайсці выпрабаванне другі раз... Пасля яшчэ... І яшчэ... І дарэмна.

У нетрах егіпецкіх пірамід Арфей згубіў назаўсёды сваю Еўрыдыку — магчымасць далучыцца да ўсемагутнай эліты чалавечай цывілізацыі...

Стагоддзі і стагоддзі паўтараюць

падобнымі! Мімаволі мроіцца, быццам рукі спіскаюць аркушык з заяваю...

За дзвярыма — першыя прыступкі: з груба апрацаваных шэрых камянёў, у трэшчынах і выбоінах, з цёмнымі пасачкамі моху на сутычках... Пасярэдзіне прыступкі прагінаюцца — нібыта растуць ад тысяч і тысяч крокаў...

Бо мяняюцца дзверы, мяняюцца сцены, а Лесвіца — адзіная і нязменная, як нязменная прага чалавека да ўзвышэння над лёсам...

Адкуль зверху сплывае павольнае ўрачыстае святло — так здалёк, што немагчыма адгадаць яго вытоку — сонца? Месяца? Зорка? Паходня? Ліхтар? Ці крыштальвая засна з мноствам электрычных лямпачак?

І я ўжо зусім было наважваюся пусціцца ў спакусны небяспечны шлях,

З цікаўнасці людзі рабілі самыя неверагодныя рэчы — напрыклад, будавалі Вавілонскую вежу, абплывалі вакол свету ці стваралі гамункуласа...

Дарэчы, пра Фаўста...

Я разгортваю таўсманны "Некранамікон" — кнігу закліяццяў, пазычаную ў Говарда. Яе пераплёт з цвёрдай, як жалеза, чорнай скуры невядомай жывёлы. У мяне ёсць трохі вольнага часу — застаецца забыць, што вось-вось з вуліцы вернуцца дзеці, і толькі што памятая падлога пакрыецца шматлікімі бруднымі слядоўкамі.

Я засяроджваюся. Мне цікава... Я ніколі не бачыла Стыхійных Духаў.

Першым мусіць з'явіцца Дух Зямлі — гном. Ён жа трансфармаваны дамавік. Я змагу загадаць яму толькі ў тым выпадку, калі не баюся яго стыхіі.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ЗАЛАТАЯ МАЯ
РАМАНТЫКА...

ІМПРЭСІ

паэты спробу Арфея: ускараскваюцца па крутых і цёмных лесвіцах зямной іерархіі, а Эўрыдыка бязгучна падымаецца за імі, і нельга ўтрымацца, каб не зірнуць у невядомы твар: ці тая яна, адзіная, жаданая...

Як правіла, твар Эўрыдыкі аказваецца бязносым і касцістым, з бяздоннымі чорнымі праваламі на месцы вачэй...

Талды паэт аступаецца і скачваецца па пакрытых прыступках да сваіх авечак і свірэлі-Сірынгі...

За вакном маёй кватэры не ўдымаюцца велічныя піраміды, а самай высокай кропкай на далаглядзе з'яўляецца шэра-бурачковая паглыная труба безыменнага завода... Але і я чую зваблівыя шэпты:

— Адарвіся ад натоўпу! Што яму твае песні? І няўжо табе не хопіць сілы волі, спрыту і таленту ўзняцца над гэтымі небласлаўнымі галоўкамі, пазбавіцца задушлівых праблем жабрацкага жыцця?

А вось і лесвіца... Расчыняюцца дзверы — такія дыхтоўныя, абабітыя брунатнай штучнай скурай і залачанымі цвічкамі... Колькі праседжана перад

але раптам спатыкаюся аб нешта звонкае і хрусткае. Прастора між першай прыступкай і дзвярыма завалена-засыпана самымі рознымі рэчамі — няйнакш, згубленымі тымі, хто падумаўся па Лесвіцы... Тое, на што я наступіла — рэшткі старажытнай ліры, зробленай з пазалачаных рагоў — ці не таго барана, чыё залатое руно ўчыніла столькі гвалту?

А вось тоўсты шытак — на яго пажаўцелыя старонкаў згасаюць натхнёныя юначыя радкі...

А колькі тут шлюбных пярсценкаў! Можна знізаць іх у маністы даўжынёй ад неразважлівага кахання да карыслівай здрады...

Спіла пабліскае танны мядзяны крыжык на шнурочку — такія надзяваюцца падчас хрышчэння...

Мноства незразумелых, недарэчных прадметаў, што былі камусьці мілым і дарагімі сэрцу сімваламі...

Чым даўдзецца ахвяраваць мне?..

Я спрабую разгледзець, куды вядзе Лесвіца. Але прыступкі закручваюцца спіраллю, і ўсё, што мне відочна — спод наступнага круга Лесвіцы, — усё той жа камень, толькі цёмны і нібыта вільготны.

"Асцярожна, дзверы зачыняюцца... Наступны прыпынак — станцыя Кастрычніцкая, пераход да станцыі Кулаўскай, да цягнікоў Аўтазаводскай лініі..."

Як добра, што ёсць магчымасць пераходу!..

Я ледзь паспяваю выскачыць з вагона. Дзверы, як і папярэдзвалася, з ляскатам зачыняюцца... Не, не з ляскатам, а з бязгучным шоргатом... І не жалезныя пляскатыя дзверы метрапалітэнаўскай электрычкі, — а тыя, дыхтоўныя, абабітыя штучнаю скураю, за якімі — Лесвіца і Надзея на Лепшае Жыццё...

Дзякуй Богу... Я засталася менавіта там, дзе быць належыць — са сваёй лірай, і шлюбным пярсценкам, і крыжыкам, і агульнымі шпыткамі, спісанымі непатрэбнымі народам... Ну і са сваім небласлаўным народам... О, як ён штурхаецца!..

Эўрыдыка па-ранейшаму ў царстве Аіда, і ў мяне няма і найменшага жадання выклікаць адтуль яе неспакойны дух.

ЗА АДНЫМ
СТАЛОМ
СЯДЗЕЛІ...

Я — жанчына, таму цікаўная аж да смяротнага грэху.

Я — пісьменніца, і таму цікаўная ўдвай — аж да грэху надсмяротнага.

Некалі вучні магаў пры ініцыяцыі мусілі праводзіць па некалькі дзён у цёмных пячорах, ускарасквацца на недасупныя скалы — абы давесці сваю здольнасць кіраваць Духамі Зямлі... У маім жа ўяўленні зямля, зямелька — тая субстанцыя, з якой выпорваюць бульбу... А ці пазбаўленая я той душэўнай якасці, якую ўвасабляюць гномы — сквапнасці? Калі не — лепш не мець з імі справы...

Дык сквапнічала я ці не? Калі прыпомніць асобныя нетыповыя выпадкі...

Але ўжо позна... Дошкі падлогі выгінаюцца ад моцных глухих удараў знізу (падобнае эфектнае з'яўленне прыдумалі, ды не здзейснілі маладыя рэжысёры фільма "Вій"), і вось над толькі што вымытай паверхняй паказваецца круглая галава, абвязаная цёмнай хусткай у клетку.

Гном выбіраецца на паверхню (нейкім дзівам пакінуўшы падлогу пэлаю). Выбачайце, не Гном, а Гноміха. Паджылы круглы твар, пільныя цёмныя вочкі, ватоўка і гэтая клятчастая хустка... Вельмі падобная да нашай дворнічы, былой харысткі опернага тэатра. Калі ёй родная адміністрацыя ў сувязі з узростам прапанавала перакваліфікавацца ў гурдэробшчыцы ці білепёркі, будучая дворнічыха заявіла, што больш нагі яе не будзе ў гэтым тэатры, і лепш пойдзе яна вуліцы месці...

Гноміха займае месца справа ад мяне, моўчкі здымае з наманікурных пальцаў грубыя ваўняныя пальчаткі і царскім жэстам кідае іх на стол.

А з боку лазенькі ўжо чуваць плёпанне мокрых босых ног... Зараз з'явіцца Ундзіна, Дух Вады... Згодна акультным рукапісам, яна павінна выглядаць як ахутаная туманам грэчаская статуя... Пакуль я ліхаманкава выяўляю сваю цвёрдасць духу — адзіны сродак улады над Ундзінамі, увасабленнем мяккасці і плыткасці, — удзвярным праёме паказваецца важкая фігура ў доўгай выцвілай марынарцы, і мужчынскіх падкасных нагавіцах — мая Ундзіна відавочна не першай маладосці, да таго ж яе бурачковы нос наводзіць на думку пра заганныя звычкі...

Ундзіна цяжка сядзе на крэсла злева ад мяне, і з яе неахайных лохмаў пачынае капачь вада на паліраваную паверхню стала, збіраецца ў струменьчык, які падпаўзае да пальчатак Гноміхі, і тая адсоўвае іх убок, злосна пабліскаючы з пад хусткі цёмнымі вочкамі.

Сільф, Дух Паветра, звальваецца зверху ў выглядзе лётчыка пачатку стагоддзя — у скураным шлеме, вялізных акуларах і пальчатках з раструбамі, — а ў зубах дыміцца доўгая цыгарэціна з залатым аб'юдам... Сільф цэліў на крэсла, але "прамазаў", і, падымаючыся з

падлогі (між іншым, мною ўласнаручна вымытаю!), старанна абцірае скурае на футравай падшэўцы паліто і нягучна нешта пэдзіць скрозь зубы... Нарэшце ўсуджваецца насупраць мяне і свідруе нядробным паглядам, крэпка спіснуўшы ў зубах цыгарэту...

А я спадзявалася пабачыць вытанчанае паўпрапрыстае стварэнне з крыльцамі...

Адно добра — чалавек я досыць самавіты, іначай Сільф, чыя стыхія нявернасць, не сядзеў бы так спакойна...

А вось увасабленне страці — Саламандра, Дух Агню. Няйначай, вылезла з газавай калонкі, дзе гарыць наш "вечны агонь", бо з'яўляецца з боку кухні. Саламандра маладая і вельмі нервовая. Яе валасы пафарбаваны ў сляпучажоўты колер, прычым на канцах зусім белыя, а ля карэнняў — першародна чорныя, як вугаль. На твары — яркая касметыка, сукенка карацей за летнюю ноч...

Я ўсведамляю, што стол мае чатыры бакі, і апошняй гасці няма дзе сесці. Я хупенька перасоўваюся разам з "Некранаміконом" на рог стала — як замужняя, магу не зважаць на старую прымху, што дзеўка, якая сядзіць на рагу стала, застанецца векавухаю...

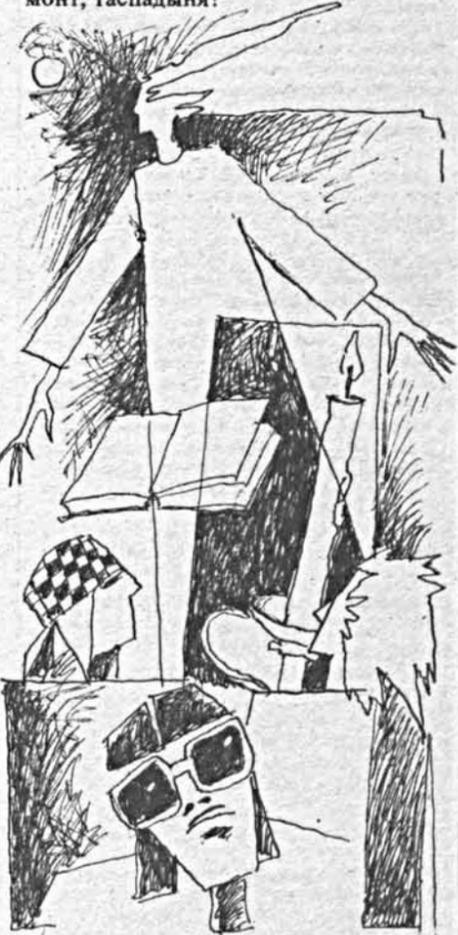
Саламандра сядзе на маё месца і з відавочнай зацікаўленасцю пазірае на Сільфа, патануючага ў клубах цыгарэтнага дыму.

Усе маўчаць. Цішыня прыгнятае мяне, я разумею, што пара ўжо абвясціць сваю волю, загадаць выканаць заветнае жаданне ці запытацца пра нешта жыццёва неабходнае, неспазнае, што могуць ведаць толькі духі...

Чаго ж мне пажадаць? Багацця? Ці каб кожны год выдаваць па кніжцы? Аб'ехаць вакол свету? Ці каб дзеці былі здаровыя?

Пакуль я раздумваю, Сільф дастае з рота цыгарэту і хрыпатым голасам папушае маўчанне:

— Ну дык колькі пакладзеш за рамонт, гаспадыня?

Рамонт? Які рамонт? Я толькі сабралася папытацца пра ўладкаванасць Сусвету...

А між тым загаварыла Ундзіна: — Пабелка паўсюль абсыпалася... У лазеньцы столь зусім чорная — трэба будзе напачатку мыць...

— Падлога аблезлая, — канстатуе Гноміха. — Пэўна, я першы раз лакам пакрылі — так і не падмазвалі... Лак дарагі цяпер!

— Фарбы вапы ці нашы? — удакладняе Саламандра, а Сільф пачынае тлумачыць, колькі аблічовай пліткі пойдзе на кухню і ў лазеньку і колькі каштуе наляпіць квадратны метр...

Я ціха закрываю "Некранамікон", і на яго вокладцы выразна бачныя тлустыя плямы ад нечых пальцаў.

Рамантыка, залатая мая рамантыка, не ўпякай ад мяне, пашкалуй маё шэрае, нястачнае жыццё...

НА ПАЛОТНАХ — СУЧАСНІК

З НЬЮ-ЙОРКА Ў КІЕЎ

Юрый Шэфтал, украінскі прадпрымальнік, не змог адмовіцца ад радасці апусціцца на зямлю, каб пабыць сярод сваіх сяброў з Альтэрнатыўнага тэатра. Праўда-праўда. Натуральна, яго чакалі ў Мінску і сякія-такія пражанніцы справы, але перадусім перавага была адроджана спектаклю ды адпачынку... Юрый летась даломог фінансаваць і арганізаваць гастролі Альтэрнатыўнага тэатра ў Кіеве, а таксама падтрымаў ідэю (па магчымасці) падобныя гастролі паўтарыць. Яшчэ ў Кіеве высветлілася, што Юрый даўно задумаў падтрымліваць які-небудзь варты мастацкі калектыв ("Лепей, каб там працавалі мае сябры", — удакладніў тады ён), а тым, як прайшлі гастролі Альтэрнатыўнага тэатра ў лістападзе 1994 года, ён проста ганарыцца. "Шмат маіх знаёмых ды сваякоў падзялілі маё ўражанні, — удакладніў Юрый. — Мы неяк прывычаліся ўжо, асвойталіся з тым, што ўсё вартае — у Маскве, ну, мо яшчэ ў Пецярбурзе... А кіеўскія тэатры, па-большай частцы, нідзімат чым нас уражаюць да захаплення — цяпер. А таго, што прывезлі беларускія альтэрнатыўнікі, Кіев даўно не бачыў. Самым уражлівым стала тое, што тэатр падчас гастролі ўзяў удзел у фестывалі "Славянскія сустрэчы" і выйшаў пераможцам. Спектакль "Камедыя..." узнагародзілі гран-пры... Ды чым толькі яшчэ не ўзнагародзілі! Сур'ёзна паставіліся і да спектакля "Кароль памірае", прынамсі, зала заўжды была паўноткаю. Не схаваў, мне прыемна, што ўжо колькі месяцаў водгулле ад спаткання з маімі мінскімі сябрамі не прыцішваецца сярод маіх кіеўскіх сяброў, сярод партнёраў-прадпрымальнікаў. Ну а рэпліка Жыда Давіда "Шалом, Дзіма, калі аддасі?" з "Камедыя..." паўтараецца такой колькасцю ўдзячных гледачоў, што, пэўна, мусіць зрабіцца нашым прывілеяем".

У сярэдзіне сакавіка Юрый Шэфтал ізноў наведвае Мінск: гаворка пра супрацоўніцтва працягнецца.

На здымку: кіеўскі прадпрымальнік і сябрамі акцёрамі. Святлана Нікіфарова, Ігар Забара, Юрый Шэфтал і Мая Мартыненка.
Фота Віктара АМІНАВА

САЛІРАВАЛА МАНТСЭРАТ КАБАЛЬЕ...

... А за пультам стаяў наш маэстра — галоўны дырыжор Акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Аляксандр Анісімаў. Канцэрт славаўтай опернай "зоркі" Мантсэрат Кабалье, які адбыўся ў Маскве, мы маглі глядзець в сакавіка па тэлеканале "Астанкіна".

Прымадонна выступала ў суправаджэнні расійскага аркестра, кіраваць якім быў запрошаны А. Анісімаў. Маэстра, дарэчы, зусім нядаўна правёў у Мінску вялікі філарманічны вечар за пультам сімфанічнага аркестра роднага ДАВТ: гучала "Карміна Бурана" К. Орфа, "Пазна экстаза" А. Скрябіна, у канцэртным абліччы паўставалі старонкі оперы Д. Шастаковіча "Кацярына Ізмайлава". І ўжо тут саліравалі "зоркі" беларускай опернай сцэны...

ТВОРЧАСЦЬ МАЛАДЫХ

Мастацкая галерэя ў памяшканні музея Максіма Багдановіча ў Траецкім прадмесці працягвае знаёміць гледачоў з творчасцю маладых мастакоў. 7 сакавіка тут адкрылася выстава студэнтаў Акадэміі мастацтваў М. Аржанухінай, А. Кубрыкава, У. Мордзіна, І. Хруцкага, К. Шапашнікавай. Кожны з іх шукае свой шлях у мастацтве. Гэта іх першая выстава ў Мінску. Яна працягнецца да 20 сакавіка.

На пасяджэнні Вучонай рады Беларускай акадэміі мастацтваў калегі цёпла павіншавалі загадчыка кафедры малюнка заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, дацэнта ТОЎСЦІКА Уладзіміра Адамавіча з нагоды прысуджэння яму Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Лепшыя творчыя сілы мастакоў, акцёраў і рэжысёраў, кінемаграфістаў краіны прадстаўлены сярод прафесарска-выкладчыцкага складу акадэміі, якая ў бягучым годзе будзе святкаваць сваё 50-годдзе. Уладзімір Тоўсцік скончыў нашу адзіную вышэйшую мастацкую навучальную ўстанову ў 1972 г., затым павышаў сваё майстэрства ў Бакінскіх акадэмічных майстэрнях яе стыпендыят Усесаюзнай акадэміі мастацтваў пад кіраўніцтвам выдатнага жывапісца, акадэміка Н. Г. Абдулаева.

З 1976 і па сённяшні дзень У. Тоўсцік звязвае свой лёс з Беларускай акадэміяй мастацтваў. Пачынаў выкладчыкам, цяпер узначальвае кафедру малюнка. Ён цвёрда адстойвае прынцыпы рэалістычнай акадэмічнай мастацкай школы як неабходнага падмурка маладога мастака ў далейшых творчых пошуках. Ва ўмовах "сціплага" бюджэтнага фінансавання культуры, калі зарплата выкладчыка не можа забяспечыць самых элементарных жыццёвых патрэб, не ў кожнага таленавітага педагога-мастак хапае вытрымкі застацца на сваёй пасадзе. І тым не менш кафедра У. Тоўсці-

ка, і гэта трэба аднесці ў першую чаргу да аўтарытэту кіраўніка, не згубіла сваіх лепшых педагогаў: дацэнтаў А. Казлоўскага, В. Нямцова, В. Цюрына, запрошаны на выкладчыцкую працу маладыя таленавітыя мастакі В. Альшэўскі, В. Ганчарук, А. Ліцвіненка.

Творчасць У. Тоўсціка шырока вядомая на Беларусі і за яе межамі. У 1990 г. Кэмбрыджскім біяграфічным цэнтрам ён абраны чалавекам года. Яго працы экспанаваліся на выставах у Германіі, Грэцыі, Югаславіі, Фінляндыі, Швейцарыі, Ізраілі, Польшчы. Цыкл жывапісных палотнаў "Святло і цені" і трыпціх "Спадчына", за якія У. Тоўсцік атрымаў Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь, добра вядомыя знаўцам і аматарам выяўленчага мастацтва, яны здабылі грамадскае прызнанне праз шэраг выстаў і мастацтвазнаўчых публікацый. Творы вызначаюцца актуальнасцю распрацоўкі праблем гістарычна-культурнага адраджэння і абуджэння нацыянальнай самасвядомасці, кампазіцыйна-пластычнымі пошукамі. А найперш яны прывабліваюць вобразамі сучасніка ў неадзначных, часам фантастычных абставінах, прымушаюць нас задумацца і шукаць адказы на пытанні, узятых мастаком.

Леанід ДЗЯГЛЕЎ,
практар Беларускай акадэміі мастацтваў

Тэатр СРОДКІ, КАБ АШЧАСЛІВІЦЬ ПУБЛІКУ

"ВОЛЬНЫ ШЛЮБ" НА СЦЭНЕ АКАДЭМІЧНАГА РУСКАГА ТЭАТРА.
АДНАРАЗОВАЯ СПРОБА ГЛЯДАЦКАГА АПЫТАННЯ

Што патрэбна для таго, каб моцна захавацца... у тэатр? "Відовішча... магія... свята на сцэне...", — такіх адказаў на маё пытанне была большыня.

— Ніколі не задумваўся над гэтым, — пачаў мужчына ў акуларах, — але ведаю дакладна, што каб паважаць сваё каханне, трэба ведаць, што каханка не прастытутка. А калі яна сама навязваецца мне, дык якое ж пасля гэтага каханне?.. Рэжысёр "Свабоднага шлюбу" сам падае-прадае мне свой твор. Тут увесь набор сродкаў шоу-паненкі — і ложка на палову сцэны, і кабарэтная танцы, і спеў пад гітару, і нават віктарына, гэткае "поле цудаў" у рэспубліканскіх маштабах, — як і прапановы рэжысёра да гледачоў патанцаваць на сцэне. А чаго каштуе заклік да багатых напайць усіх шампанскім?! Сучасны тэатр непазнавальна перабудаваны? Падхаліў "подых часу"? Памятаецца, раней гаварылі: тэатр — храм, тэатр — трыбуна. А я вось паглядзеў спектакль, і ў мяне з'явілася новая фармулёўка: тэатр — гэта бардэль...

Гэтыя катэгорычныя меркаванні належаць не крытыкам.

А — проста гледачам, — як іх прынята называць. Спектакль "Вольны шлюб" па п'есе

Дарыя Фо і Франкі Рамэ скіраваны на стварэнне найшчыльнейшага дачынення між публікай і акцёрамі. Гледачы трапляюць у сітуацыю, дзе яны самі могуць уплываць на дзеянне і браць у ім актыўны ўдзел! Таму гэты артыкул можна лічыць працягам спектакля, які паставіў на сцэне Акадэмічнага рускага тэатра рэжысёр Б. Луцэнка. У ім сабраны некаторыя думкі гледачоў, якімі яны падзяліліся са мной адрозна пасля спектакля.

— Я буду памятаць гэты дзень усё жыццё. Ніколі яшчэ я не бачыла такога дзівосна прыгожага спектакля. Яго можна назваць спатканнем з маёй марай аб святочным тэатры (жанчына сярэдніх гадоў, доктар).

— Дзіўна... аб гледачах не забыліся. Згадзіцеся, гэта не часта здараецца ў нашых тэатрах. І мяне, безумоўна, гэта парадавала. Але рэжысёр так настойліва напамінаў аб сваёй ідэі пасябраваць з публікай, што мяне гэта пачало нават раздражняць (жанчына ў чырвоным капелюшы).

— Я захацела шампанскага і ў Італію (гарэзлівая дзяўчына).

— Нашы акцёры па тэмпераменце проста сапраўдныя італьянцы. Я забыўся нават на тое, што на вуліцы непагода... (Мужчына

сталага веку).

— Гэта не тэатр (мужчына ў футры).

— Я ў захапленні (проста жанчына).

— Я разумела, што ў спектаклі была вялікая колькасць розных жартаў. Але, ведаецца, гумар дзейнічае тады, калі ён не надакучлівы, калі смех узнікае непрыкметна, сам па сабе, а тут адрозна бачна, дзе рэжысёр разлічыў на рэакцыю залы. Актрыса прабасіла, імітуючы голас сына, пра ягадзіцы, якія адвілі і больш ніколі не падцігнуцца, альбо цяжка праскакала па сцэне — гэта як сігнал для ўсіх: тут трэба смяцца. Увесь спектакль пабудаваны на гэтым. Атрымалася так, што кожны жарт тут — не вельмі высокая якасці пародыя на італьянскі гумар (дзяўчына ў джынсах).

— Я адпачыў на гэтым спектаклі (банкір).

— Рэч, вядома, не дрэнная (падлетак).

— Я не зразумеў, куды трапіў — у тэатр ці ў рэстаран. У праграмы трэба было ўдакладніць (малады чалавек).

— Вельмі добры спектакль! Я пасмяялася ад душы над гэтымі мужчынамі-недарожкамі, асабліва калі яны ў канцы дзялілі агульнае дзіця (беспрацоўная).

— Усё навокал такое шэрае. А тут — святло, яркія колеры, музыка. Можа, тут і была выкарыстана залішняя колькасць сродкаў для "ашчасліўлення" публікі, але гэта ўжо не так важна, бо адрозна бачна, што многім гэта падабаецца і прыносіць радасць. (Высокая жанчына).

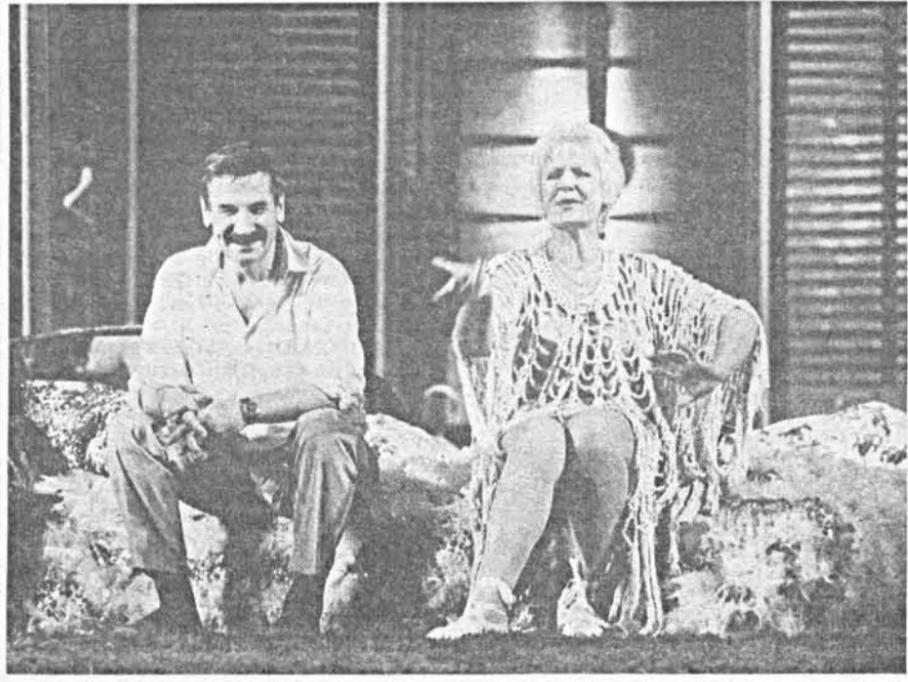
— Сумна, што тэатр так актыўна камерцыялізуецца... (стала мужчына).

— Акцёры, рэжысёр, мастак загульвалі, паддобрываліся разлашчваліся да публікі. Яны пастараліся, каб усё было даступна, зразумела, ярка, шумна. Атрымаўся гэтакі своеасаблівы спектакль-кіч (студэнт).

— Шкада, што ў нас вельмі мала такіх спектакляў. А то ўсе скардзяцца, што тэатры дрэнна наведваюцца! Я ўпэўнена, што гэта атрымліваецца толькі з-за таго, што рэжысёры не ўлоўліваюць псіхалогію гледачоў. Нас жа таксама трэба разумець і паважаць! Я думаю, што не памылюся, калі скажу: большасць засталася задаволенай гэтым спектаклем. Так?

Не ведаю. "Вольны шлюб" узялі на сцэне зусім нядаўна. Яго накіравана "браць" перад гледачамі яшчэ шмат разоў. І пакуль ён доўжыцца, у дыялогу паміж публікай і стваральнікамі ўсё больш пытанняў...

Апытвала гледачоў
Наталля НІКАЛАЙЧЫК
На здымку: у роліх заняты Святлана Кузьміна і Аляксандр Брухацікі.
Фота Аляксея МАЦЮША

Нараджэнне музыкі яна параўноўвае з нараджэннем дзіцяці. І гэтая паралель — з уласнага вопыту: Марына Марозава не толькі прафесійная кампазітарка з кансерваторскай адукацыяй (іх на Беларусі — адзінкі...), але і мама двух абаяльных хлопчыкаў — Кірылы ды Арцёмкі.

аўтарскі вечар у сценах роднага ёй Беларускага педуніверсітэта (там яна працуе выкладчыцай). А сёлета М.Марозава рытуе чацвёрты свой вечар, і таксама са свежых твораў. Ёй падабаецца балет. У ім музыка бярэ сабе ў дапамогу не толькі галасавыя звязкі — усё чалавечае цела. І пры гэтым творцы без слоў прамаўляюць усё, чым перапаўняюцца душы, нават тое, дзе й слова часам бездапаможнае.

Па-дзіцячы трапятала яе сэрца, калі пісала "Стойкага алавянага салдаціка" — балет на матывах казкі Андэрсена. Ён — не герой, не

непераможнасці сапраўднае любові, удала ўвасоблены моваю музыкі.

Тэма шчырага пачуцця, здольнага тварыць цуды, нязменна прысутнічае ў творах Марыны Марозавай. Тэма гэтая чуваць і ў дзіцячай оперы "Муха-цакатуха", дзе тонка перададзены дзеянні ды нюансы пачуццяў маленькіх герояў твора.

Вясёлая гасцінная муха, якая ўсіх шчодро частавала, вядома ж, заслужоўвае такога мужа на рыцара-абаронцу, як камарык. Ён мужна ўступае ў бойку з павуком — і перамагае. Прычым перамагае не проста крывасмока,

ную, не дзіцячую. Сёння адна з іх ужо ў рабоце.

НАСТАЎНІК Марыны Марозавай па кансерваторыі Яўген Глебаў упэўнены ў ейным таленце, і цёплыя словы пра свайго малодшага калегу ад гэтай скупаватага на ўхвалу чалавека многа значыць. Марозава была адной з нямногіх выпускніц Глебава: у яго больш выпускнікоў. Яўген Аляксандравіч звычайна не бярэ вучняў, якім "не дадзена" ад Бога. Пэўна ж, у Марыне Марозавай і сапраўды ёсць нешта ад стойкага алавянага салдаціка, калі здолела пераканаць прызналага майстра ў сваім таленце, першай сярод яго выхаванцаў атрымаць званне дацэнта ды яшчэ такое прызнанне: "Разумная, таленавітая, мэтанакіраваная... Я толькі дапамагаў развіцця ў ёй прыроднаму, Божаму дару".

Часам здараецца, што жанчына як кампазітарка "памірае" пасля таго, як на яе абрынваюцца клопаты пра сям'ю, дзяцей. І калі "трое мужчын у доме: муж і два сыны" ледзьве не "знішчылі" ў Марыне кампазітара, дык яе мама першай заўважыла небяспеку і ўзяла частку сямейных клопатаў на свае плечы. Можна, і таму ўдзячная дачка з ёю першай дзеліцца радасцю нараджэння новых мелодый. А яшчэ — менавіта падчас свайго другога дэкрэтнага адпачынку Марына Марозава зрабіла шэраг тэарэтычных прац па музыцы, што дало ёй права прэтэндаваць на званне дацэнта.

Бытавыя клопаты, праблемы могуць ствараць вакол чужынага сэрца кампазітара непрабавальны кокан — і яно робіцца "як усе", твораць ў чалавеку паціху згасе. Бывае і наадварот: менавіта неўладкаванасць (сямейная, жыццёвая...) агаліе нервы — і чалавек вырастае з кокана ўласнае звычайнасці. Але любы творца хоча быць пачутым!

А ці заўсёды "чуем" мы сімфанічную музыку нашых сучаснікаў? Я быў сведкам глухой пустэчы цудоўнае залы дзяржфілармоніі падчас апошняга з'езда кампазітараў Беларусі, дзе на працягу некалькіх вечароў выконваліся новыя творы. І часам колькасць музыкантаў на сцэне пераважала сціпую купку слухачоў, у асноўным знаёмых ды родзічаў тых, чыя музыка выконвалася. Мільённы горад такі глухі... Пра якое ж "паляпшэнне жыцця" можна марыць?..

Абыякаваць, нежаданне, няўменне людзей слухаць і чуць сімфанічную музыку — ці не водгук гэта тае сімвалічнае барацьбы, якую, памятаецца, у балете Марыны Марозавай вядуць алавяны салдацік і чорт? Калі ў мелодыі жыцця мы развучаемся слухаць, адчуваць гармонію, чуем (і любім слухаць...) толькі какафонію разладу — мы папаянем шэрагі вояў чорта. Знайсці сёння нагоду парадавацца — тое ж, што навучыцца любіць: любіць жыццё, любіць людзей, што побач, любіць прыгажосць. Любіць цяжка! Прасцей усё ганіць і разбураць — але гэта шлях вояў чорта. Сімфанічная музыка навучае чалавека любіць, суперажываць, ствараць. Калі яна пранікае ў сэрца, то разам з ёю нам перадаецца і тая незнішчальная моц, якой быў абаронены ад чорта стойкі алавяны салдацік.

Без музыкі ў душы, без пачуцця гармоніі, пачуцця любові, пачуцця прыгожага — мы і ў прыватызаваных мурах застанемся слабымі і безабароннымі.

ГЭТЫЯ НАТАТКІ — толькі маленькая спроба падтрымаць такіх, як Марына Марозава, "стойкіх алавяных салдацікаў" — па сутнасці, не пачутых намі пакуль што кампазітараў. Песеннікам — прасцей: іхнія творы ўсё ж гучаць на канцэртах і фэстах, па тэлебачанні і радыё. Сімфаністы ж не маюць магчымасці наняць аркестр, каб увасобіць у гук, "нарадзіць" у плоці сваю музыку. А значыць — фактычна не маюць голасу, каб выказацца.

З аднаго боку (у слухачоў) няма выхаванага, прывычнага да сучаснай сімфанічнай музыкі сыху. З другога (у кампазітараў) няма "голосу": адладжанай сістэмы папулярызацыі іх творчасці.

Як жа тады прарвацца на зямлю "Голасу Неба" — Музыцы?

Пытанне застаецца адкрытым. Праўда, у Марыны Марозавай з яе, паўтаруся, непажаноць моцным характарам, кар'ера прафесійнага кампазітара складалася больш-менш удала. Вось яе заўважлі і на тэлебачанні, распачалі здымкі музычнага фільма "Незакончаны раманс" пра творчасць М.Марозавай. Цікава складалася супрацоўніцтва з вакальным трыо "Рамонак", з харэографам Віктарам Савіным з Мінскага ўніверсітэта культуры і вакальна-харэаграфічным калектывам "Квэцень", якім кіруе Валерыя Полюе.

Слых па-ранейшаму не здраджвае ёй: Марына Марозава чуе сярод какафоніі сённяшніх спрэчак і дэбатаў, бяскончых грашовых харчовых клопатаў сапраўдную музыку. І хай дае Божа долю тым, хто чуе Музыку, самім быць пачутым. На сваёй Радзіме. У творчым росквіце. Не заўтра, не калісьці, а цяпер, бо кожная ўспрынятая ўдзячным слухачом мелодыя выкрасе ў натхнёным сэрцы кампазітара новыя і новыя.

Няўжо стойкаму алавянаму салдаціку трэба ўрэшце згарэць у творчым парыванні, каб сцвердзіць свой талент, сваю святыню любоў да чароўнай прынасцы — Музыкі?

Іван ЖДАНОВІЧ

СЛЫХ І ГОЛАС,

альбо СТОЙКІ АЛАВЯНЫ САЛДАЦІК

СПАЧАТКУ гэта неадольна-шчымлівы боль, які працінае наскрозь. Душа і цела пакутуюць ад нявыказанасці таго, што ўжо чуваць недзе ля сэрца, існуе, жыве... Пакрысе слых кампазітаркі звываецца з характарам гатовага нарадзіцца матыву, мелодыі. Музыка гучыць, ды голас, біццё яе сэрца чуе спачатку толькі сама творца. Але светлая радасць — збылося! — перапаўняе душу, унутры ўсё напята шчасцем нараджэння новага жыцця.

І тады Марына звоніць па тэлефоне і голасам, поўным невыказанай пяшчоты і асалоды, прамаўляе: "Ма-а-ма-а..." А Яўгенія Канстанцінаўна ўжо даўно ведае гэты голас дачкі, які так дзіўна спалучаны ў ёй з такім цвёрдым, сапраўды мужчынскім характарам. Можна, гэтая цвёрдасць ад самой матулі, якой трэба было быць моцнай, каб выжыць, паставіць на ногі дачку?..

У МУЗЫЧНУЮ ШКОЛУ дзяўчынку браць не хацелі: у яе "разыходзіўся" слых з голасам. Дакладней, голасу ў музычным сэнсе ў яе зусім не было. Марына ўжо не памятае, што тады дапамагло. Магчыма, яе проста папрасілі ніколі не спяваць — толькі фартэпіяна. А можна, падзейнічаў аўтарскі дэдулі, цудоўнага спевака-самавука, ці бацькі, які па слыху граў на розных інструментах. Ці настойліваць маці, якая хацела бачыць дачку толькі кампазітаркай...

Інструмента ў маленькай піяністкі не было. Часта яны разам з дядулем хадзілі ў мясцовы касцёл, дзе ў паўзмроку за шырмай стаяла старэнькае піяніна. Па вечарах ёй дапамагала бабуля, дазваляючы Марыне раскладваць кардонную клавіятуру на швейнай машыне — і займацца. Гэтаксама, бязгучна, "іграла" яна і на школьных уроках: на вечку парты. Гукаў музыкі тае ніхто, акрамя самой дзяўчыны, не чуў, і настаўнікі звычайна не прычэлі такім бяскрыўдным забавам.

"Голас" яе музыкі доўга не знаходзіў выйсця! Праз такія заняткі з кардоннай клавіятурай, напэўна, і развіўся ў Марыны Марозавай дасканалы ўнутраны слых. Яна і цяпер чуе і запісвае музыку пераважна без "фано". З дзяцінства парывалася "спяваць сваім голасам" — не толькі чужое выконваць. Яна малявала музыкай мелодыі асенняга дажджу ў правінцыйным Дзяржынску, малявала стомленую, але ласкавую маму, якая наведвала дачушку па выхадных. У яе музычных фантазіях жылі бабуля ды дзядуля, іх старэнькі дамок, ейная ўлюбёная лялька, што ціха плача-ўсхліпае па начах без гаспадыні, і веснавы ветрык з вестачкай пра блізкае цяпло...

Яе "не заўважлі" ні ў Дзяржынску, ні потым, пасля пераезду ў Мінск. "Не адкрылі" талент у сталічным музучылішчы імя М.Глінкі, дзе Марына скончыла тэарэтычнае аддзяленне. У кансерваторыю паступала двойчы... Яе адметнага голасу не чулі хоры іншых музыкантаў. Матры ад музыкі фанабэрліва абяцалі ёй незаздросную "кар'еру" музычнага кіраўніка ў дзіцячым садку...

І чым больш было гэтай глухасці, вакууму, непрызнання вакол — тым больш адчайна, дзёрзка рваўся знутры насуперак усяму яе голас. Марыне рабілася невыносна цяжка жыць толькі слыхам. Хацелася, жадалася да болю ў змазоленах на клавішах пальцах быць пачутай.

ЦЯПЕР, калі так рэдка даводзіцца пабыць адной, Марына зноў пачынае цаніць сваю свабоду адзіноты, яе філасофскую глыбіню і высокую гармонію. Неяк летам ім са старэйшым сынам, Кірылам, пашанцавала выступаць з канцэртнамі перад клірыкамі ў Польшчы. Праўда, грала больш сама, і не толькі ўласныя творы, але і сыну перапала аплэдысменты. Ды больш, чым аплэдысменты, натхняла Марыну пасля двухгадовага нянякання з меншымі, Арцёмкам, тамтэйшая адзінота і цішыня, у якой надаралася часам пабыць. Яна заходзіла ў жытнёвае поле непдалёк ад кляштару, клалася на зямлю, глядзела ў нябёсы — і музыка сама пралівалася ў сэрца.

Таго гастрольнага запалу кампазітарцы хапіла, каб "дазбіраць" новай музыкі на цэлы

Марына Марозава з сынам Кірылам.

генерал, не прыгажун, гэты алавяны аднаго салдацік. Больш таго, мне нават падалося, што ў Марыны алавянага салдаціка (адна з частак балета) гучаць ноткі не проста зухватасці, але і бравурнасці, нейкай вайскавай прасталінейнасці, цвёрдаалавянасці. Але жыццёвая стойкасць, ды яшчэ высокае каханне, якое салдацік сустракае ў абліччы прынцэсы з цудоўнага кардоннага палаца, робяць яго ўсемагутным. А калі з'яўляецца чорт, то ўтвор трывожна ўрываецца скрыгат металу, сыплюцца дысгарманічныя сугучы. Ствараецца ўражанне, быццам чорт сапраўдны, не казачны — столькі цынізму, жорсткасці, разбуральнасці, здэкліваецца ў яго музычным вобразе.

Салдацік і прынцэса перамагаюць чорта (хоць і апынаюцца ў агні) сваім каханнем, сваёй стойкасцю. Музыкальная лінія іх кахання паступова бярэ верх над скрыгатаннем чортавай сілы. Светлая мелодыя перамагае ўсе спробы чорта разлучыць закаханых, якія разам згараюць у агні — і ўрэшце, у фінале гэты, здавалася б, магутны праціўнік ператвараецца ў карыкатурнага, маленькага чорціка-цацку.

У гэтым балете ідэя хрысціянскай самаавярнасці, стойкасці падчас цяжкіх выпрабаванняў, нават і смерцю, як і высокая ідэя

але разам з ім і ўсё тое страшнае, што перашкаджае радавацца жыццю — як кузуркам, так, пэўна ж, і людзям.

Гэтая дзіцячая опера, як прызналася Марына, пісалася лёгка ("уступ адразу сам загучаў"), бо казка была для яе вядомая і любімая з дзяцінства. Опера набыла цікавую санатную форму (уступ, распрацоўка тэмаў, рэпрызы), у ёй ёсць свая драматургія, тонка выпісаны музычны характарыстыкі герояў, якія нават маюць свае ары. Твор склаўся ўсяго за два тыдні, натхнёна — і быў прызнаны некаторы час гучаць на канцэртах дзіцячага абанемента ў зале філармоніі.

Бліжэй для кампазітаркі жанрам стаўся раманс — у ім таксама аснову складаюць глыбокія пачуцці, напружанасць эмоцый. Рамансы Марыны Марозавы стварае як на вершы рускіх, так і беларускіх паэтаў (створаны цыкл рамансаў на вершы Ніны Мацяш, "салонна" загучаў і Ніл Гілевіч). Рамансы Марыны — філіграннай работы, творы дзівосна напоўненыя пачуццямі і ў той жа час лаканічныя. Гэта, заўважу, найбольш вытанчаны з вакальных жанраў.

Няўжака было на самым пачатку яе кампазітарскага шляху прадбачыць, што калі-небудзь яна возьмецца і за оперу — сапраўд-

ПЕРШАЯ
ВЫСТАВА

У Брэсце, у "Музейнай гасціні", адкрылася выстава жывалісу і графікі Аксаны Гайдукевіч — выпускніцы Мінскага мастацкага вучылішча Імя Глебава, а цяпер студэнткі IV курса Беларускай акадэміі мастацтваў. Больш за сорок палотнаў таленавітай маладой мастачкі з Брэста прадстаўлена на выставе. Аксана пачала малюваць вельмі рана. Парасткі яе таленту заўважыў бацька — вядомы ў Брэсце архітэктар Міхаіл Міхайлавіч Гайдукевіч. Ужо ў свае адзінаццаць гадоў Аксана атрымала першыя прызы на міжнародным конкурсе. Выстава такога маштабу ў Аксаны — першая. Яна адметная тым, што сёлетні год аб'яўлены ЮНЕСКА годам жанчыны. Ёй і прысвечаны вернісаж.

На здымку: мастачка Аксана Гайдукевіч падчас адкрыцця выставы.

Фота Эдуарда КАБЯКА, БЕЛІНФАРМ

"КАМЯНЕЦКАЯ
СКАРБОНКА"

Культурна-асветнае аб'яднанне "Камянецкая скарбонка", што створана пры мікрарайне Замосце ў Камянцы, сабрала энтузіястаў самадзейнай творчасці. Тут ёсць свае музыканты, вакалісты, танцоры. У рэпертуары самадзейных артыстаў — беларускія, украінскія, польскія, рускія народныя мелодыі. З канцэртамі "Камянецкая скарбонка" пабывала ўжо ў многіх калгасах і саўгасах раёна, выступала і ў райцэнтры.

Гледачы цёпла прымаюць калектыў. На здымку: удзельніцы фальклорнай групы "Камянецкая скарбонка" Валіяціна Дзякава (злева), Святлана Аніскевіч, Валіяціна Данілюк, Святлана Ігнацук, Наталля Воднева і Золя Пазнякова. Фота Эдуарда КАБЯКА, БЕЛІНФАРМ

ЧАЛАВЕК ЧУЛАЙ
І БАГАТАЙ ДУШЫ

Анатоль Віктаравіч Бухаркін усё сваё працоўнае жыццё правёў сам-насам з прыродай. Ён быў ляснічым і ў Карэліі, і ў Окскім дзяржаўным заказніку, і ў Бірэзінскім біясферным. Ягонымі клопатам быў лес. Чалавек чулай і багатай душой, Анатоль Віктаравіч не мог не дзяліцца ўбачаным. Так з'явіліся яго першыя пейзажы. І вось ужо многія гады не расставіцца ён з палітрай, стваряючы дзівосныя па прыгажосці і настроі карціны. Яго работы — гэта жывалісная панарама запаведнага кутка Беларусі — Бірэзінскага біясфернага запаведніка.

Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛІНФАРМ

ТАКІ ЁН БЫЎ...

ДА 150-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ДЗЕДА ТАЛАША

У Літаратурным музеі Якуба Коласа адбыўся чарговы літаратурны чацвер пад назвай "Слаўны сын Айчыны", прысвечаны 150-м угодкам з дня нараджэння слаўтага палескага селяніна, галоўнага героя аповесці Якуба Коласа "Дрыгва" дзеда Талаша. І сёння гэтым героем захапляецца наша моладзь. Іншых забываюць, а яго памяць. У чым тут справа? Што ў ім, Талашы, такога, што і цяпер ён жыве ў памяці народнай?

Гэта, відаць, таму, што ён удзельнік не толькі грамадзянскай, а і Вялікай Айчыннай войнаў. Ён любіў справядліваць, заўсёды быў у людскім натоўпе, лез у спрэчку, нават у бойку, калі трэба было ратаваць чалавечую годнасць. Гэта было яго бядой і болем.

Пра гэта і гаварылі на літаратурнай сустрэчы ў музеі сын Коласа Даніла Міцкевіч, Мікола Татур, Іван Кудраўцаў і дацэнт Белдзяржуніверсітэта Вольга Казлова. Прысутныя, сярод якіх былі студэнты, навуковыя супрацоўнікі, літаратары, з цікавасцю слухалі выступоўцаў, якія ў свой час сустракаліся з Талашом. Яны пазнаёміліся таксама з калекцыяй цікавых фотаздымкаў, на якіх Васіль Ісакавіч сфатаграфаваны ў гады Вялікай Айчыннай вайны з партызанамі, лётчыкамі, з грамадскімі дзеячамі.

Асабліваю ўвагу прысутных прыцягнуў фотаздымак 1937 года, які перадаў музею прапраўнук Талаша гамлячанін Валерыя Дрыга. На ім дзед Талаш сфатаграфаваны з родзінцамі ў вёсцы Бяланавічы, каля Петрыкава. Васіль Ісакавіч сядзіць сярод двух сталых мужчын і аднаго маладога з хлопчыкам на руках. Прозвішчы іх навуковым супрацоўнікам музея невядомы, таму просьба да чытачоў: калі хто ведае, няхай паведаміць у музей.

Цікава, што на здымку дзед Талаш з ордэнам Чырвонага Сцяга, якім ён быў ўзнагароджаны за ўдзел у грамадзянскай вайне.

У пратаколе N 31 пасяджэння Прэзідыума ЦВК БССР ад 6 лютага 1928 г. гаворылася: "За здзейснення подзвігі ўзнагародзіць ордэнам Чырвонага Сцяга Талаша Васіля Ісакавіча, селяніна вёскі Белкі Петрыкаўскага рэна Мазырскай акругі".

Уручыць Талашу ордэн за N14009 было даручана члену ЦВК БССР Стрэлю. У архіве наконнт гэтага захаваўся цікавы ліст: "Прэзідыум ЦВК БССР даручае Вам асабіста выехаць у вёску Белкі, дзе на ўрачыстым пасяджэнні савецкіх і грамадскіх арганізацый, з шырокім удзелам сялян, уручыць Талашу гэту высокую ўзнагароду, падкрэсліўшы яе значэнне, а таксама тых ўчыні, якія зроблены Талашом у грамадзянскую вайну і ў партызанскім руху і адначасова перадаць яму прывітанне ад імя

ўрада БССР". Значыць, ордэн уручаў Дзеду не М. Калінін, як пісалі многія газеты да гэтага часу.

Пасля гэтага дзед хадзіў героем. Усюды яму спадарожнічалі слава і гонар.

Талаш двойчы прыязджаў у Мінск на сустрэчу з Якубам Коласам. Якраз у той час выйшла з друку аповесць "Дрыгва". Дзед уважліва прачытаў яе, з многім пагаджаўся, пазнаваў некаторых сваіх сяброў, а з некаторымі фактамі не згаджаўся, многае разумее па-свойму. Вось і вырашыў сустрэцца з пісьменнікам, каб нешта ўдакладніць і дапоўніць. Пра першую сустрэчу з дзедам Якуб Колас прыгадваў:

"Калі мне не здраджвае памяць, упершыню сустрэўся з героем сваёй аповесці ў Мінску, у будынку Акадэміі навук, калі Акадэмія размяшчалася на Ленінскай вуліцы. Гэта было ў 1934 г., пасля таго, калі аповесць была выдадзена. Дзед Талаш прачытаў яе і вырашыў убачыць мяне. Мы гаварылі з ім пра аповесць. Дзед крыху крытыкаваў мае пралікі. Так, напрыклад, у аповесці дзед названы Рыгорам. На самай жа справе яго завуць Васілём (Ісакавічам). Я пераблытаў і імёны яго сыноў. Ён таксама не быў згодзен са мной і ў тым, што ён збег ад трох канваіраваўшых яго польскіх жаўнераў. Дзед упарта стаіць на тым, што іх было пяць. Так было занатавана і маім саслужыўцам, які сустрэўся выпадкова з Талашом і занатаваў яго расказ. У занатаваным са слоў дзеда расказе не было Галініча, Няднага, многіх персанажаў палякаў. Сцэна з дзіком —

гэта расказ майго бацькі, пачуты мной яшчэ ў дзяцінстве".

Зноў жа, аказваецца, вось як было, а не так, што быццам пісьменнік тройчы прыязджаў на Петрыкаўшчыну на сустрэчу з дзедам, калі працаваў над творам.

Цікава было ўпершыню пабываць палескаму селяніну ў беларускай сталіцы. Тут яго многае ўразіла: шматпаварховыя дамы, вуліцы, тэатры. Ён быў жаданым гасцем у хаце Якуба Коласа на Вайсковым завулку, дзе жыў тады народны паэт. Гаварылі пра многае: дзед Талаш успамінаў грамадзянскую вайну, паходы, сваіх баявых сяброў.

Прыязджаў Васіль Ісакавіч у Мінск і ў 1939 годзе. У той час Анатоль Багатыроў стварыў оперу "У пушчах Палесся", прэм'ера якой адбылася 28 жніўня. У падрыхтоўцы спектакля прымаў непасрэдным ўдзел Якуб Колас.

Былі дырэктар тэатра Аскар Гантман успамінае:

"Аднойчы, калі ішла рэпетыцыя партызанскай сцэны, у цёмную глядзельную залу Якуб Колас увайшоў не адзін. Побач з ім быў невысокі, ужо зусім сівы, але яшчэ моцны каржакаваты стары. Пісьменнік клалатліва пасадзіў свайго спадарожніка ў мяккае крэсла.

Колас пазнаёміў нас. Гэта быў легендарны дзед Талаш. Яны, Якуб Колас і дзед Талаш, надалі радаснай падзеі нараджэння оперы непаўторную прывабнасць".

Вось такія факты з біяграфіі дзеда Талаша.

Мікола ЖЫГОЦКІ

МЫ ЗА ЦАНОЙ НЕ ПАСТАЯЛІ?

(Пачатак на стар. 5)

3 ПАВЕДАМЛЕННЯ

ФАШЫСЦКАЙ ПАЛІЦЫІ БЯСПЕКІ І СД НА АКУПІРАВАНАЙ ТЭРЫТОРЫІ ССР АБ ДЗЕЙНАСЦІ ПАРТЫЗАН У БЕЛАРУСІ. N 5 29 мая 1942 г.

Партызанская небяспека на Беларусі ўсё яшчэ вельмі вялікая. У пачатку красавіка партызанскай групе, якая дыслакуецца ў раёне Баранавіч, удалося расстраляць 21 мясцовага паліцэйскага...

У раёне на паўднёвы захад ад Магілёва была праведзена акцыя супраць партызан, у ходзе якой было забіта больш за 200 чалавек і захоплены вялікія трафеі.

У раёне Беразіно былі школьны інспектар у гор. Мінску Шунейка на падставе лжывых дадзеных змог уладкавацца на пасаду нам. нач. паліцыі парадку. Сваё становішча ён скарыстаў, каб угаварыць 32 паліцэйскіх разам са зброяй уцячы ў партызаны. Перад уцекамі яны павінны былі ўзраваць у Беразіно склад з рускімі артылерыйскімі снарадамі. Перад ажыццяўленнем гэтага плана Шунейка і 39 паліцэйскіх арыштаваны.

У раёне Гомеля былі арыштаваны 8 парашуцістаў. Запас ўзрыўчаткі і радыёстанцыі, што былі пры іх, канфіскаваны. Гэтая група мела заданне ажыццяўляць дыверсіі на чыгуначнай лініі Гомель—Мінск...

ПАСТАНОВА

ДЗЯРЖАўНАГА КАМІТЭТА АБАРОНЫ N 1926 сс "АБ ЧЛЕНАХ СЕМ'ЯЎ ЗДРАДНІКАЎ РАДЗІМЫ"

24 чэрвеня 1942 г.

1. Устанавіць, што паўналетнія члены сем'яў асоб (ваеннаслужачых і цывільных), асуджаных судовымі органамі або Асобай нарадай пры НКУС ССР да вышэйшай меры пакарання па арт. 58-1"а" КК РСФСР і адпаведных артыкулах КК іншых рэспублік: за шпіянаж на карысць Германіі і іншых краін, што

ваююць з намі, за пераход на бок ворага, здраду або садзейнічэнне нямецкім акупантам, службу ў карных або адміністрацыйных органах нямецкіх акупантаў на захопленай імі тэрыторыі і за спробу здрады Радзіме і здрадніцкіх настроі, падлягаючы арышту і ссыльцы ў аддаленыя мясцовасці ССР на тэрмін у пяць гадоў.

Членамі сям'і здрадніка Радзімы лічацца: быццка, маці, муж, жонка, сыны, дочки, браты і сёстры, калі яны жылі сумесна са здраднікам Радзімы або знаходзіліся на яго ўтрыманні да моманту ажыццяўлення злачынства або да моманту мабілізацыі ў армію ў сувязі з пачаткам вайны.

ДАВЕДКА

НАРОДНАМУ КАМІСАРУ ўНУТРАНЬХ СПРАЎ ССР ГЕНЕРАЛЬНАМУ КАМІСАРУ ДЗЯРЖАўНАЙ БЯСПЕКІ тав. БЕРЫЯ Л. П.

Зусім сакрэтна

...З пачатку вайны па 10 кастрычніка 1941 г. Асобымі аддзелаў НКУС і загараджальнымі атрадамі войск НКУС па ахове тылу затрымана 637364 ваеннаслужачыя, якія пакінулі свае часці і ўцяклі з фронту. З іх аператыўнымі заслонамі Асобых аддзелаў затрымана 249969 чалавек і загараджальнымі атрадамі войск НКУС па ахове тылу — 407395. Асобымі аддзелаў арыштаваны 25878 чалавек, астатнія сфарміраваны ў баявыя часці і накіраваны на фронт. Па паставах Асобых аддзелаў і па прысудах ваенных трыбуналаў расстраляна 10201 чалавек, з іх перад строем 3321...

Намеснік начальніка Асобага аддзела НКУС ССР камісар дзяржаўнай бяспекі 3-га ранга Мільштэйн.

ДЫРЭКТЫВА

ГАЛОўНАГА КАМАНДАВАННЯ СУХАПУТНЫХ ВОЙСК

N 004870

Сакрэтна. Толькі для камандавання 16 снежня 1942 г.

Змест. Барацьба з бандамі

Фюрэру прадстаўляюцца рапартабы аб тым, што асобныя служачыя вермахта, якія ўдзельнічаюць у барацьбе з бандамі, за свае дзеянні ў гэтай барацьбе прыцягваліся да адказнасці.

Фюрэр загадаў:

1. Вораг выкарыстоўвае ў бандыцкай барацьбе фанатычныя, пракамуністычна выхаваныя байцоў, якія не баяцца ніякага гвалту. Больш чым калі-небудзь тут гаворка ідзе пра тое, быць або не быць. З салдацкім рыцарствам або з захаваннем Жэнеўскай канвенцыі гэтая барацьба весіцца больш не можа.

Калі барацьба супраць бандаў на Усходзе, як і на Балканах, не будзе весіцца крайне жорсткімі сродкамі, то ў недалёкай будучыні наліўных у нас сіл не хопіць, каб адолець гэтую чуму.

Таму войскі маюць права і абавязаны ўжываць у гэтай барацьбе (таксама супраць жанчын і дзяцей) любыя сродкі без абмежаванняў, калі толькі яны вядуць да поспеху.

Міласэрнасць, няхай любога роду, з'яўляецца злачынствам супраць германскага народа і салдат-франтавікоў, якія церпяць бандыцкія ўдары. Не можа быць ніякага спачування і літасці бандам і іх памагатым.

2. Неводны немец, які ўдзельнічае ў барацьбе з бандамі, не можа з-за свайго ладу дзеянняў у барацьбе супраць банд і іх памагатых прыцягвацца да дысцыплінарнай або ваенна-судовай адказнасці.

Камандуючыя войскамі, якія выкарыстоўваюцца ў барацьбе з бандамі, адказныя за тое, каб усе афіцэры падпарадкаваных ім вайсковых часцей былі тэрмінова апавешчаны аб гэтым загадзе ў даходлівай форме, а судова-юрыдычныя інстанцыі без прамаўлення атрымалі звесткі аб гэтым загадзе і не ажыццяўлялі ніякіх спраў, якія супярэчаць гэтаму загаду.

Начальнік галоўнага штаба Узброеных Сіл Кейтэль.

ЦЁМНЫЯ ПЛЯМЫ НА "БЕЛЫМ ФЕСТИВАЛІ"

Дзіўны наш час, калі толькі цудам можна лічыць тры дні, што знайшліся ў Нацыянальнай мастацкай галерэі (а яна сёння ўяўляе сімбіёз рэстарана, кніжнай крамы, антыкварнай лаўкі і офісаў фірм, што гандлююць усім — ад мэбля да ўнітазаў) на мастацкую выставу пад назвай "Белы арт-фестываль". Здалелі ўсё ж "усунуцца" перад новай грандэёзнай акцыяй "Прадукты харчавання" і "Усё для лэдзі". Увогуле, складаецца ўражанне, што былы наш, хай сабе і досыць нерзавіты культурны цэнтр — Палац мастацтваў — дажывае свае апошнія дні.

На вернісажы аматараў мастацтваў сустраў грукат барабанаў, брудная падлога і сцены спартыўнай залы — столькі на іх было адбіткаў падстаў. Віселі і стаялі проста на падлозе дзесяткі твораў мастакоў з вялікіх і малых гарадоў Беларусі. І панавалі плюралізм.

Тут была класіка, прывабная як хатні халат; была і поўная яе супрацьлегласць — мастацтва, якое з поспехам ігнаравала як правілы акадэмічнага жыцця, так і законы эстэтыкі ўвогуле. А паміж імі ўтульна прыладзіўся сюррэалізм, экспрэсіянізм, канцэптуалізм, калаж, асамбляж, інсталляцыя і яшчэ з дзесяткаў неазначаных напрамкаў "новага" мастацтва. Безумоўна адно, гэта спроба прадставіць рэаліі і рэальнасць нашага маладзёжнага мастацтва. Але ж, калі аўтары канцэпцыі прэтэндавалі на эрэс сучаснага мастацтва, хочацца запытацца, з кім узгаднялася аб'ектыўнасць адбору, якія крытэрыі, акрамя ўсёдазволенасці і асабістага жадання ўдзельнікаў, існавалі?

Дух свабоды і эксперыменту на арт-фестывалі быў відавочны. Асабіста мне гэта нагадала маладзёжныя вернісажы пачатку перабудовы, якія ладзіў А.Дабравольскі. Але ў той час мы спрачаліся, намагаліся нешта высветліць, знайсці рацыянальнае, мастацкае і антыэстэтычнае, сапраўднае і эстэцкае. Мы гаварылі пра творы і іх аўтараў, падабаліся апошнія альбо не. Сучасны "Белы арт-фестываль" не даў глядачу нават такой магчымасці. Па той прастай прычыне, што па задуме арганізатараў карціны экспанаваліся інкогніта, таму разважаць можна адзіна пра сітуацыю, што склалася вакол самой акцыі, а не разглядаць мастацкі ўзровень асобных твораў, невядомых мастакоў.

Саюз мастакоў, які сёння існуе толькі дэ-юре, дбае аб уласным выжыванні. Фактычна перастаў працаваць Мастацка-вытворчы камітат. Мастак сёння не патрэбна нікому адзіна. Прынятыя нядаўна новыя дзяржаўныя расцэнкі на творы мастацтва, асабліва на скульптуру, інакш як здэкама не назавеш. Рынак з яго жорсткай канкурэнцыяй раскрыў мастаку свае халодныя абдымкі. Асабліва гэта тычыцца маладых. Неверагодна ўзраслі цэны на творчыя прылады, на арэнду

майстэрняў, і адначасова знік попыт на творы мастацтва. Таму кожны выжывае паасобку. Некаторыя эмігравалі, некаторыя збіраюцца за мяжу. Іншыя з надзеяй пазіраюць на Захад ці Усход, хоць і разумеюць, што ніхто нас нідзе не чакае з абдымкамі і не дапаможа, сваіх праблем досыць. Здаецца, надыйшло стагоддзе анархіі, дылетантызму і ўлады грошай. Мастак, асабліва малады, гатовы скапіцца за любую саломінку, за кожную прапанову, нават супрацьлеглую яго поглядам. Таму не дзіва, што буйна расквітнелі ў нас прымітыўныя папулісты, людзі з большавіцкай манерай кідацца абцяцанкамі ілюзорных магчымасцей.

Такой саломінкай і падалася многім акцыя "Белы арт-фестываль", арганізаваная галерэяй "Altar ego". На жаль, галерэяй сёння можа называцца кожная суполка аднадумцаў, і пры стварэнні не ўлічваецца спецыяльная адукацыя, вопыт, памяшканне, правілы і законы мастацкага бізнесу і ў той жа час выставачнай дзейнасці.

Закутак калідора Інстытута замежных моў пад назвай галерэя "Alter ego" стаў на нейкі час галоўнай мастацкай арэнай Беларусі. Такія заманлівыя словы, як "замежны каталог", "прэміі ў валюце", "раскрутка мастака па законах заходняга арт-рынку" ды іншыя, сабралі пад дахам галерэі дзесяткі мастакоў. З самага пачатку гэта акцыя абрасла самымі неверагоднымі чуткамі і спрэчкамі, тым больш, што падставы для гэтага далі самі кіраўнікі галерэі, якія бясконца вар'іравалі лічбамі, датамі і ўмовамі. Не канчатковыя яны і зараз.

Адно бясспрэчна. Падтрымкай некаторых кірункаў беларускага мастацтва заняліся дылетанты, якія не ўяўляюць сённяшні стан мастацтва нават гіпатэтычна. У лепшым выпадку ў іх разуменні гэта "цягнік, які ідзе няведма куды". Адзінае, што цвёрда абцяцуюць арганізатары акцыі, — карціны, якія застануцца ў галерэі, потым павязуць кудысьці пад Пскоў, дзе ёсць 17 (!) выставачных залаў і дзе мясцовыя спецыялісты міжнароднага ўзроўню (!!) дадуць гэтым творам аб'ектыўную ацэнку. Прафесійная сціпласць з ліхваю пакрываецца ў арганізатараў якасці байцоўскімі. Так, адна з кіраўнікоў "Alter ego" здымала з экспазіцыі творы на суперак раэжыю запрашанага "выстаўкама" мастацтвазнаўцаў, а на абмеркаванні ў апошні дзень работы выставы распачала такую баталію з залай, што часам выступоўцы пераходзілі на слэнг у стылі Эдзічкі Лімонава.

Асабіста мяне больш за ўсё ўразіў такі факт: у "выстаўкам" на ролю "вясельнага генерала" была запрошана мастачка Меўг з заштатнага нямецкага гарадка Вассербурга. Яна прыехала разам з выставай сваіх твораў. Слушна казаў у свой час

Дэга: "Гэтыя панове бяруць на сябе нейкую іншую працу, чым мастацтва". У Германіі сёння вольна існуе ўсё мастацтва паліні, у тым ліку і тыя, што створаны на прынцыпах антымастацтва: адмаўленне кампазіцыі, стылю, колеравай гамы. Магчыма, пані Меўг адна з прадстаўніц гэтага накірунку? Але мы не настолькі перасычаны эстэтыкай, як тая ж Германія, таму не гатовы натуральна перайсці да антымастацтва як эстэтычнай кропкі нечага новага. Мы судзім мастака па законах, якія ён сам прызнае. Дык якое дачыненне мае пані Меўг да нашай выставы і нашага сучаснага мастацтва? Я ж бяруся сцвярджаць, што самы слабы твор "Белага арт-фестывалю" быў мацней за самы лепшы судзіць з Германіі.

І яшчэ. Падчас экспанавання выставы па Беларусі тэлебачанні прайшлі дзве перадачы. У адной з іх былі мінскі, а сёння парыжскі мастак Б.Забораў з пафасам і выглядам пракока абураліся на тое, што ў Беларускай акадэміі мастацтваў мадэлі апраануты ў беларускія нацыянальныя касцюмы (а ў якія іх трэба было б апраанач?).

Другі былі мінскі мастак, цяпер лонданскі, В.Мартынычкардзіўся, што ў Англіі хутэй набудуць слабога ангельскага мастака, чым цікавага іншаземнага. Чаму на Беларусі няма такога?

У другой перадачы група студэнтаў акадэміі дзелялася ўражаннямі аб сваіх больш стальных калегах: "старый человек, как правило, выживает с ума и вряд ли способен что-нибудь сделать"; аб беларускім мастацтве: "этот белорусский мороз"; пра сваіх сяброў: "все трясутся, чтобы за своё дерьмо заработать баксы..."

І гэта другі бок аднаго і таго ж медалю, без якога немажліва гаварыць пра наш мастацкі рынак пры сённяшнім беспрынцыпным стаўленні да прафесійнага ўзроўню твораў. Стан бескантрольнага і некіруемага развіцця, у якім, быццам бы, апынулася беларускае мастацтва, усё мацней падзяляе мастакоў на спецыялістаў і рамеснікаў, якіх не выратуе ані прыхільнасць да рэалізму, ані да авангарду. Законы мастацтва паўсюль аднолькавыя. Мы не створым стабільны мастацкі рынак у нашай рэспубліцы, не станем вядомымі і купляемымі на Захадзе, кіруючыся прынцыпамі адмаўлення палярнасці, школе, нацыянальнаму ў суаднесінах да сусветнага і класічнага вопыту.

А ў нас ёсць усё мажлівае стаць цікавай у мастацкіх адносінах краінай. Пазбаўленае ідэалагічных уціскаў, заснаванае на прафесійным майстэрстве пакалення маладых, што не ведае слова "забаронена", дасць нам новыя моцныя таленты і цікавыя сучасныя напрамкі.

Алесь ТАРАНОВІЧ

ФРАГМЕНТЫ

Выспачкі нацыянальных тэатраў у былым СССР былі невялікімі. Ад Брэста да Курылаў усе амаль тэатры мелі аднолькавыя афішы, парадкі і праблемы. Вось чаму нам падалося, што развагі тэатраўцаў В.Гудковай могуць быць цікавымі і для нашых чытачоў.

"На сконе Саюза гэта быў выпадковы ў многім рэпертуар. Не бліскучая, на жаль, рэжысура. Адсутнасць новых ідэй. Савецкі тэатр і сапраўды ўяўляў сабой журботнае відовішча. Мне могуць запыраць бывалыя тэатралы: але прабачце, тады ж ігралі акцёры... ставілі рэжысёры... Так, канешне, аднак лепшыя спектаклі існавалі практычна толькі для тых, хто добра арыентаваўся на тэатральнай карце. Ні спектаклі рэжысёраў Прыбалтыкі (Някрошус, Шапіра, Мільцініс), ні спектаклі рэжысёраў Грузіі (Стуруа, Чхеідзе), ні маленечкая зала Анатоля Васільева "шырокаму глядачу" даступныя не былі.

Асобныя таленавітыя астраўкі былі, былі нават шэдэўры, але агульнае тэатральнае надвор'е рабілі не яны. "Вялікія" тэатры марудна затухалі, жывая тканка змярцвялася. То быў час тыражавання "гатоўных формаў", таных "канцэптуальных" спектакляў. Самае галоўнае — тэатр не выпрацоўваў свежых ідэй. Эліта ў тэатры шчыра нудзілася. Просты глядач пачынаў ужо атрымліваць дома свае серыялы.

(...)

Сёння змена суразмоўніка стала відавочнай. Адбылася натуральная змена пакаленняў глядача, якая заўжды адбываецца і без усялякіх рэвалюцыйных сапраўдненняў у грамадстве. Змянілася сітуацыя суадносін: праца — адлачынак. (...) З самага прэстыжнага спосабу правядзення часу тэатр ператварыўся ўсяго толькі ў адзін з магчымых. Можна ў тэатр — а можна і відэа паглядзець.

Вядома, у новых умовах рэзка ўскладнілася становішча рэжысёра. Атрымаўшы тэатр, яго кіраўнік быў жорстка абмежаваны пры фарміраванні рэпертуару: "правілы" прадлісвалі, што ў яго павінны абавязкова ўваходзіць адна класічная п'еса, адна заходняя, адна сучасная, адна "на тэму" ("к даце", яна ж "дацкая" п'еса). Знутры гэтых жорсткіх рамак рэжысёр і выстройваў свой курс, вырашаючы задачы заняцасці акцёраў, адносін з мінкультам і інш. Цяпер абмежаванні засталіся адно ўнутраныя. Можна браць чорнае і белае, гаварыць "так" і "не" чаму заўгодна. Не будзе забароны на спектакль — але затое і героем не назвацца адно з-за таго, што паставіў нешта ідэалагічна сумніўнае. Адышоў у мінулае падзел рэжысуры на "прагрэсіўную" ці не. Светапогляд "адляніўся" ад роду дзейнасці, самае важнае — талент і прафесіяналізм, спалучэнне, якое сустракаецца не часта.

У змененых умовах тэатр паспрабаваў завабіць глядача з дапамогай раней забароненых п'ес. У канцы 1980-х — пачатку 1990-х пайшлі "Алень і шалашоўка" А.Салжаніцына, "Матроская цышня" А.Галіча, "Доктар Жывага" Б.Пастарнака. Былі пастаўлены і асабліва паспеху не мелі.

Затым настала чарга абсурдызму. Сартр, Кафка, Ёнэска, Мрожак. І — таксама ніякіх адкрыццяў не прынеслі, узрушэнняў не зрабілі. Іх абсурд не змог дадаць нічога новага да таго, што кожны з нас шматразова меў у штодзённым жыцці. Камю калісьці (у "Міфе пра Сізіфа") пісаў пра абсурд, які сцеражэ за вуглом. Ды і не за вуглом нават — проста мы жывём, пераходзім з адной абсурднай сітуацыі ў другую. (...)

Найбольшым поспехам у гэтым сезоне карысталіся спектаклі апалітычныя, без абавязковых раней алюзій, амаль дэманстратыўна "не пра нас". (...) Палітызаванасць спектакляў у апошнім сезоне ўспрымалася як сімптом несамастойнасці мыслення, сведчанне таго, што палітычнае быццё імкнецца звузіць універсальную свядомасць чалавека да лозунгаў, адданасці плоскай ідэі. Палітычны тэатр "з тэндэнцыяй" перамясціўся ў правінцыю, стаў любімцам эпігонаў. Гэта азначае змену канцэпцыі чалавека: на змену чалавеку "дзяржаўнаму", вытворчому прыходзіць чалавек прыватны.

(...)

Пачуліся патрабаванні разгубленых рэжысёраў да крытыкі пісаць так, каб народ валам валіў у тэатр. Але адмаўленне ад адзінай ідэалогіі азначае і тое, што цяпер рэжысёр (і тэатр) выходзіць да публікі сам. Яму ніхто нічога не вінен. Як гаварыў некалі Бялінскі, ідзіце ў тэатр (калі вы любіце яго) і памрыце ў ім. Але гэта будзе выключна вайшая прыватнай справай".

"Дружба народов", 1994, № 4.

СТВАРАЕЦЦА МУЗЕЙ

Культурная грамадскасць нашай краіны даўно чакае адкрыцця музея знакамітых Ваньковічаў. Сярод прадстаўнікоў гэтага сямейства найбольш вядомы Валенцій Ваньковіч, мастак, які жыў на пачатку мінулага стагоддзя. Яго дом у Мінску быў своеасаблівым цэнтрам культурнага і мастацкага жыцця горада.

Музей плануецца адкрыць у маі гэтага

года на вуліцы Інтэрнацыянальнай у доме № 3 а, у былой гарадской сядзібе Ваньковічаў. Музей будзе падзяляцца ўмоўна на дзве паловы. Першая — мемарыяльная зала Ваньковічаў, другая пазнаёміць наведнікаў з культурай Беларусі таго часу, калі жыў Валенцій Ваньковіч. У экспазіцыях музея будзе прадстаўлены шэраг партрэтаў і паловы XIX ст., графічныя працы, а таксама

ўзоры дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва тае пары: мэбля, калекцыя фарфору і г. д. Рыхтуюцца ксеракопіі рэдкіх дакументаў, звязаных з жыццём Ваньковічаў і кола іх сяброў. У задумах стваральнікаў музея — максімальная праўдзівае ўзнаўленне побыту беларускай шляхты тае пары.

Хочацца пажадаць стваральнікам музея Ваньковічаў і самім нам, будучым наведнікам, хутэй пабачыць добрую справу завершанай.

Л. Р.

магае ўхвалення, а казна пустая...

У тэатры "Дзе-я", як у кожным таленавітым тэатры, галоўным з'яўляецца не столькі драматургічны матэрыял, колькі яго пераклад на сцэнічную мову. Запамінальна, ярка ствараюць вобразы сваіх герояў Г.Гатоўчыц, Т.Палова, А.Якаўлеў, В.Агаян, І.Нікалаеў, Л.Баталава, А.Радкевіч, С.Яцэвіч-Падлівальцава, А.Арвінч, А.Сушко. Спектакль іграецца ў маленькім зальчыку, які займае тэатр у будынку кінатэатра "Радзіма". Глядач тут самы патрабавальны і непадушны — у асноўнымыхыхарырабочайускраіныгорадаііхдзедзі.

"А мы яшчэ прыйдзем сюды?" — на беларускай мове, якую толькі што чула са сцэны, пытаецца таленькая дзяўчынка ў сваёй маці. "Будзем прыходзіць", — адказвае тая таксама па-беларуску.

Л. Р.

Тэатр

У ГОСЦІ ДА "БАРАНОВАГА КАРАЛЯ"

Муниципальный театр драмы "Дзе-я" распачаў сваю дзейнасць зусім нядаўна. Аснову яго рэпертуару складаюць творы Францішка Аляхновіча, "бацькі навейшай беларускай драматургіі". Тэатр у многім эксперыментальны. Але, бадай, самае галоўнае — яго беларускасць.

З пачатку года тут ідзе новая казка для дзяцей "Барановы кароль", пастаўлена рэжысёрам Міколам Труханам па п'есе Уладзіміра Ковеля. Дзеянне казкі адбываецца... у псеўда-Японіі. Тут і элементы традыцыйнага японскага тэатра масак, і стылізаваныя самурайскія касцюмы, і нават дэманстрацыя ўсходніх адзінаборстваў... І — пастанная анало-

гія з сучаснай Беларуссю. Ад "троннай" прамовы "барановага караля", нядаўняга пастуха, які абвясчае, што "прышоў усур'ез і надоўга" і вось-вось зробіць усім добра, да прэзентацыйнай каралеўскай песні "Касіў Ясь канюшыну..." у выкананні баранчыка. Інтрыганы-міністры хаваюцца пад папярковымі маскамі, кароль, "красамоўны наш", вы-

БЫЎ ЧАС, БЫЎ МАЙ, БЫЛО МЯСТЭЧКА...

СВЯТА ЎСЯГО, ШТО ГУЧЫЦЬ ПА-ФРАНЦУЗСКУ

Дзень французскай мовы ў Парыжы (магчыма, і па ўсёй Францыі) — заўважнае свята, сваясаблівасць. Асацыяцыя выкладчыкаў французскай мовы ў Беларусі святкуе разам з усімі франкагукавым (франкафонным) святкам; сёлета да азначанага — 20 САКАВІКА — дня прывітаньня ішчэ І семінар на базе Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта. Дзякуючы пільнай увазе Пасольства Францыі, у Беларусі вырашаюцца сякія-такія праблемы выкладчыкаў і самога выкладання. Пасляхова выдана першая частка падручніка для школьнікаў, занага "Трампаляна" (у яго ўваходзіць і метадыка выкладання мовы): гэта перавыданне ў беларускіх умовах французскага арыгінала. Выдавец дзіцячы часопіс "Жако" (цікавы палугайчык, які заахвочвае дзіцяці вывучаць не толькі мову, але і гісторыю, і культуру Францыі). Дарэчы, Поль Рамановіч, чалавек ягонага рэдакцыйнай рады, атанз па пытаннях адукацыі і дырэктар бюро па супрацоўніцтве ў галіне мовы і адукацыі французскага пасольства, заўважыў, што французскі бок меў на ўвазе зрабіць гэты часопіс франка-беларускім, аднак зацікаўлены ў выданні фірмы збыліся рынкавага ўціску і пасляшліся адмовіць. Спідар Рамановіч ласкава прадэманстраваў мне занятка на стужку леташняе свята — у сценах Тэатра юнага глядача школьнікі паказвалі цэлыя спектаклі, драматычныя сцэнікі, маналогі і ляльчанае прадстаўленне. Вяла рэй французская мова...

Яна Ізноў павядае рэй у сценах і на сцэне ТЮГа — ужо ў сярэдзіне траўня месяца, калі да сваіх выкладчыкаў далучыцца зацікаўленыя дзятва (школы NN 148, 74, 20, сёлета абавязкова і 79) ды пакажа ўсё, над чым яна шчыравала цалюці навучальны год. Самадзейны тэатр і вывучэнне мовы так шчыльна, так па-старасвецку (добрая старая часіна) і так сучасна злучаюцца, перасякаюцца, каб у выніку выснаваць простае і справядлівае для кожнай мовы і кожнай культуры: толькі з любоўю можна агораць і спраўдзіць самае цяжкае або неверагоднае. Як спраўджае, дарэчы, студэнцкі тэатр Мінскага лінгвістычнага ўніверсітэта, — ён вядомы, як Тэатр Шынкарова. Трыццаць тры гады выкладчык Валеры Шынкароў займаецца сваім тэатрам, "даўё" яго да лаўрэатскага звання, дваццаць гадоў ставіць сам, годна прадстаўляючы Беларусь, напрыклад, у Бельгіі, у рамках праграмы "Дзеці Чарнобыля". Мясцовыя — бельгійскія — газеты адзначалі "трыумфальны поспех". Пакуль што, праўда, сярод студэнтаў, але — франкамоўных! Ды што можа быць лепшым для зносін з героямі Мальера, Мюса, Зала, Лабіша, Ануа, Жыраду як не тэатр? А што — найлепшым, калі гэтыя зносіны — на мове арыгінала?

Магчыма, толькі праз замежную мову раптоўна далучаешся да вартасцей свай?..

Жана ЛАШКЕВІЧ

ЦУД ДА 2 КРАСАВІКА

Як і чым толькі ні адзначаюцца юбілеі, а вось нішмат хто можа адзначыць свай піцідзясцігоддзе... "Звычайнымі цудамі" Праўда, для тэатра з назваю "Бай паморскі" гэта нібыта і натуральна, асабліва калі ўдакладніць, што п'еса Я. Шварца як мага прыдаецца нават да самога казанскага паморскага горада Руні, дзе азначаны тэатр асталяваўся, і да тэатральнай, мові так, спецыялізацыі — тэатр ляльчак, і, як ні дзіўна, да юбілейных урочышчэстасцяў: у спектаклі прадугледжаны незвычайныя сцэнічныя эфекты. Для ўвасаблення звычайных тэатральных цудуў дырэктар "Баю паморскага" Чэслаў Сенька запраціў пастаноўшчыкаў з Беларусі: рэжысурай мусіць займацца Аляксей Ляляўскі, сцэнаграфіяй — Аліна Фаміна, музыкальнымі дзівосамі — Уладзімір Кандрусевіч. Прэм'ера прызначана на 2 красавіка. "Звычайны цуд" не запозніцца...

САМАЯ ЁМІСТАЯ, САМАЯ ВАЖКАЯ

З 5 па 12 сакавіка доўжылася "Панарама новага беларускага кіно" — бадай, самая ёмістая, самая важкая за апошнія пяць гадоў дэманстрацыя нагутнасцяў, узроўняў ды магчымасцяў айчынай кінавытворчасці. Гравыя, дакументальныя, анімацыйныя фільмы, а таксама студэнцкія работы прадстаўлялі глядачам у Дому афіцэраў і ў кінатэатры "Перамога". Падрабязныя звесткі пра гэтую імпрэзу "ЛІМ" падасць у бліжэйшых нумарах.

Генеральны спонсар "Панарама..." — Беларускі гандлёва-фінансавы саюз, спонсары — банк "Капітал" і "Форт нокс камп'ютэрс", генеральны прадзюсер — студыя "Тэле-Арс" Саюза кінематграфістаў Беларусі.

(Пачатак на стар. 3)

А Валодзька хі-ітры! Сам ціха сядзіць, а хлопцы яго з "ініцыятыўнай групы" — як быццам гэта партыя імі ўжо прыватызавана! — галоднымі кнурамі пруюць да карыта ў прэзідыум. Але і мы не дурні!

— Я атрабочылі! — крычыць з месца такі Лайдакоў, у якога твар перакручаны ці ад гуты, ці ад мартэна, ці нават ад дыспансера.

— Ня нада нам прэзідзіумав цзіх! Пап-рывыкалі, панімаіш...

— Правільна! — крычаць тут усім класам. То значыць — усім рабочым класам. — Ня нада!

Ну, давайце аднаго вядучага... Ну, кажуць, калі аднаго — тады нічога, тады ладна. І тут мая ультранационалістычная групочка выстаўляе барадатага Мікалаевіча — не тое што "рускоязычного", а самага натуральнага маскала! Валодзька з намеснікам трывожна пераглядаюцца — бо, як справы ў нашай незалежніцкай партыі з той нацыянальнай свядомасцю, не мне ім гаварыць! Як кругом — так і ў нас! І дурню ясна, за каго прагала-суюць!

— Трэба па-беларуску размаўляць, — бярэцца-такі ратаваць і прырэчыць сухенкі дзядок. — Шануйма родную мову...

— Камуністы толькі тава і ждуць, штобы нас падзяліць, как нацыяналісты хацяць! — перабівае яго Лайдакоў.

— Ня нада... Я атрабочылі, — дадае ён крыху няпэўна. Таму што падскочыць-то падскочыць, нават другі раз падскочыць, а так нічога і не сказаць, хоць і вываліў запас цэлага жыцця. Але Бог з ім, бо справа вырашана! Мікалаевіч залазіць на сцэну, хукае ў мікрафон і абвешчае разбор плэнтаў адкрытым.

— Ну, что же! — Фрыхтык Гарбачоў гаворыць вядучы. — Надо, наверное, гостям дать слово для разогрева, как?

— Так! — зноў крыкнулі дружна і зашыкалі на хлопца з Валодзькавай кампаніі, які нешта спрабаваў сказаць пра працэдурі і рэгламент — за што яго абазвалі адлаведна здраднікам, камуністам і наменклатурай... Які рэгламент?! То ж шырокі народны рух! Масы! Людзі ўжо да ручкі дайшлі, а яны са сваім рэгламентам, маць вашу!

А Валодзька злы сядзіць! Ну-ну, пасядзі-пасядзі — а мы сваім гуртком так і дамаўляліся, каб да галасавання дайсці не раней, чым дзевяць з дзясці кангрэсменаў асалавеюць у дрыбадан!

Госці гаварылі паўдня і спадабаліся ўсім — тыя тым, а гэтыя гэтым. Таму што калі мае быць свабода дыскусій ды фракцый, то няхай будзе — такой бяды! Тутэйшы старэйшы таварыш ад прафсаюзаў пераконваў, як шмат сумленных камуністаў сярод простага народа, і выказаў цвёрдую веру, што разам мы адновім партыю — ніхто не пытаў, тую ці гэту, але білі дружныя бравы. Потым вылез нейкі гаспадзін з Санкт-Пецярбурга, "даўний друг Антоніна", як сам адрэкаментаваўся, і працятаў лекцыю, як нам лепш усяго тую Расію запапарадкаваць, угнаіць, перакапаць і асфальтам пакрыць! І тут мала не салсаваў усю справу верны спадзвіжнік мой Колька Верабей.

— Ах, — круціўся ён у крэсле, як вуж, — пры чым тут Расія?! Каго мы слухаем? Чарнасоценца?!

— Адчаліся! — казаў я. — Ты так хутка забыў, як рускія выглядаюць? Цвярозныя гавораць пра Расію, выпішыя — пра баб, п'яныя — пра службу і долю, а пра грошы ніхто ніколі!

Верабей сапеў і крактаў, а потым узляцеў і зачыркаў.

— Спадарства! Гэта што — Паўночна-Заходні край?! А ну, каторыя маскалі — вон з хаты!

Тут счалілася ўся зала, пры гэтым частка "маіх" рабочых вельмі абуралася гэтай нацыяналістычнай выхадкай, а частка "Валодзькавых" інтэлігентаў вельмі ўзрушылася гэтым патрыятычным учынкам — усё перамяшалася, як у бітве пад Воршай!

Кангрэс ад заняпаду і трох падзелаў уратаваў Мікалаевіч. Калі дайшло да пытання "а ты хто такі?!", ён выпусціў на трыбуну самага казырнага госьця — не з-за празрыстай, але з-за сапраўднай мяжы, дзе дагэтуль калючы дрот у чатыры рады! Сам спадар Сакрат Яновіч з які ўжо раз вызваленага Беластока, — цяпер яго вызваліла, здаецца, "Салідарнасць" ад камуністаў, — мініятуры свае непараўнальна палез гаварыць пранікнёна. Адною расказаў, другую, ларычны настрой у зале стварыў і кажэ:

— А п-палітычная партыя, якая не п-

пхнецца да ўлады, дык то не партыя, а фальклорная група!

Абедзве крайнія фракцыі, а таксама цэнтр, левы цэнтр, "балота", "аўтанамісты" і незалежныя ўрэзалі авацыю. А праджная бальшавіцкая прэса проста шалела! Пісакі скіліліся над бланкетамі і трэсліся над імі, як тыя салдацікі з Савецкай Арміі, якія на праглядзе праграмы "Время" блялі на дзягач пастай ГОИ да парасяча-гла бліску даводзяць... "Ага-а!" — узрадаваўся я. — Гэта ж бясплатная рэклама! А загалюкі, загалюкі якія будуць! "Арыя заезжэ госьця", "С чужого голоса", "А о народе — забыли", "Страсти вокруг власти". "Памры, Маня, а лепей нагой не дрынеш!"

І на гэтай хвалі энтузіязму Мікалаевіч хуценька зрабіў перапынак — і партфелі прыйшла пара дзяліць, і публіка даволі праняла парцейным духам зафрахтаваную залу. Таму ўсіх пагналі ў буфет, дзе крыху адпачылі ды пагутарылі, як было сказана вышэй, даволі БАГАТА.

Пасля буфета атмасфера на Кангрэсе праяснелася так, што ажно лягчы дыхалася — па-першае, пайшлі выступішыя госці ды назіральнікі па-за тымі, што

І тут я зразумеў, чаго вартыя магі аднаго журналіста і аднаго інжынера, гэта значыць, Мікалаевіча і мае, у параўнанні з мазгамі двух навукоўцаў фундаментальнай навукі, гэта значыць, Валодзькі і прыяцеля. Смеху яны вартыя — вось чаго!

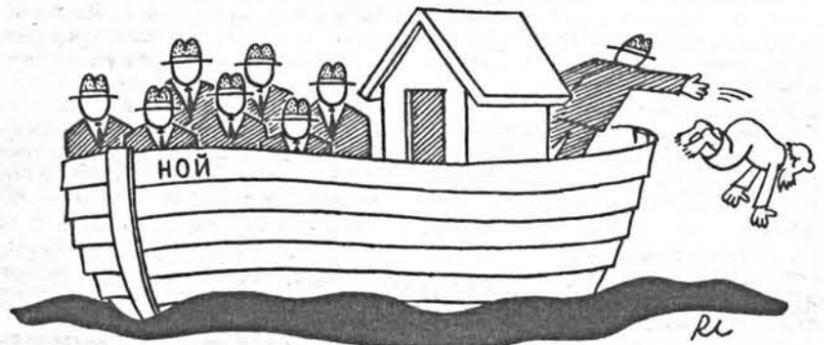
— Як вы збіраецеся нешта рабіць без дысцыпліны?! — узляцеў верны Верабей. — Гэта ж гаварыльня з анархіяй!

"Так прамазаць! Так прамазаць!" — кляў я сябе і бічаваў чорнымі думамі. А Валодзька расплыўся, як гусінае яйка — на ўсю патэлюню! А па Вераб'ю лупілі з усіх бакоў, як з гарматаў! І такі ты, і сякі-разгэтакі, і новы ты бальшавік, і стары ты бюракрат... Хоць няшчасны Колька скончыў тутэйшы ўніверсітэт і працаваў электрыкам на заводзе дробнапанельнага мантажу свінчых загарадак.

— Гэта абражае хрысціянскія пачуцці! — крычаў каталік Ваня.

— Ня нада! — гнуў Лайдакоў. — Мы атрабочылі проціў кацігарычаскі, штобы снова бяз нас рашалі!

— І не трэба людзей дурнымі выстаўляць! — вішчала мадам Слімакова неакрэсленага ўзросту, выгляду і занятку, як то і мае быць у парадачнай супердэмакратычнай пар-

Малюнак Л.Разладава

адбывалі шарварку на службе, па-другое, у маім і Валодзькавым варыянтах Статута не было нічога пра камуністаў, наменклатуру і толькі ў канцы адзін радок пра мову. Так што падпускалі шпількі адны тэарэтыкі абедзвюх фракцый, шараговыя ж парцейцы галасавалі адлаведна сваім асабістым перакананнем — раз за Валодзьку, другі за мяне.

Кангрэс працаваў, як добры калгас! Бацька на сцэне, тры брыгадзіры бегаюць па залі, лічаць галасы і будзяць каторага з кангрэсменаў, калі непарадак з кворумам, а збоку ў сакратарыяце сядзяць бухгалтаркі са спецыялістамі, чыркаюць сабе па праекце папраўкамі і глядзяць, каб выходзіла не менш, як сто адзін працэнт...

Але лодкі на Нёмане топяцца, як вядома, пасярэдзіне стрыжня, а кароўнікі ў калгасах ваяцца, амаль выведзеныя пад страху! Так было і тут.

— Так, — сказаў Мікалаевіч. — "Пункт 4.11. Сябры партыі абавязкова прымаюць удзел у мерапрыемствах партыі". Ну, я думаю, пра абязмальнасць надо сняць — это и так понятно...

— Супраць! — крыкнуў я. — То ж будзе не партыя, а фальклорная група!

— Ах, Федоравіч, — уздыхнуў мой барадаты прыяцель. — Не надо вносить деструктивный элемент по любому мелкому поводу, я вас очень прошу.

Гэта была наша лепшая камбінацыя, псякраві! І скамбінавалі добра, таму што "атрабочылі" адразу закрывалі, каб я сеў і не дурый галавы, а прыяцель адразу паставіў на галасаванне, а Валодзька, на маё здзіўленне, гэтую тонкую падлянку прапусціў — і яна прайшла! Але ўжо гаварылася, што чалавек пан толькі свайго сумлення, але не пан становішча, куды трапляе — і толькі я задаволіўся жыццём, як падняўся Валодзькаў прыяцель.

— Калі можна, маленечкае дапаўненне, — наіўнай ласой пачаў ён. — Э-э, так... "прымаюць удзел у мерапрыемствах партыі", калі гэта не супярэчыць іх перакананням".

ты. — Людзі ў нас не дурныя, самі разбяруцца, што да чаго! Трэба быць разам, а не сварыцца!

— І не глядзіце на мяне так! — крыкнула яна Вераб'ю ў вочы горкую праўду. — І я была камуністкай! А хто не быў?!

— Вось, блин! — не вытрымаў на сцэне спацелы Мікалаевіч. — Технический перерыв на пять минут!

У буфете абедзве фракцыі ўжо займалі адна перад другой чаргу і без чаргі пускалі толькі сваіх — партыя, што тая кантора, на вачах калолася на ўпраўленні, аддзелы, бюро і сектары.

— Дубіна ты! — павіншаваў мяне мой барадаты прыяцель. — Ну, что я тебе говорю?!

Ну што я мог сказаць? Гаварыць мне многа хто чаго гаварыў, але хто ў нас калі каго слухаў?!

Пасля перапынку шыхты яшчэ мацней пашчыльнелі, але патрэбна для рэгістрацыі ў міністэрстве юстыцыі "сотня" парцейцаў усё ж была. Перайшлі да рэштак — фінансавы бок, сімволіка, мова і гэтак далей. І завіхурыла зноў...

Як вы думаеце, адзін працэнт — гэта многа ці мала? О, адзін працэнт гэта страшна! Адзін працэнт ледзь усю партыю не разваліў — а быў гэта працэнт штомесячных складак ад заробку на патрэбы роднай партыі.

— Г-м, — адразу ж убачыў несправядлівасць калега Лайдакова Толік Падгрыбіч. — То рабочым плаціць адзін працэнт, а як кааператарам?

— І кааператарам адзін, — патлумачыў Валодзька, які быў дакладчыкам. І трапіў у пастку!

— Ха-га!!! — ужо ўпэўнена сказаў Толік. — Так рабочыя можна ў бухгалтэрыі правярыць, а я адкуль знаю кааператарскія заробкі?! Яны там што хочучь, тов робляць!

— А почему такое недоверие к своим партийным товарищам? — пакрыўджана спытаў Юрка-камерсант. — Почему чело-

век, который имеет собственное дело, обязательно жулик? Мы уже слышали это от коммунистов!

Валодзька, я, Мікалаевіч, Антанін і хто яшчэ быў пры памяці — збылі на смерці! Таку што хоча Юрка пакуль што нічога таго для партыі не даў, але ж мог даць, праўда? А што было ўзяць з таго Толіка. Адзін няшчасны працэнт!

— Пры чым тут увогуле нейкія бухгалтарскія правэркі? — кіннуўся выпраўляць становішча Валодзька. — Сябра партыі дакладуе свае заробкі і плоціць па факту — і ўсё!

— А калі не дакладуе? — не адступаў Толік, дэманструючы слухнасць навукі Маркса-Энгельса-Леніна і ўсіх астатніх, што пралетарый у буржуа ўсе кішэні няхом чуе.

— Ды гэта ўвогуле абраз хрысціянскіх пачуццяў, калі за свае перакананні чалавека абавязваюць яшчэ грошы плаціць! — крыкнуў зноў Ваня-каталік, крыху змяняючы напрамак дыскусіі.

— Ды ў партыю ж нікога не заганяюць! — ледзь не заплакалі хорам мы з Валодзькам, бо цэлы хляўчук ужо хістаўся, як трактарыст на вяселлі. — У партыю ж ідуць, калі згодны са Статутам ды са статутнымі абавязкамі! А калі не — дык не ідуць!

— А-а! — аж падскочыла Слімакова. — Дык вы ўжо людзей разганяеце, гнілая інтэлігенцыя?! Напляваць вам на просты народ, толькі пра сябе думаеце!

І тут, як кажуць, даў коксу ціхі хлопец, які ціха прасядзеў цэлы дзень, але напярэдадні абараніў кандыдацкую дысертацыю. Цэлы дзень ён сядзеў і слухаў — і нарэшце выдаў для прэсы! А тая прэса зноў аж застракатала ў бланках, бо філосаф выдаў для яе вось што:

— А я не разумею, як гэта ў адной партыі і камерсанты, і рабочыя, і служачыя, і інтэлігентная публіка?! То ж не партыя, а фальклорная група! — і ён са здэкам паглядзеў... на мяне, бо Яновіч ужо пайшоў. Спладар Сакрат меў нейкія гаспадарчыя прапановы да нашага местачковага начальства.

— Так, перерыў! — сказаў змоклы Мікалаевіч. — Не дам я вам слова! — крыкнуў ён камусьці праз залу. — Перерыў!

Дзякуй табе, буфеце! У перапынку знайшлі кампраміс: Юрка-камерсант забраўся з Толікам Падгрыбічам наконце яго кваліфікацыі і прапанаваў у сваёй фірме ў чатыры разы вышэйшы заробак, а таму пасля перапынку ўсе дружна прагаласавалі, каб сябры партыі плацілі не роўна адзін працэнт, але НЕ МЕНШ аднаго працэнта! Тым самым партыя пацвердзіла сваю прыхільнасць да сацыяльнай справядлівасці і роўнасці ў багацці. Кандыдат навук і Ваня-каталік устрымаліся.

Але рана радаваліся мы з Валодзькам, ужо амаль пагоджаныя бегам абставінаў! За сімваліку, што праўда, кангрэсмены не сварыліся, нават мовы не зачалілі, хоць па тварах прысутных было відаць, дзе ім тая мова... Эрзшы, хіба толькі тымі і не зачалілі. Але як дайшло да назвы партыі! І сацыялісты знайшліся, і нацыяналісты, і лібералы, і канстытуцыяналісты, і Бог адзін ведае, хто яшчэ! А калі ўжо ад крыку заходзіцца і сінець пачалі, дык Юрка-камерсант раптам палез па цэрневы вянкі тэарэтыка і прапанаваў назву "дэмакратычна-унітарная", яднаючы тым самым усе напрамкі — галасавалі аднагалосна. Але і гэта не ўсё! У апошні момант кандыдат навук прапанаваў тое "адраджэнне", на якое камуністы ўсіх здохлых сабак і катю паначаплалі, паднавіць свежым "абнаўленнем", бо сутнасць тая ж, і прыпісаць у зад! І паднавілі, і прагаласавалі, і прыпісалі...

І калі ўжо прыпісалі, толькі тады мы з Валодзькам шчыра паглядзелі адзін другому ў вочы ды ўсё даравалі. Таму што вось які ў калектыўнага партыйнага розума атрымаўся кампраміс: Дэмакратычна-Унітарная Партыя Абнаўлення. Скарачана — ДУПА.

— Спасибо, — сказаў Мікалаевіч. — Телеръ сделаем перерыв, чтобы считающие себя членами ДУПЫ заполнили партийные анкеты и смогли приступить к выборам координирующих органов...

Пагром быў поўны! Чацвёрты такі за ўсю гісторыю Беларусі пасля Грунвальда, Воршы і вяселля Рэні Бічалёвай у падлідскіх Біскупцах, калі ад таго, што было ў хаце, засталася паўпечы, бо астатні рыштункі і палову цэгля разабралі на мардабойны інструмент.

Нашы лепшыя сілы інтэлігенцыі Наднямонна казламі скакалі праз крэслы, прабіваючыся да дзвярэй. Наперадзе беглі тыя, хто моцна выступаў у спрэчках. У разбітай залі засталася чалавек дваццаць пяць... Верабей, Антанін, Толік, я, Валодзька і купка другіх нязломных змагароў за ідэю ціха перакурвалі, як рэшткі разбітай харугвы панцырных гусараў, знянцку абстралянай чацвёркай расійскіх штурмавікоў СУ-27. Толькі адзін Мікалаевіч не згубіў галавы.

— Так всё же нормально! — сказаў ён,

прагледзеўшы дакументы. — Записалось тридцать два человека, а нам всего-то и нужны, блин, четыре секретаря, семеро в Раду да трое в ревизионную комиссию. Конгресс продолжается!

Агонія была нядоўгай. На Валодзьку я спіхнуў арганізацыйны сектар, у адказ ён на мяне — інфармацыйны. На фінансы знайшоўся нават прафесійны бухгалтар, улік з кантролем па камсамольскай традыцыі і звычайна звалілі на бабу, рэвізіяністамі дзеля сацыяльнага партнёрства прызначылі рабочых, а ў Раду выбралі камерсантаў — тыя сядзелі не ў адным праўленні не аднаго паддзронага фонду, так што справа была знаёмая. Адным словам, народ падбраўся салідны, можна сказаць — з душой.

Наш новы сакратар Валодзька, — а выйшаў ён з Кангрэса вялікім чалавекам, як усё роўна Антановіч ці Суслаў! — выйшаў на свежае паветра сіні.

— Ты чаго? — спытаў я.

— Агось, — прастагнаў ён, — які здэк! Дупа, дурная дупа...

— Нічога, — супакоіў я. — Нават у Гродне мала хто памятае, што гэта па-польску азначае. Ды і партыя мы ж не польская, а беларуская!

Мне добра было смяцца! Мне ж трэба было толькі інфармацыю пра дупу па свету паразносіць, а Валодзька меўся да яе новыя маладыя кадры пазаліхваць!

Як ні цяжка было маладой партыі, але з кожным днём наша ДУПА расла. У нас завялася нават штаб-кватэра, дзе стаяў чамусьці чорны раяль і два дзесяткі жалезных крэслаў. Наезджкі нейкія эмігранты адтуль і дэмакраты з суседніх мястэчак параўнаць ідэйныя прынцыпы ДУПЫ са сваімі, прыходзілі контрразведчыкі і для маскіроўкі алошнімі словамі мацюкалі камуністаў, не бракавала і звычайных местачковых псіхічна хворых. Гэтых прымалі таксама — дзеля мін'юста.

Радыкальнае і ліберальнае крыдлы ДУПЫ падспудна варагавалі. Спачатку верх узялі лібералы і праз сваю местачковую дэпутатскую групу, якая кармілася пры сапраўдным местачковым начальстве, заказалі мітынг пратэсту супраць пустых крамаў і высокіх цэнаў — і гэта восенню дзевяностага года, во псіхі! Цяпер бы тыя цэны...

Дабіліся яны свайго легальным шляхам, як жа ж! Адвялі ім плячоўку, дзе гаспадары звычайна сабак выгульваюць, альбо Новы Парк, а метзаслужба абласная заказала дробненькі дожджык і змачыла тыя тры сотні пратэстантаў, калі лічыць разам з сабакамі і гаспадарамі, ушчэнт! Пасля гэтага ліберальнае крыдла ДУПЫ магло спакойна склейваць ласты. Што яно і зрабіла.

Надышоў час радыкалаў. Працавіты Валодзька да той пары радыкалізаваўся так, што наступны мітынг рыхтаваў сам. Напярэдадні цэлае мястэчка было заляпана аграмаднымі паперынамі, дзе аграмаднымі літарамі паведамляліся месца, час і змест. Змест быў просты, ясны і зразумелы кожнаму паміркоўнаму рабочаму чалавеку, без усялякіх там нацыяналістычна-ліберальных штук!

1. О снабжении продуктами.
2. О смене власти...

І як улады местачковыя ні бегалі, што на сесіі ні крычалі, чаго толькі ні рабілі — а пры азначаным часе плошча Леніна была бітком набіта людзьмі, тысячаў дзесяці! Нічога не відаць — толькі медная галава ў кепцы тырчыць! А пад апладысменты публікі міма нашай вечна нейтральнай міліцыі праехаў радыёфургон, расцягнулі кабелі — і пачалася другая местачковая рэвалюцыя! А патрабавалі местачкоўцы адставіць і парламент, і ўрад, і Кебіча, і Дземянца, і ўсіх разам! І каб народ сам сабой кіраваў, во! А што вы думалі? Вось так, вось вам і ДУПА — на чатыры гады раней за нашага Сашку Лукашэнку і без яго ласкі!

Але ні разу так не было, каб на твой мёд не лезлі чужыя мухі! Як ні аберагалі ўжо нешматлікія сепаратысты сваю ДУПУ ад розных эмісараў са сталічнага мястэчка Мінска, як іх ні адганялі, але па ДУПЕ пайшлі расколіны — і аднойчы яна ляснула... Цяпер у мястэчку ДУПЫ няма. Валодзьку выгналі з палітыкі следам за мной, Мікалаевічам, Антанінам, Толікам і другімі забастоўшчыкамі ды ветэранамі нацыянальна-вызваленчага руху. Але цяпер у нас ёсць Філія — і збіраюцца туды людзі з усіх філій усіх партый, якія на наша мястэчка Мінскам пастаўлены і размеркаваны.

Цяпер Мікалаевіч засноўвае газеты, якія чамусьці гараць адна за адной, Валодзька пасля нейкай цымнай гісторыі з продажам партыі супрацьгазавых масак пайшоў назад да навукі, нехта спявае ў касцельным хоры, другі прадае сала, трэці проста жабуе каля царквы, а я вось сяджу, плачу ў машынку па сваіх да пары загінуўшых таварышах і прапіхаю ў Гісторыю іх імёны, як толькі магу. Цяжкая гэта праца, але некаму трэба.

Быў час, быў май, было мястэчка...
1994, май

З'ява

І ВЫЦІНАЕМ... СПЕКТАКЛЬ

Рэжысёр Жугжда і драматург Кавалёў радзіліся пра будучы спектакль на маленечкай драматургавай кухні за кубкам кавы; прысутніцаць дазволена было толькі наравістаму і неверагодна пароднаму драматургу кату разам са мною. Абмяркоўвалі "Піліпку-сынкі". Сяргея ўражвала водгулле старажытных абрадаў ініцыяцыі (тлумачу знарок для беларускіх парламентарыяў — ініцыяцыя гэта не ініцыятыва, а дзеяслоў "ініцыіраваць" азначае зусім не тое, што маеце на ўвазе вы, шанюныя), аблямаванае, аздобленае хрысціянскім пачуццём усеагульнай справядлівасці. Алега захаліў успамін пра бабулю, асабліва пра тое, як выразна яна падавала эпілог з вяртаннем Піліпкі-сынкі: той прылятае да дзеда і бабы на гусіных крылах, а яны бліны дзеляць...

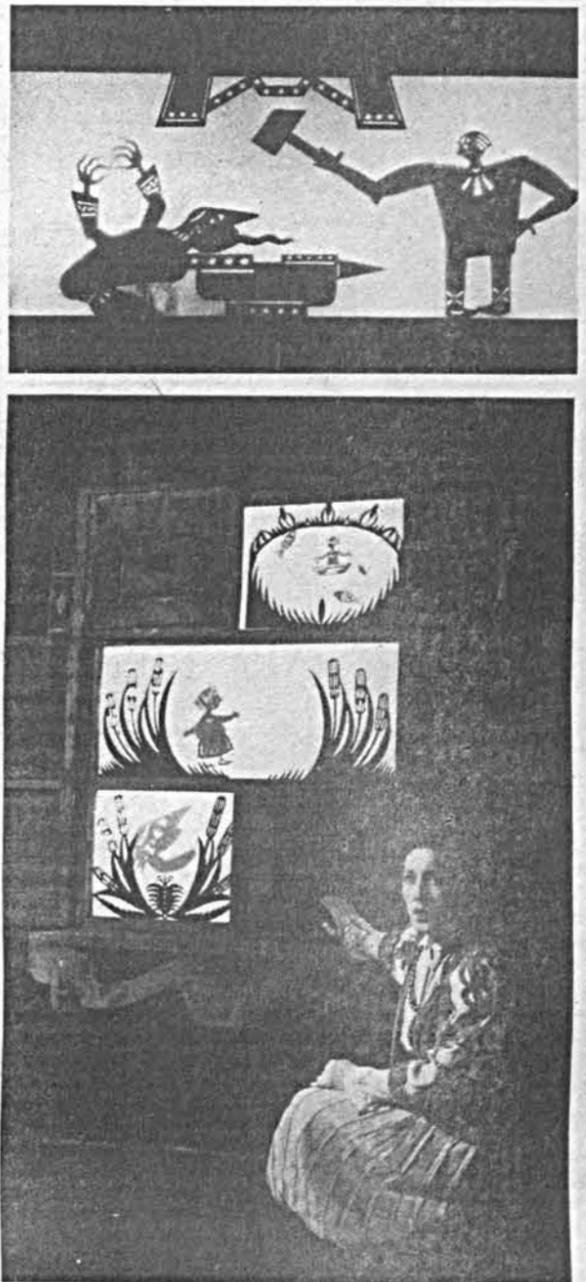
У пастаноўку былі запрошаныя, ніяк не іначай, прыніцы ды тэхналогія тэатра ценяў. Мастакім вырашэннем увогуле займалася Ларыса Мікіна; яны з Алегам ад пачатку аддалі перавагу нацыянальнаму віду — выцінанцы.

Прэм'еру "Піліпкі і ведзьмы" горад Магілёў зазнаў у леташнім снежні. Сорак пяць хвілін доўжацца дзіцячыя перажыванні. Іх прафесійна заахочваюць Галіна Барысава, Ларыса Мікуліч, Наталля Суворава, Мікалай Сцешыц ды Уладзімір Тэвасян. Настрой аўдыторыі акцэнтнае музыка Паўла Кандрусевіча (яе запісвалі ў мінскай студыі "Скат"). Праўда, гэтую інфармацыю "ЛіМ" ужо збольшага падаваў адразу пасля прэм'еры, але з тэатра даслаў здымкі, і пачуццё таго, што магілёўскія лялечнікі стварылі нешта безумоўнае, вартнае ўвагі ды заахочвання, узмацнілася.

Ж. Л.

На здымках: сцэны са спектакля; пра выцінанкі ды ведзьмарскай хітрыкі распавядае Ларыса Мікуліч.

Фота Алега Жугжды

ПЛАСТЫЧНАЯ АПЕРАЦЫЯ...

З ДАПАМОГАЙ СЯРПА, МОЛАТА ДЫ КУХОННАГА НАЖА?

(Пачатак на стар. 4)

ка, створаная нават без слоў, калі за ёю ўжо замацаваўся пэўны вобразны стэрэатып: славыты "Вясельны марш" Ф.Мендэльсона доўгі час нясе ў сабе зусім канкрэтны інфармацыю, а "Мрой" Р.Шумана з вядомага цыкла дзіцячых фартэпійных п'ес, у пералажэнні для хору, з чыйейсы ласкі скарыстання ў якасці жалобнай музычнай застаўкі, ужо інакш, бадай, і не ўспрымаюцца. Хаця музыка-то мажорная.

Найўна было б думаць, што й гімн "Мы, беларусы..." ад змены слоў страціць уласцівы яму прыкметы пэўнай эпохі — эпохі ў гісторыі, эпохі ў музыцы, эпохі ў масавай свядомасці, калі хочаце.

Дарэчы, а чаму — "Мы, беларусы"? Ці задумаўся хто-ніхто з шанюных апанентаў пра некарэктную абмежаванасць зместу гэтых слоў? Гімн дзяржавы мусіць спявацца сэрцам не толькі беларусаў; мусіць быць гімнам для ўсіх людзей, якім Беларусь — радзіма і якія шануюць Бога. Так вядзецца ў цывілізаваным свеце...

Апошнім часам я, лімавец, назіраю, як пад гукі гімна "Магутны Божа" ў годным і шчырым парыванні ўзімаюцца самыя розныя людзі і стаячы слухаюць спеў хору: ці тое адбываецца ў храме, ці ў канцэртнай зале. Сёй-той нягучна спявае разам з выканаўцамі. У грамадзян Беларусі ёсць свой духоўны гімн! У народа нашага, у зямлі беларускай даўно ёсць і агульнавядомы музычны сімвал — мелодыя песні У.Алоўнікава "Радзіма, мая дарагая". У дзяржавы такога афіцыйна зацверджанага сімвала пакуль няма.

Па інерцыі гучыць старая мелодыя — бясслоўная палова колішняга гімна колішняй дзяржавы. Дык навошта гэтак упарта рабіць стаўку на спалавіненны, нібыта паралічам разбіты, твор? З яго ўжо не скроіш паўнаважнасці "музычны твар" старажытнай зямлі, на якой ўзімаюцца сучасная суверэнная дзяржава Беларусь.

ЛІМАВЕЦ

Аб'ява

БЕЛАРУСКІ ФОНД СОРАСА

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ ВАКАНТНЫХ ПАСАД
КААРДЫНАТАРАЎ ПРАГРАМ
ПА НАСТУПНЫХ НАПРАМКАХ:

- адукацыя;
- эканоміка;
- мас-медыя;
- падтрымка стажыровак і паездак.

Запрашаюцца энергічныя, ініцыятыўныя, незалежныя, эрудзіраваныя людзі з вышэйшай адукацыяй, вопытам работы ў адпаведных галінах і веданнем англійскай мовы.

Інфармацыю можна атрымаць па тэлефонах:
(0172) 39-93-46; 32-70-64; 39-91-21; 32-80-92.

Стаўшы на чале гэтай грамадскай арганізацыі, ён змог змяніць яе дзейнасць, пераарыентаваўшы сваіх папличнікаў з унутрыпалітычнай барацьбы на аб'яднанне і супрацоўніцтва беларускіх суполак Амерыкі. БККА ў асобе спадара Завістовіча рэпрэзентуе беларусаў у "Кааліцыі Цэнтральнай і Усходняй Еўропы" — новым аб'яднанні этнічных груп Амерыкі. З ім гутарыць уласны карэспандэнт "ЛіМа" у Злучаных Штатах Леанід ПРАНЧАК.

"БЕЛАРУСЬ НЕ ПАВІННА ЎПУСЦІЦЬ СВОЙ ШАНЦ СТАЦЬ ВОЛЬНАЙ І НЕЗАЛЕЖНАЙ", —

ЛІЧЫЦЬ РАСЦІСЛАЎ ЗАВІСТОВІЧ — АДЗІН З АКТЫЎНЫХ ДЗЕЯЧАЎ БЕЛАРУСКАЙ ЭМІГРАЦЫІ, ЛІДЭР БЕЛАРУСКАГА КАНГРЭСАВАГА КАМІТЭТА АМЕРЫКІ (БККА).

— Спадар Завістовіч, вас добра ведаюць беларусы Амерыкі, а вось на Беларусі такая арганізацыя, як БККА, вядома мала каму. Не ведаюць нашы суродзічы і пра яе старшыню. Я прапаную ліквідаваць гэты прабл.

— Давайце паспрабуем. Што да мяне — дык амаль усё сваё свядомае жыццё я, беларус, пражыў па-за Беларуссю. Пятнаццацігадовым хлапчуком падчас вайны разам з бацькамі быў вывезены на прымусовыя работы ў Нямеччыну. Працаваў па 12 гадзін у суткі. Нямечкае пекла адчуў на ўласнай скуры. Пасля вайны застаўся на Захадзе. У 1950 годзе пераехаў у ЗША. Падчас вайны ў Карэй быў змабілізаваны ў амерыканскае войска, атрымаў там раненне. Прыняў амерыканскае грамадзянства, скончыў Ратгерскі ўніверсітэт і звыш 30 гадоў працаваў інжынерам і кіраўніком інжынерага аддзела на амерыканскім дзяржаўным прадпрыемстве. Быў арганізатарам стварэння першага беларускага прыватнага камітэта — заснавальніка царквы святой Ефрасініі Полацкай у Саўт-Рыверы, прадстаўніком БККА ў Вашынгтоне. Але з-за палітычных разыходжаньняў з тадышнім старшынёй сп. Іванам Касяком вымушаны быў прыпыніць працу ў камітэце. У 1990 годзе пасля смерці Касяка быў выбраны старшынёй гэтай арганізацыі.

— БККА — палітычная арганізацыя?
— Так, бо яго галоўнай мэтай ёсць прапагандаванне ідэі незалежнасці Беларусі, уздзеянне на ўрад Злучаных Штатаў і яго беларускую палітыку, спрыянне ў наладжванні адносін паміж Амерыкай і Беларуссю.

— Як у гэтых варунках вам бачыцца ваша асабістая роля?

— Маё найвялікшае жаданне — стварыць умовы для пайдання беларускай эміграцыі тут, у Амерыцы. У цяперашніх умовах нам, беларусам, няма чаго дзяліць, паслабляць свае высілкі. Існуе ж ужо незалежная Беларусь. Дык чаму не аб'яднацца цяпер усім беларускім суполкам і ў пер-

шую чаргу сябрам Беларускага кангрэсавага камітэта і Беларуска-Амерыканскага задзіночання — другой шматлікай арганізацыі беларусаў Амерыкі?

— Якія, на ваш погляд, асноўныя прычыны такога палітычнага падзелу беларускай эміграцыі?

— Іх шмат. Вытокі гэтай амаля 50-гадовага канфлікту трэба шукаць у канцы 40-ых гадоў, калі на пасяджэнні Беларускай Цэнтральнай Рады было вырашана прыпыніць дзейнасць гэтай інстытуцыі ў сувязі з тым, што яе кіруючая роля скончылася з завяршэннем вайны. Аднак хутка высветлілася, што не ўсе сябры рады падзяляюць гэтую думку.

Адно з іх лічылі, што БЦР атрымала сваю легітымнасць падчас Другога Усебеларускага Кангрэса ў 1944 годзе і таму павінна заставацца носьбітам ідэалаў беларускай незалежнасці і надалей, нават у эміграцыі. Другая група сяброў БЦР вырашыла адмежвацца ад дзейнасці БЦР і аднавіць Радубеларускай Народнай Рэспублікі, якая бярэ свой пачатак ад Першага Усебеларускага Кангрэса ў 1917 годзе. Гэтая група вырашыла далучыцца да Міколы Абрамчыка, які, згодна тастаменту апошняга старшыні Рады БНР Васіля Захаркі, памёрашага ў Празе ў 1943 годзе, пераняў пасаду старшыні. Так пачаўся разлад сярод эміграцыйнага палітычнага кіраўніцтва, які неўзабаве перакінуўся і на ўсю эміграцыю, падзяліўшы беларусаў на два варагуючыя паміж сабой лагеры. І гэты пры тым, што абедзве групы выступалі за незалежнасць Беларусі, за ідэалы, абвешчаныя 25 сакавіка 1918 года.

Вось з такім нецікавым "багажом" беларуская палітычная эміграцыя пачала выяжджаць з лагераў перамешчаных асоб на сталае жыхарства ў Англію, Аргенціну, Аўстралію, Канаду. Найбольш беларусаў імігравала ў ЗША. Лагерны палітычны падзел перакінуўся і ў новыя краіны перасялення беларусаў, дзе пачалі тварыцца даб-

рачыныя ці палітычныя арганізацыі.

Прыхільнікі БЦР у 1948 годзе заклалі ў Амерыцы Беларуска-Амерыканскі дапамагавы камітэт, а ў лютым 1951 года склікалі першы кангрэс беларусаў Амерыкі, дзе абралі Беларуска-Амерыканскі камітэт. Прыхільнікі Рады БНР у сваю чаргу заснавалі Беларуска-Амерыканскае задзіночання (БАЗА). Аднак гэтыя арганізацыі істотна адрозніваліся ад тых, што існавалі ў Нямеччыне. І БККА, і БАЗА былі зарэгістраваны як беларуска-амерыканскія арганізацыі.

мітэта, створанага ў 1951 годзе Дзярждэпартаментам ЗША?

— Не, той Амерыканскі камітэт быў створаны для палітычнага і практычнага кіраўніцтва дзейнасцю павольных народаў СССР. А Кааліцыя паўстала ў зусім іншых палітычных умовах. Яе заснавалі прадстаўнікі амерыканскіх армян, балгараў, чэхіў і эстонцаў з мэтай дапамагчы сваім суродзічам у новых незалежных краінах колішняга СССР і краін Варшаўскага пакта, бараніць іх інтарэсы перад урадам Злучаных Штатаў, садзейнічаць раз-

— Мы абменьваемся з прэзідэнтам лістамі, у якіх абмяркоўваюцца амерыканска-беларускія дачыненні. Два гады таму, павіншаваўшы яго з выбарам на пасаду прэзідэнта, я пісаў, між іншым, што яго падтрымка Рэспублікі Беларусь у перыяд яе пераходу ад камунізму да дэмакратыі знойдзе шчырае прызнанне сярод амерыканцаў беларускага паходжання, якія жывуць у гэтай вялікай краіне. Я інфармаваў прэзідэнта таксама і аб тым, што Беларусь пацярпела найбольш, чым якія іншыя краіны, ад радыеактыўных ападкаў пасля чарнобыльскай бяды. Знайшоў вогук у Белым доме і наш ліст з падзякай за запросіны ў 1993 годзе сп. Станіслава Шушкевіча, тадышняга Старшыні Вярхоўнага Савета, наведаль ЗША. Прэзідэнт Клінтан, адказваючы на маю падзяку, пісаў: "У час нашага спаткання (са С. Шушкевічам, — Д.П.) я выказаў вялікае зацікаўленне з боку Злучаных Штатаў у пашырэнні эканамічных сувязей з Беларуссю, асабліва ў развіцці гандлёвых і інвестыцыйных магчымасцей для амерыканскіх і беларускіх фірм. Спадзяюся, што ў хуткім часе нашы краіны падпішуць двухбаковыя пагадненні ў галіне інвестыцый, падаткаў і дзейнасці Корпуса Міру". Некаторыя з гэтых намераў амерыканскага прэзідэнта сталі рэальнасцю, іншыя — у стадыі падрыхтоўкі. Амерыканскія беларусы ўдзячны Клінтану за яго ўвагу да Беларусі.

— У гэтым плане беларускі бок на бацькаўшчыне такой цікавасці да вашай дзейнасці не праяўляе і ў БККА практычна няма стасункаў з дзяржаўнымі структурамі на Беларусі, так?

— Так, і гэта для мяне крыху дзіўна. Хоць асабістыя кантакты з беларускімі дзеячамі я падтрымліваю: і з прадстаўнікамі БНР, і з прадстаўнікамі Беларускага пасольства ў Вашынгтоне, іншымі дзелавымі людзьмі. Да прыкладу, напярканцы 1994 года я прымаў былога міністра замежных спраў Беларусі, арганізоўваў для яго некаторыя сустрэчы з прадстаўнікамі дзелавых колаў Вашынгтона. Пятро Краўчанка мае шмат цікавых задум і БККА, як дарчыні БАЗА, аказвае яму падтрымку. Абы яго дзейнасць была на карысць Беларусі.

— На заканчэнне хачу прапанаваць вам выказаць свой прагноз: як хутка, на вашу думку, можна чакаць афіцыйнага візіту ў ЗША Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнка?

— Прагнозы, скажу вам, няўдзячная справа. Нічога пэўнага я тут сказаць не магу. Калі вы пытаецеся пра маю думку, дык яна такая: усё будзе залежаць ад таго, як хутка адбудуцца ў Беларусі рэальныя зрухі ў эканоміцы і палітыцы, як хутка пераможа там вольны рынак і дэмакратыя, імкненне да свабоды і незалежнасці. Па тых вестках, якія даходзяць да нас з бацькаўшчыны, да жадаемых змен яшчэ далёка. Беларусь не павінна ўпусціць свой шанец стаць вольнай і незалежнай. Іншага шанцу можа і не быць...

Вашынгтон

Гэтым падкрэслівалася, што ні адна, ні другая не належаць ні да якога эміграцыйнага ўрада. Наваствораныя арганізацыі распачалі шырокую культурную і палітычную працу. Пачалі выдаваць газеты і часопісы, закладаць беларускія царквы, арганізаваліся царкоўныя і свецкія хоры, аркестры, танцавальныя гурткі. Штогод урачыста адзначаліся беларускія нацыянальныя святы. На вялікі жаль, амаль усе палітычныя мерапрыемствы БККА і БАЗА праводзілі асобна. Святаванні прайшлі ў фэшэ-небелых нью-йоркскіх гатэлях. У іх прымалі ўдзел прадстаўнікі ўрада і Кангрэса ЗША. Беларускае арганізацыі ў лепшым выпадку абменьваліся толькі прывітальнымі лістамі. У 1963 годзе была спроба наладзіць супольную акадэмію, але яна так і засталася спробай...

— Няўжо пасля 1963 года беларускія дзеячы ў Амерыцы не прадпрымалі ніякіх захадаў, каб аб'яднацца?

— Прадпрымалі, але без асаблівых поспехаў. Пералом наступіў у 1992 годзе, калі арганізацыі БККА прынялі ўдзел у сустрэчы беларусаў паўночнай Амерыкі, якую ладзіць жонка два гады БАЗА і Згуртаванне беларусаў Канады. Я выступаў там з прывітальным словам. Змены адбыліся, і ў лепшы бок. Добра, што гэта разумее і кіраўніцтва БАЗА і БККА. У апошні час мы правялі некалькі супольных акцый. Напрыклад, віталі падчас прыняцця ім прысягі амерыканскага амбасадара ў Беларусі сп. Кэнетэ Ялавіца, арганізавалі сустрэчу са спецыяльным дарадчыкам дзяржаўнага сакратара ЗША па справах новых незалежных дзяржаў сп. Джэймсам Калінсам, на якой заклікалі Дзяржаўны Дэпартамент актывізаваць дзейнасць камітэта развіцця амерыканска-беларускіх адносін, які быў створаны пасля візіту прэзідэнта Б. Клінтана ў Беларусь.

— "Кааліцыя Цэнтральнай і Усходняй Еўропы" — гэта нешта нахшталь Амерыканскага ка-

віццю двухбаковых адносін.

Кааліцыя лічыць, што ў эканамічнай і палітычнай дзейнасці Злучаных Штатаў Амерыкі павінны падтрымліваць незалежнасць і дэмакратычны лад наваствораных і дэкаманізавааных дзяржаў, рашуча адкідаючы вялікадзяржаўны прэтэнзіі Расіі да былых саюзных рэспублік. Расійскія кіраўнікі з высокіх міжнародных трыбун адкрыта гавораць, пра нейкія спецыяльныя правы, якія нібыта мае Расія, каб бараніць сваіх грамадзян у незалежных дзяржавах, створаных пасля развалу СССР. Кааліцыя выступае супроць такой палітыкі і такіх падыходаў. У знак пратэсту прадстаўнікі Кааліцыі адмовіліся прыняць удзел у афіцыйных мерапрыемствах падчас візіту Прэзідэнта Расіі Б. Ельцына ў ЗША.

— Ельцын не пакрыўдзіў?

— Не ведаю, але Дзярждэпартамент прыняў наш жэст пад увагу. Дарчы, пра гэта пісала амерыканская прэса.

— Ці мае БККА рэальныя кантакты з Кангрэсам ЗША?

— Безумоўна. Ёсць кангрэсманы, якіх беларусы заўсёды падтрымліваюць у час выбараў. Да прыкладу — Франк Палонэ. Ён неаднойчы прысутнічаў на беларускіх імпрэзах, заўсёды прыхільна ставіцца да нашых клопатаў, дапамагае ў вырашэнні надзённых праблем. Напярэдадні выбараў першага беларускага прэзідэнта БККА звярнуўся ў Камісію па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе пры Кангрэсе ЗША з просьбай паслаць назіральнікаў у Беларусь. Кангрэс прыслухаўся да нашай просьбы і накіраваў у Мінск сваіх прадстаўнікоў, якія пасля інфармавалі амерыканскі ўрад аб ходзе выбараў у Беларусь.

— Вы як старшыня Беларускага кангрэсавага камітэта даволі часта бываеце ў Дзярждэпартаментце ЗША, і ў Белым доме. З прэзідэнтам Біламам Клінтанам не даводзілася абмяркоўваць беларускія праблемы?

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Саюз пісьменнікаў
Беларусі
і Міністэрства
культуры
і друку Рэспублікі
Беларусь

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Жана ЛАШКЕВІЧ
Алесь МАРЦІНОВІЧ
Барыс ПЯТРОВІЧ,
першы намеснік
галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА
Віктар ШНІП,
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі -- 332-461
намеснік галоўнага рэдактара -- 332-525, 331-985
аддзель:
публіцыстыкі -- 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі -- 331-985
літаратурнага жыцця -- 332-462
крытыкі і бібліяграфіі -- 332-204
паэзіі і прозы -- 332-204
музыкі -- 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання -- 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў -- 332-462
навін -- 332-462
мастацкага афармлення -- 332-204
фотакарэспандэнт -- 332-462
бухгалтэрыя -- 268-640

Пры перадруку просьба спасылца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра «ЛіМа»
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма «Дайно»

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня

"Беларускі Дом друку".
(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11264.
Нумар падпісаны 9. 3.1995 г.
ЗАКАЗ 559
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12